

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบของผู้ปกครองโรงเรียนหนองแวงบึงงามในการเป็นครูที่บ้าน ซึ่งได้กำหนดกรอบแนวคิดเบื้องต้นของการวิจัย ครอบคลุมประเด็นหลัก 5 ประเด็น ดังนี้

1. หลักการ แนวคิด ทฤษฎีพื้นฐานของครอบครัว
  - 1.1 ทฤษฎีระบบครอบครัว
  - 1.2 โครงสร้างของครอบครัว
  - 1.3 การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว
  - 1.4 ครอบครัวเข้มแข็ง อบอุ่น และเป็นสุข
2. คุณลักษณะ และหน้าที่ของผู้ปกครอง
  - 2.1 คุณลักษณะในการอบรมเลี้ยงดู
  - 2.2 คุณลักษณะในการดูแลสุขภาพและพัฒนาการตามวัย
  - 2.3 คุณลักษณะในด้านการสนับสนุนการศึกษาของลูก
3. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่
  - 3.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
  - 3.2 หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
  - 3.3 ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่
4. การวิจัยและพัฒนา
  - 4.1 ความหมาย ความสำคัญของการวิจัยและพัฒนา
  - 4.2 รูปแบบของการวิจัยและพัฒนา
  - 4.3 กระบวนการวิจัยและพัฒนา
  - 4.4 ประโยชน์ของการวิจัยและพัฒนา
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ
  - 5.1 ความหมายการวิจัยโดยใช้รูปแบบ
  - 5.2 วิธีการวิจัยโดยใช้รูปแบบ

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีพื้นฐานของครอบครัว

1. ทฤษฎีระบบครอบครัว

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีระบบครอบครัว ได้มีผู้กล่าวถึงทฤษฎีระบบครอบครัว ดังนี้ อูมาพร ตรังคสมบัติ (2544 : 16-17) กล่าวถึงระบบครอบครัวไว้ว่า ระบบครอบครัว (Family system) ประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ คือระบบย่อยแห่งบุคคล (Individual subsystem) ระบบย่อยของสามี-ภรรยา (Spousal subsystem) ของพ่อแม่ (Parental subsystem) และพี่น้อง (Sibling subsystem) ส่วนระบบใหญ่ที่ครอบคลุมระบบครอบครัวอีกทีนั้น ได้แก่ชุมชน สังคมและประเทศชาติตามลำดับ และ ศิริรัตน์ คุปติวุฒิ (2545 : 22-23) ได้กล่าวถึงทฤษฎีระบบของครอบครัวว่า เป็นระบบอย่างหนึ่งโดยที่สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับบุคคลหนึ่งในครอบครัวก็จะทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือได้รับผลกระทบตามไปด้วย และในที่สุดระบบครอบครัวโดยรวมก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน

จากแนวคิดที่ได้กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า ระบบครอบครัวเป็นระบบที่ประกอบด้วยระบบย่อย ซึ่งระบบย่อยต่าง ๆ คือระบบย่อยแห่งบุคคล (Individual Subsystem) ระบบย่อยของสามี-ภรรยา (Spousal Subsystem) ระบบย่อยของพ่อแม่ (Parental Subsystem) และพี่น้อง (Sibling Subsystem) โดยที่สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีความสัมพันธ์ต่อกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับบุคคลหนึ่งในครอบครัวก็จะทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือได้รับผลกระทบตามไปด้วย

2. โครงสร้างของครอบครัว

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของครอบครัว ได้มีผู้กล่าวถึงโครงสร้างของครอบครัว ดังนี้

ศิริรัตน์ คุปติวุฒิ (2545 : 25-26) กล่าวถึงโครงสร้างของครอบครัวซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

1. โครงสร้างตามลำดับชั้น (Hierarchy) ซึ่งสะท้อนถึงอำนาจ (Power) ในครอบครัวด้วย ได้แก่ลำดับชั้นพ่อแม่อยู่เหนือกว่าลำดับชั้นลูก พ่อแม่ก็จะมีอำนาจเหนือกว่าลูก และสามารถควบคุมดูแลระเบียบวินัยให้ลูกได้ แต่ลูกสามารถสั่งให้พ่อแม่ทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ลูกต้องการ โดยที่พ่อแม่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม แต่พ่อแม่ก็ยังทำให้ลูกตามที่ถูกบอก ก็จัดว่าครอบครัวนี้ลูกอยู่ในลำดับชั้นที่สูงกว่าพ่อแม่ และพ่อแม่ก็จะไม่สามารถ

ควบคุมดูแลลูกได้ ไม่สามารถฝึกระเบียบวินัยให้ลูกได้ โครงสร้างตามลำดับชั้นในครอบครัว ที่มีลักษณะเช่นนี้จัดว่าผิดปกติ และมักก่อปัญหาให้เกิดขึ้นในครอบครัว โครงสร้างตามลำดับชั้นที่เหมาะสมคือพ่อกับแม่มีอำนาจสูงสุดในการบริหารจัดการระบบครอบครัวเท่ากัน แต่อาจแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบกันได้

2. ระบบย่อย (Subsystem) ในแต่ละครอบครัวมีหลายระบบย่อย ได้แก่ ระบบย่อยคู่สมรส ระบบย่อยพ่อแม่ ระบบย่อยพี่น้อง ระบบย่อย ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น ระบบย่อยที่มีความสำคัญและต้องพิจารณาทุกครั้งคือ ระบบย่อยพ่อแม่ซึ่งทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก ดูแลสมาชิกในครอบครัวและบริหารจัดการระบบครอบครัว ให้คำปรึกษาแนะนำ สอนและฝึกระเบียบวินัยให้เด็ก

2.1 ระบบย่อยพ่อแม่ ระบบย่อยพ่อแม่ที่เหมาะสมคือ พ่อแม่ช่วยกันคิด ช่วยกันทำและมีวิธีการดำเนินการ บริหารจัดการ ไปในทิศทางเดียวกัน พ่อแม่ต้องมีการเปิดใจกว้างและพูดคุยกัน รับฟังกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ประนีประนอมกัน เพื่อให้ได้วิธีการที่เหมาะสมสำหรับครอบครัว ก็จะทำให้บรรยากาศในครอบครัวมีความปกติสุข

2.2 ระบบย่อยพี่น้อง ระบบย่อยพี่น้องที่เหมาะสมกันคือ พี่น้องซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยไล่เลี่ยกัน ควรจะรักกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปรึกษาหารือกันได้ ซึ่งจะเข้าใจกันง่ายเพราะอยู่ในวัยไล่เลี่ยกัน ไม่ควรมีลักษณะอิจฉาหรือชิงดีชิงเด่นกัน พ่อแม่หรือญาติพี่น้องไม่ควรที่จะพูดเปรียบเทียบลูกหลานบ่อย ๆ เช่น พูดเปรียบเทียบว่าคนน้องเก่งกว่า คนพี่ พี่ดีกว่า พี่ฉลาดกว่า พี่ขยันกว่า หรือน้องสวยกว่าพี่ เพราะจะทำให้เด็กมีปมด้วย อาจเกิดการอิจฉาหรือชิงดีชิงเด่นกันระหว่างพี่น้องได้

3. ขอบเขต (Boundary) ได้แก่ขอบเขตที่ล้อมรอบตัวบุคคลหรือสมาชิกในครอบครัวแต่ละคน ขอบเขตที่ล้อมรอบแต่ละระบบย่อยหรือขอบเขตที่ล้อมรอบครอบครัวของตนเองแยกจากครอบครัวอื่น ๆ ในสังคมภายนอก ชนิดของขอบเขตมี 3 ลักษณะดังนี้

3.1 ขอบเขตที่แข็งปิดกั้น (Rigid Boundary) มีลักษณะคล้ายมีเกราะหรือกำแพงห้อมล้อม ถ้าสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนใช้ขอบเขตชนิดนี้ล้อมรอบตนเอง ก็จะทำให้แทบไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน เช่นพ่อแม่ไม่ทราบว่าลูกเรียนอยู่ชั้นปีที่เท่าใด ที่มหาวิทยาลัยแห่งใด ทราบเพียงแต่ว่าลูกเรียนในระดับมหาวิทยาลัยเท่านั้น

3.2 ขอบเขตที่หลวม (Diffuse Boundary) มีลักษณะคล้ายขอบเขตที่โปร่งใส จนบางครั้งคล้ายกับไม่มีขอบเขตที่ขวางกั้นระหว่างบุคคลหรือแทบไม่มีขอบเขตขวาง

กันระหว่างระบบย่อยในครอบครัว ไม่มีความลับระหว่างคนในครอบครัว ทุกอย่างโปร่งใสหมด ขอบเขตชนิดนี้มีข้อเสียคือ การขาดความเป็นส่วนตัว ซึ่งจะมีมากขึ้นอยู่กับวัย อายุ หรือวุฒิภาวะทางอารมณ์ของคน ๆ นั้นด้วย

3.3 ขอบเขตที่เหมาะสม (Clear Boundary) จะอยู่กึ่งกลางระหว่างขอบเขตที่แข็งปิดกั้นและขอบเขตที่หลวม สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีความเป็นส่วนตัว มีสิทธิส่วนบุคคล ในขณะที่เดียวกันก็รับรู้ความเป็นไปของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว ในเรื่อง

ที่บุคคลในครอบครัวทั่วไปฟังจะรู้ด้วย เมื่อมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็จะช่วยเหลือกันได้ทันทีที่
 วิศิษฐ์ วังวิญญู (2548 : 8-22) ได้กล่าวถึงโครงสร้างของครอบครัวไว้ ดังนี้
 ขอบเขตของครอบครัวเป็นการมีมิติสัมพันธ์กันระหว่างพ่อแม่และลูก และสังคมนรอบตัวเด็ก การมีปฏิสัมพันธ์ของพ่อแม่ที่มีต่อลูก จะเป็นต้นแบบความสัมพันธ์ให้แก่ลูกโดยเขาหรือเธอจะดำเนินการขยายขอบเขตไปยังสังคมนรอบตัว โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนรู้ในเรื่องของขอบเขตระหว่างครอบครัวและสังคมคือการฟัง พ่อแม่จะฟังอย่างไรลูกจึงอยากจะทำ และพูดอย่างไรลูกจึงอยากจะทำ การพูดเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่มากมีความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนของเราในทุก ๆ ด้านไม่ว่าในครอบครัว ที่ทำงาน หรือการทำงานเพื่อสังคม แต่กับลูกนั้นสำคัญที่สุดเพราะเขาหรือเธอมีเราเป็นตัวแบบแรกในการสื่อสารกับผู้อื่น และที่ลึกลงไปกว่านั้นความคิดอ่านจะเกี่ยวพันอย่างแนบแน่นอยู่กับการสื่อสาร มนุษย์เป็นสัตว์สังคมสร้างปัญญาแห่งความสัมพันธ์ขึ้นมา และได้สานต่อปัญญาแห่งความสัมพันธ์นั้นไปสู่เรื่องของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความคิด

จากแนวคิดที่กล่าวมาสรุปได้ว่า โครงสร้างของครอบครัวประกอบด้วยโครงสร้างตามลำดับชั้น คือลำดับชั้นพ่อแม่ที่อยู่เหนือกว่าลำดับชั้นลูก ระบบย่อย ในแต่ละครอบครัวมีหลายระบบย่อย ได้แก่ระบบย่อยคู่สมรส ระบบย่อยพ่อแม่ ระบบย่อยพี่น้อง และมีขอบเขตที่ล้อมรอบตัวบุคคลหรือสมาชิกในครอบครัวแต่ละคน ขอบเขตที่ล้อมรอบครอบครัวของตนเอง แยกจากครอบครัวอื่นๆ

3. การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว ได้มีผู้กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัว ดังนี้

3.1 การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว อูมาพร ตรังคสมบัติ (2544 : 42-51) กล่าวถึง การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวตามแนวคิดของ (McMaster model of Family Functioning ; MMFF) ซึ่งได้แบ่งหน้าที่ของครอบครัวออกเป็น 6 ด้าน คือ

3.1.1 การแก้ปัญหา (Problem Solving) หมายถึง ความสามารถของครอบครัวในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม ทำให้ครอบครัวดำเนินไปได้ด้วยดี และปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.2 การสื่อสาร (Communication) หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันอาจแบ่งเป็นการสื่อสารโดยใช้คำพูด (Verbal Communication) และการสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูด (Nonverbal Communication)

3.1.3 บทบาท (Role) หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกประพฤติดต่อกันซ้ำ ๆ เป็นประจำ ทั้งบทบาทพื้นฐานที่ต้องกระทำให้ครบถ้วนเพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้ และบทบาทอื่น ๆ ซึ่งเป็นบทบาทเฉพาะของแต่ละครอบครัว

3.1.4 การตอบสนองทางอารมณ์ (Affective Responsiveness) หมายถึง ความสามารถที่จะตอบสนองทางอารมณ์ต่อกันอย่างเหมาะสม ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ อารมณ์ในครอบครัว มีหลายแบบทั้งอารมณ์เชิงบวก เช่น อารมณ์รัก อารมณ์เชิงลบ เช่น อารมณ์โกรธ

3.1.5 ความผูกพันทางอารมณ์ (Affective Involvement) หมายถึง ระดับความผูกพันห่วงใยที่สมาชิกมีต่อกัน รวมทั้งการแสดงออกและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน

3.1.6 การควบคุมพฤติกรรม (Behavior Control) หมายถึง วิธีการที่ครอบครัวควบคุมหรือจัดการกับพฤติกรรมของสมาชิก ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกประพฤติดนอยู่ในขอบเขตอันเหมาะสม ซึ่งการควบคุมพฤติกรรมมี 4 แบบคือ การควบคุมแบบเข้มงวด การควบคุมแบบยืดหยุ่น การควบคุมแบบอะไรก็ได้ (ไม่มีทิศทางแน่นอนว่าสมาชิกควรประพฤติตนอย่างไร) และ การควบคุมแบบขึงเหยิง (บางครั้งเข้มงวด บางครั้งยืดหยุ่น)

จากแนวคิดที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวจะต้องตอบสนองความต้องการของสมาชิก ซึ่งประกอบไปด้วย ความสามารถของครอบครัวในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน มีบทบาทคือแบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกประพฤติดต่อกันซ้ำ ๆ เป็นประจำ ตอบสนองทางอารมณ์ต่อกันอย่างเหมาะสม ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ มีความผูกพันห่วงใยที่สมาชิกมีต่อกัน และมีวิธีการที่ครอบครัวควบคุมหรือจัดการกับพฤติกรรมของสมาชิกได้

3.2 องค์ประกอบหน้าที่ของครอบครัว พรรรถทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ (2545 : 32-45) กล่าวถึง องค์ประกอบหน้าที่ของครอบครัว ครอบครัวมีหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว คือ

3.2.1 หน้าที่ของความรักความเอาใจใส่ (Affective function) หมายถึง ในการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของสมาชิก แสดงออกโดยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่แก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีสุขภาพจิตดี มีบุคลิกภาพมั่นคง

3.2.2 หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู (Socialization function) หมายถึง หน้าที่ในการพัฒนาแบบแผนพฤติกรรมที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตของสมาชิก เพื่อเป็นการปลูกฝังส่งเสริม ลักษณะนิสัยที่ดีงาม การวางตนตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม การเรียนรู้ระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะ让孩子พร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในอนาคต ถือได้ว่าเป็นกระบวนการปรับพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องที่ทำให้บุคคลตอบสนองสถานการณ์ในสังคมตามต้องการ อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้บทบาทในสังคม และได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งกระบวนการทางสังคมนี้ไม่ได้หมายถึงการอบรมเลี้ยงดูเด็กเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่เกิดกับคนทุกวัย ตั้งแต่เกิดจนถึงวัยสูงอายุ ในการปรับบรรทัดฐาน ความเชื่อ ค่านิยมของตนอย่างต่อเนื่อง

3.2.3 หน้าที่ในการผลิตสมาชิกใหม่ (Reproductive function) หมายถึง หน้าที่ในการสร้างหรือในการผลิตสมาชิกใหม่ให้กับครอบครัว ทำให้สังคมมีจำนวนสมาชิกในสังคมเพิ่มขึ้น เป็นหน้าที่ในการสืบเผ่าพันธุ์เชื้อสายของมนุษย์ สำหรับครอบครัวหน้าที่นี้เป็นการสืบสกุลให้ครอบครัวดำรงต่อไป

3.2.4 หน้าที่ในการเผชิญปัญหาของครอบครัว (Family coping function) หมายถึง หน้าที่ในการจัดการและคลี่คลายวิกฤติต่าง ๆ ในครอบครัวในทางสร้างสรรค์ เพื่อคงไว้ซึ่งสมดุลภายในครอบครัว ทั้งนี้ เนื่องจากตลอดการดำเนินชีวิตครอบครัว ครอบครัวจะถูกรบกวนจากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ซึ่งอาจเป็น บุคคล สิ่งของ สถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะเครียดในครอบครัว สิ่งนี้อาจรบกวนความสงบสุขของครอบครัว เช่น การเสียชีวิตของคู่ครอง การหย่าร้าง การตายของญาติสนิท การเจ็บป่วยของสมาชิก การมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ครอบครัวจึงทำหน้าที่ในการเผชิญปัญหาเพื่อให้ครอบครัวสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างต่อเนื่องตามพัฒนาการของครอบครัว

3.2.5 หน้าที่ในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (Economic function) หมายถึง หน้าที่ในการแสวงหารายได้ที่ได้มาเพื่อนำมาใช้จ่ายอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดหาเสื้อผ้า อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

3.2.6 หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายภาพสำหรับสมาชิก (Provision of physical necessities) หมายถึง หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต

สำหรับสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ ปัจจัยสี่ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย) และบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย นันทนาการ และงานอดิเรก

จากแนวคิดที่กล่าวมาสรุปได้ว่าองค์ประกอบหน้าที่ของครอบครัวจะต้องตอบสนองความต้องการของสมาชิก เช่นการแก้ปัญหาในครอบครัว การสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน การจัดการและคลี่คลายวิกฤติต่างๆ ในครอบครัวในทางสร้างสรรค์ การแสวงหารายได้ที่ได้มาเพื่อนำมาใช้จ่ายอย่างเหมาะสม จัดหาสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต สำหรับสมาชิกในครอบครัว

4. ครอบครัวเข้มแข็ง อบอุ่น และเป็นสุข

การทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง อบอุ่น และเป็นสุขนั้นเป็นของขจัญที่ล้ำค่าที่สุดสำหรับลูก เพราะหากพวกเขาอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น มีแต่ความรัก ความเข้าใจเมื่อลูกโตขึ้น เขาก็จะมีแต่ความทรงจำที่ดี และมีแบบแผนที่จะปฏิบัติต่อไป จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับครอบครัวเข้มแข็ง อบอุ่น และเป็นสุข มีผู้กล่าวไว้ ดังนี้

ชินุทัย กานูจนะจิตรา และคณะ (2554 : 12) ได้กล่าวถึงแนวทางการเสริมสร้างครอบครัวที่เข้มแข็ง ไว้ดังนี้

1. การมีความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว เพื่อสร้างความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจภายในครอบครัว คือ มีความรัก ความเข้าใจ ให้เกียรติ เห็นคุณค่า และดูแลเอาใจใส่กัน มีความสามัคคี เสียสละ และให้อภัย ู้และปฏิบัติบทบาทหน้าที่ที่พึงมีต่อกัน มีเวลาให้กันอย่างมีคุณค่า มีการสื่อสารทางบวก มีสิทธิ เสรีภาพ มีการปรึกษาหารือกัน มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และไม่มีปัญหาความขัดแย้งรุนแรงภายในครอบครัว

2. การปลูกฝังวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี เพื่อจะได้มีหลักคิด และวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีและถูกต้องในด้านต่าง ๆ คือ หลักคิดในการดำเนินชีวิต มีเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ได้แก่ ศาสนา ยึดหลักความพอเพียง มองโลกในแง่ดี และมีวิธีการหาความสุขที่ดี วิถีการดำเนินชีวิต บทบาทของพ่อแม่ เป็นแบบอย่างที่ดี ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนปลูกฝังสิ่งที่ดีให้แก่ลูก เลี้ยงดู ดูแลเอาใจใส่ ส่งเสริมพัฒนาการ และวุฒิภาวะของลูก ความเข้มแข็งของบุคคล การพึ่งพาตนเอง มีพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม และจิตใจรู้จักเรียนรู้และสามารถปรับตัวในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ดี มีความมั่นใจในชีวิตของตน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ให้ความสำคัญกับการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง ให้ความสำคัญกับการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สังคม สุขภาพร่างกาย ดูแลสุขภาพ และมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

3. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อไม่สร้างปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว สังคม และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา มีความตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ไม่มีพฤติกรรมต่อต้าน หรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม มีส่วนร่วมในการเกื้อหนุนสังคม และช่วยแก้ไขปัญหามาของชุมชนและสังคม

พรรณพิมล หล่อตระกูล (2552 : เว็บบไซต์) ได้กล่าวว่าการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งและมีความสุขร่วมกัน ต้องมีหลัก 3 ข้อ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก หากขาดความรับผิดชอบร่วมกันในครอบครัว โอกาสที่จะทำให้ครอบครัวสงบสุข เป็นไปได้ยาก
2. ความสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งพ่อ แม่ ต้องมีบทบาทในการเลี้ยงดูลูกเท่าๆ กัน เพราะมีผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ต่อผู้อื่นของเด็ก
3. ความผูกพัน พยายามใช้ชีวิตร่วมกันในทุกด้าน เด็กต้องการเรียนรู้และเลียนแบบบุคลิกภาพด้านดี ของทั้งเพศชาย เพศหญิง ซึ่งจะทำให้เด็กจะสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีได้กับผู้อื่น และสามารถสร้างครอบครัวที่มีความสุขได้

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2550 : 247-258) ได้รวบรวมความคิดของนักจิตวิทยาทางครอบครัว และจิตแพทย์ที่กล่าวถึงการเป็นครอบครัวที่มีคุณภาพ โดยได้แบ่งตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพของครอบครัวไว้ได้ 11 ประการ ดังนี้

1. พ่อแม่คือแบบอย่างให้กับลูก พ่อแม่ของครอบครัวคุณภาพ จะมีลักษณะคล้าย ตัวแบบ ให้ลูก ๆ ของเขาเป็นตัวแบบในการสร้างวินัยให้ลูก ๆ คือเขาจะไม่ “ตึง” หรือ “หย่อน” เกินไป เขาจะปกครองลูกด้วยความเข้าใจ และใช้เหตุผล เด็ก ๆ ที่เติบโตจากครอบครัวเหล่านี้ จะรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง พ่อแม่ จะไม่ตามใจลูกจนเหลือหรือบีบบังคับให้เด็กกลายเป็น “บอนไซ” ของพ่อแม่ แต่จะคอยกำกับดูแลลูก ๆ คอยเป็นทางเสื่อให้ลูก เพราะเขาเข้าใจว่าเด็กแม้จะต้องการอิสระบ้าง แต่เขาก็ต้องการให้พ่อแม่ให้ทิศทางแก่เขา พ่อแม่เหล่านี้จะรู้สึกว่าการมีลูกคือความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ของชีวิต

2. สมาชิกจะให้เกียรติและยอมรับซึ่งกันและกัน สมาชิกในครอบครัวทุกคน จะให้เกียรติและ ยอมรับกันในความเสมอภาคแห่งค่านิยมของสมาชิกคนอื่น ๆ หมายความว่า สมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่หรือลูก จะมีการยอมรับในความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าเหมือนกันและจะไม่ปฏิบัติต่อกันอย่างเหยียดหยาม ดูแคลน ทุกคนยอมรับในความแตกต่างของคนอื่น ๆ และชื่นชมในความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้ การยอมรับและให้เกียรติ ยังมี

ความหมายไปถึงการเคารพในสิทธิส่วนบุคคลของสมาชิกครอบครัวทุกคน ลูกๆ จะไม่เข้าไป
 คั่นของในกระเป๋าสตางค์ของพ่อแม่ ส่วนพ่อแม่ก็จะไม่แอบฟังโทรศัพท์หรืออ่านจดหมาย
 ส่วนตัวของลูก เป็นต้น พ่อแม่จะรับฟัง ให้โอกาสให้ลูกได้พูดแสดงความคิดเห็นความรู้สึก พ่อแม่
 เหล่านี้ จะไม่มีการวางตัวเป็นพระพุทธรูปที่ตะตองไม่ได้ เขาพยายามเป็นเพื่อนกับลูกรับฟัง
 และให้โอกาสได้ดู ได้แสดงออก เพราะเขาเชื่อว่าเด็กทุกคนมีความรู้สึกนึกคิดของตนเอง การ
 ให้เด็กได้มีโอกาสแสดงออกทางความรู้สึกและความคิดเห็นจะทำให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่คิดเป็น
 กล้าแสดงออกและมีความเชื่อมั่นในตนเอง คนที่ขี้กลัวขาดความเชื่อมั่น มักจะเป็นบุคคลที่ถูก
 ปิดกั้นในความคิดจากพ่อแม่ของเขาในวัยเด็กเสมอ

3. พ่อแม่จะสื่อสารเกี่ยวกับลูก ผู้ใหญ่และเด็กจะมอง โลกต่างมุมมองกัน
 รวมทั้งภาษาที่เด็กใช้ก็จะต่างกับของผู้ใหญ่ การพูดภาษาเดียวกันกับลูก หมายความว่า การใช้
 คำว่าภาษาที่เด็กวัยนั้นจะเข้าใจได้ นอกจากนี้ พ่อแม่เหล่านี้จะรู้ว่า เด็กก็คือเด็ก เด็กไม่ใช่
 ผู้ใหญ่ตัวเล็ก ๆ ดังนั้น การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ อาจจะต้องทำซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง บางทีต้อง
 พูดเป็นร้อยพันครั้งก็มี ก่อนที่เด็กจะรับรู้และเข้าใจ เพราะพ่อแม่คุณภาพเหล่านี้ เข้าใจดีว่า การ
 ทำซ้ำ ๆ บ่อย ๆ เป็นหัวใจของการเรียนรู้ นอกจากนี้ เมื่อเวลาที่จะสื่อสารพูดคุยกัน สมาชิกจะมี
 จิตเมตตา ไม่จับผิดกัน มีคำพูดและการกระทำที่สอดคล้องกัน ไปในทิศทางเดียวกัน

4. พ่อแม่จะมีเวลาให้ลูกเสมอ ความต้องการของเด็ก ๆ ไม่สามารถจำกัดอยู่
 เฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น และจะทำเป็นตารางไว้ไม่ได้ ดังนั้น พ่อแม่จะพยายามหา
 เวลาอยู่กับลูกให้มากที่สุด จะไม่มีข้ออ้างว่า งานยุ่ง ธุรกิจรัดตัว เพราะเขารู้ดีว่าเวลาที่อยู่กับ
 ลูกเป็นสิ่งที่มีความค่าและผ่านช่วงเวลานี้ไปแล้ว เขาจะไม่สามารถหาช่วงเวลาอื่นมาทดแทน
 ความขาดในช่วงนี้ได้เลย

5. พ่อแม่ทำความคิดพลาดได้ พ่อแม่จะบอกให้ลูกรู้ว่า พ่อแม่คือมนุษย์
 ธรรมดาที่ทำผิดพลาดได้ และเมื่อพ่อแม่ทำผิด เขาจะยอมรับในความผิดพลาดนั้นทำให้ลูกรู้ว่า
 ชีวิตที่แท้จริง มีสิ่งผิดพลาดเกิดขึ้นได้เสมอ เด็ก ๆ จะกล้าคิด กล้าทำเมื่อทำผิดพลาดขึ้น ก็กล้า
 ยอมรับผิด และเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไข เด็ก ๆ จะไม่ถูกตอกย้ำในความผิดพลาดในอดีต
 ของพวกเขา เขาจะสามารถออกมาเติบโตได้ด้วยตนเอง โดยเอาความผิดพลาดมาเป็นบทเรียน
 เพื่อการเรียนรู้ที่สูงค่าในอนาคต

6. พ่อแม่จะไม่ใช้เด็กมาเติมความขาดทางใจของพ่อแม่ พ่อแม่จะไม่ใช้ลูกมา
 เติมความฝัน หรือเติม ความขาดในชีวิตของตัวเอง แต่จะช่วยประคับประคองลูกให้ห่าง
 งานและเติบโตในทิศทางที่ถูกเลือก เด็กจะอิสระที่จะมีชีวิตที่สมบูรณ์ของเขาเอง เพราะไม่ต้อง

มาคอยเป็นแพะรับบาปในสิ่งที่เขาไม่ได้ทำ ชีวิตของพวกเขาจึงพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ

7. เมื่อมีการทะเลาะกันในรอบครัว ทั้งครอบครัวจะจับเข้าคุยกัน

ครอบครัวคุณภาพก็เหมือนครอบครัวอื่น ๆ คือ มีความไม่ลงรอยเกิดขึ้นได้ในความสัมพันธ์ของสมาชิก พ่อแม่ลูก แต่เมื่อมีการทะเลาะกันเกิดขึ้นทั้งครอบครัว จะจับเข้าคุยกันเพราะความเข้าใจ คือว่า เหตุที่เกิดกับคนหนึ่งในครอบครัวจะมีผลกระทบต่อทุกคนด้วยเสมอ แต่การคุยกันจะเป็นลักษณะของการแก้ไขปัญหา ไม่ใช่จิกตีด่าทอกัน หรือกล่าวหากันไปมา ซึ่งไม่ใช่ทางออกที่ถูกต้อง ดังนั้นปัญหาจึงได้รับการแก้ไขลุบ่วงไปด้วยความร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิกทุกคน

8. มีทั้งสุขและทุกข์เกิดขึ้นในครอบครัว ครอบครัวคุณภาพไม่ใช่ครอบครัว

ที่มีแต่ความสุข สมาชิกเจอทั้งสุขและทุกข์เหมือนครอบครัวอื่น ๆ แต่เมื่อเผชิญกับภาวะวิกฤตทุกชีวิตจะร่วมมือผนึกกำลังกันแก้ไข ให้ความสนับสนุนซึ่งกันและกันเพื่อแก้ไขความกดดันหรือมรสุมจากสมาชิก

9. มีส่วนร่วมในการให้กับครอบครัว สมาชิกในครอบครัวทุกคน ตั้งแต่พ่อ

ลงมาถึงลูก ๆ รู้จักบทบาทหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และครอบครัวทุกคนมีงาน หรือภาระหน้าที่ที่จะทำให้แก่ครอบครัว ไม่ทอดทิ้งให้คนใดคนหนึ่งต้องรับผิดชอบแทนสมาชิกทุกคน และมีส่วนร่วมกันในความสำเร็จหรือผิดพลาดที่เกิดขึ้นในครอบครัว

10. มีอารมณ์ขัน ทุกคนหัวเราะให้กันได้ สมาชิกมีจิตเมตตาโดยเฉพาะใน

ความคิดพลาดของผู้อื่น และตนเอง สามารถหัวเราะให้แก่กันและกันได้เสมอ

11. ให้อภัยและไม่คิดใจจดจำ ที่บ้านมีบรรยากาศแห่งความสบาย ๆ ไม่

เครียด เด็ก ๆ ไม่ต้องมีชีวิตอยู่กับความกลัว ความหวาดระแวงว่า เมื่อไรพ่อแม่เขาจะมาระเบิดอารมณ์เอากับพวกเขาอีกคล้ายชีวิตที่เดินอยู่บนเส้นด้าย ไม่รู้ว่า เมื่อไรจะขาดลงมา

การมองคุณภาพของครอบครัวในทางพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.

ปยุตโต) (2555 : 128-132) ได้กล่าวไว้ว่า ในฐานะของชาวพุทธ คุณภาพชีวิตของครอบครัวที่มีความสุข ควรจะประกอบด้วย สิ่งต่อไปนี้ คือ

1. คุณภาพทางด้านวัตถุ หรือปัจจัยพื้นฐานของชีวิต อันได้แก่อาหาร

เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เพื่อให้ร่างกายมีความแข็งแรง ซึ่งสิ่งที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวมีความสุข ประกอบไปด้วย ทางด้านสุขภาพร่างกาย คือ การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเข้ามาเบียดเบียน มีความแข็งแรง อายุยืน สมาชิก ในครอบครัวจะมีร่างกายที่ไม่เจ็บป่วยและมีความเป็น สัมปายะ คือ ความสบายพอสมควร จะเห็นได้ว่าในเรื่องปัจจัยสี่พื้นฐานเหล่านี้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัวทุกคน ครอบครัวจะมีความสุขไม่ได้ ถ้าขาดองค์ประกอบที่เป็น

ความต้องการพื้นฐานของชีวิตเหล่านี้ ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ครอบครัวต้องมีเสียก่อนและเมื่อมีปัจจัยเหล่านี้แล้ว องค์ประกอบทางด้านอื่นที่จำเป็นจึงจะตามมา

2. การมีอาชีพที่สุจริต เมื่อมีด้านปัจจัยสี่แล้ว ขั้นตอนไปคือการมีอาชีพที่สุจริตที่จะนำมาซึ่งทรัพย์สิน เงินทองที่พอเพียงในการใช้จ่ายของครอบครัวการมีอาชีพสุจริต การพึ่งพาตัวเองได้ทางด้านเศรษฐกิจ ก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ครอบครัวอยู่ได้โดยไม่ลำบาก การดำเนินชีวิตที่สุจริตไม่ผิดกฎหมาย ก็จัดเป็นคุณภาพชีวิตของครอบครัวได้ประการหนึ่ง เพราะการมีกินมีใช้ พอเพียงสำหรับสมาชิกทุกคนในครอบครัวก็เป็นสิ่งจำเป็น

3. การมีสถานะทางสังคมเป็นที่ยอมรับนับถือ มียศ มีตำแหน่งบริวาร มีผู้คนยกย่อง หรือมีฐานะทางสังคมเป็นที่รู้จัก ย่อมทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่าเกิดความอึดใจสมาชิกในครอบครัวที่มีผู้นิยมนับถือจะทำให้คนในครอบครัวรู้สึกภูมิใจในครอบครัวของตน โดยเฉพาะถ้าพ่อแม่ได้ทำสิ่งที่ประ โยชน์ เป็นที่ยกย่องจากสังคมก็จะทำให้ลูก ๆ พลอยภูมิใจในความเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวด้วยเช่นกัน

4. การมีครอบครัวที่อบอุ่นผาสุก มีความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นสุข พี่น้องรักใคร่ปรองดองกัน ดูแล เอาใจใส่กันเป็นสิ่งที่สุดท้ายที่แสดงถึงคุณภาพของครอบครัว ในข้อนี้แม้จะเป็นข้อสุดท้าย แต่กลับปรากฏความสำคัญยิ่งใหญ่ เพราะเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ แต่รู้สึกได้

พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต (2552 : เว็บไซต์) ได้กล่าวถึงหลักธรรมในการครองคู่และสร้างครอบครัวให้เป็นครอบครัวที่เข้มแข็ง อบอุ่นและมีความสุขได้ เพื่อร่วมกันสรรสร้างสังคมให้เข้มแข็ง ไว้ดังนี้

1. เกล็ดลับเสน่ห์ปลายจวักมัดใจสามี เกล็ดเสน่ห์ปลายจวัก ซึ่งเปลี่ยนจากฝีมือการทำอาหารรสชาติเด็ดมัดใจสามี มาเป็นการเปลี่ยนเอาเสน่ห์มาติดไว้ที่ “กาย วาจา ใจ” โดยเริ่มต้นจากกาย ซึ่งหมายถึงการประพฤติดี กระทำดี เช่น ขยันทำงานทั้งนอกบ้าน และในบ้าน (เท่าที่ทำได้) มีกิริยาเรียบร้อย แก่นแก้วได้ตาม โอกาส สนุกสนานได้ตามจังหวะ แต่ต้องไม่ประพฤติตัวผิดศีลธรรม วาจาดีคือการพูดที่ดี พูดเพราะ พูดแต่สิ่งที่ดีสิ่งมงคล ไม่โกหก ไม่จู้จิกนินทา ไม่ใส่ร้ายคนอื่น ไม่พูดประชดประชัน และ ใจ หมายถึง การมีจิตใจที่ดี คิดดี มีใจที่เป็นกุศล คิดแต่เรื่องดี ๆ

2. อยู่นานไป ความรักซักไม่หวานขึ้น ให้มองตามโลกธรรม 8 คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ มีสรรเสริญ มีนินทา มีสุข และมีทุกข์ เช่นเดียวกับความรัก เมื่อมีรัก ก็มีไม่รัก และก็มีหมกหมัก เป็นธรรมดา แต่หากมองไปอย่างลึกซึ้งถึงปัญหาความเบื่อหน่ายของชีวิต

คู่ จะเห็นได้ว่า ความเมื่อน่ายเกิดจากปัญหาที่หนักหนา เป็นต้นว่า ถอดถุงเท้าทิ้งเคลื่อนพื้น กินข้าวแล้วไม่ล้างจาน ไม่ช่วยกันทิ้งขยะ ซึ่งสะสมจนเป็นปัญหาของคู่สามีภรรยา ซึ่งในประเด็นนี้ให้นำธรรมชาติเรื่อง “ความเสมอต้นเสมอปลาย” ทำดีได้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำดีอย่างสม่ำเสมอ แรก ๆ รักกันอย่างไร คบกันมารักกันอย่างไร ก็ต้องรักกันเช่นนั้นต่อไป ช่วยเหลือกันมาอย่างไร ให้กำลังใจกันมาอย่างไร สุขทุกข์ด้วยกันมาอย่างไร ก็ขอให้เป็นเช่นนั้นตลอด เพราะคนเราจะคู่กันได้ดีตอนลำบาก หรือต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

3. สามีภรรยาป็นใจ จัดการอย่างไรให้อยู่หมัด การที่สามีภรรยาอกใจกันเป็นเพราะจิตใจอ่อนแอ อย่าโทษว่าเป็นเพราะนิสัยเจ้าชู้ หากเป็นเพราะใจเราไม่เข้มแข็งพออ่อนไหวกับสิ่งชั่วร้าย อ่อนไหวต่อสิ่งแปลกใหม่ นอกจากปัญหาในเรื่องของการป็นใจแล้ว บางครอบครัวมีปัญหาเรื่อง “มากรัก” อีกด้วย ซึ่งปัญหามากรักหลายใจนี้ เป็นเรื่องสำคัญของคนมีครอบครัว ที่บั่นทอนความเชื่อใจ บั่นทอนความรัก และบั่นทอนความสุขให้หายไปทีละน้อยจนเหลือแต่ความทุกข์ ความเศร้าเสียใจ เพราะไม่รักษาสำจะ ให้ใช้หลัก “ภรรยาธรรม” ประกอบไปด้วย สำจะ ทมะ ขันติ และจาคะ โดยยึดหลัก “สำจะ” เป็นสำคัญ ซึ่งการรักษาสำจะนั้น เป็นสิ่งสำคัญในการประคองชีวิตคู่ให้อยู่กันได้อย่างยืนยาว ทั้งนี้ สำจะ คือ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน รวมไปถึงการไม่โกหก เป็นหลักสำคัญที่ทำให้เกิดความไว้วางใจ ตัดความขี้หึง ขี้ระแวงออกไปได้สนิทใจ

4. บุคสมัยใหม่ สามีภรรยาเลิกกันง่ายไปตามกระแส สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจาก สมัยนี้หนุ่มสาวเมื่อพบกันแล้ว ได้ลุ่มรักกันแล้ว แต่งงานเลย แต่พอแต่งงานกันไป ได้อยู่ด้วยกันจริง ๆ ได้รู้จักตัวตนของกันจริง ๆ ก็เริ่มรับกันไม่ได้ สุดท้ายก็อยู่กันไม่ได้ไม่นาน แล้วก็เลิกกันเป็นเพราะการขาดสติ ขาดการพิจารณา เพราะสิ่งสวยงามแบบวูบไปวามมา การแก้ปัญหาทำให้ลองปรับความเข้าใจกัน นั่งจับเข่าคุยกันเลยว่าตกลงมันเป็นอย่างไร เธอเป็นอย่างไร ไม่พอใจอะไรกันอย่างไร และสามารถยอมให้กันได้ไหม หรือจะหาวิธีไหนลดปัญหานี้ได้ ซึ่งต่างฝ่ายต่างต้องยอมลดทอนของตัวเองลง ถ้าต่างฝ่ายต่างไม่ยอม ก็ไม่มีทางที่จะแก้ปัญหา และปรับความเข้าใจกันได้

5. หน้าทีพึงปฏิบัติของ สามีต่อภรรยา และหน้าทีพึงปฏิบัติของ ภรรยาต่อสามีเริ่มจากหน้าทีของสามี ทีพึงปฏิบัติต่อภรรยา 5 ข้อ ได้แก่ 1) ยกย่องสมฐานะภรรยา ถ้าไปไหนด้วยกันก็แนะนำแฟนเราให้คนอื่นรู้จัก ยกย่องฝ่ายหญิงให้มีหน้ามีตาในสังคม เป็นที่ยอมรับ เป็นการให้เกียรติ 2) ไม่ดูหมิ่น ไม่ด่าว่า กล่าวชื่นชมให้กำลังใจอยู่เสมอ 3) ไม่ประพฤติตนอกใจ ทั้งทางกายและทางใจ ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อแฟนเราเป็นสำคัญ 4) มอบ

ความเป็นใหญ่ในบ้าน ทั้งเรื่องงานบ้าน การจัดการการเงิน 5) หาเครื่องประดับมาให้ เป็นของขวัญตามโอกาส ส่วนหน้าที่ของภรรยาที่คตินั้น มี 5 ข้อเช่นกัน ได้แก่ 1) จัดการงานบ้านให้เรียบร้อย 2) สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี บำรุงดูแลท่านให้เหมือนกับเป็นพ่อแม่เราอีกคน 3) ไม่นอกใจ 4) รักษาทรัพย์ที่หามาได้ 5) ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง งานไม่ว่าในบ้านนอกบ้าน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ครอบครัวที่เข้มแข็ง อบอุ่นและมีความสุข ได้ต้องมาจากทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วม โดยเฉพาะพ่อแม่ที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้ครอบครัวมีคุณภาพ ซึ่งครอบครัวคุณภาพ ไม่ใช่ครอบครัวที่สมบูรณ์แบบไปทุกอย่าง ทุกครอบครัวล้วนมีจุดเด่นจุดด้อยในตนเอง แต่ครอบครัวที่เข้มแข็ง อบอุ่นและมีความสุข จะมีการปฏิบัติตัวของพ่อแม่ลูกที่ต่างออกไปจากครอบครัวไม่มีคุณภาพ สมาชิกในครอบครัวจะรู้ว่าครอบครัวนี้มีคุณภาพ หรือไม่ในครอบครัวยังมีส่วนใดที่ยังต้องแก้ไขปรับปรุงเพื่อเป็นครอบครัวที่มีคุณภาพ หรือครอบครัวที่เข้มแข็ง อบอุ่นและมีความสุข นอกจากนี้การยอมรับในสิ่งที่บกพร่อง การพยายามช่วยแก้ไขระดับประคองกันของสมาชิกในครอบครัว ก็จะเป็นสัญญาณบ่งบอกว่าครอบครัวกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นครอบครัวที่มีคุณภาพในอนาคต

คุณลักษณะ และหน้าที่ของผู้ปกครอง

ผู้ปกครอง ความหมายและความสำคัญ ก่อนที่จะกล่าวถึงบทบาท และคุณลักษณะของผู้ปกครอง ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความหมายของผู้ปกครองจากเอกสารซึ่งมีผู้กล่าวไว้ ดังนี้ ผู้ปกครอง คือผู้ควบคุมดูแลชีวิตคนนั้น ๆ ทั้งระบบ ทั้งการกิน การอยู่การศึกษา ผู้ดูแล พฤติกรรมแห่งความดีความชั่วที่จะเกิด ตลอดทั้งความทุกข์ความสุข ในบางสถานะ แม้เป็นพ่อแม่ก็ยังเรียกว่าผู้ปกครอง (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2546 : 48)

ผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองดูแล หรือบุคคลซึ่งศาลตั้งให้ใช้อำนาจปกครองผู้เยาว์ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครอง (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 739)

พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของผู้ปกครอง หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดา หรือมารดา ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหมายความรวมถึงบุคคลที่เด็กอยู่ด้วยเป็นประจำหรือที่เด็กอยู่รับใช้การทำงาน (ราชกิจจานุเบกษา. 2545 ก : 1-8)

สรุปผู้ปกครอง หมายถึง บิดามารดา หรือบิดา หรือมารดา หรือบุคคลอื่นๆ ที่อุปการะเลี้ยงดู หรือรับผิดชอบนักเรียน ทั้งระบบ ทั้งการกิน การอยู่การศึกษา ผู้ดูแล พฤติกรรมแห่งความคิดความชั่วที่จะเกิดขึ้น

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้การแบ่งคุณลักษณะ และหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครองที่สอดคล้องกับลักษณะการเป็นครูที่บ้านไว้ ดังนี้

1. คุณลักษณะในการอบรมเลี้ยงดู

การเลี้ยงดูลูกมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้พ่อแม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็ก และเพิ่มทักษะความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้เป็นอย่างดี

1.1 ความหมายการอบรมเลี้ยงดู

สิริกุล อิศรานุรักษ์และปราณี สุทธิสุขนธ์ (2550 : 106) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การตอบสนองความต้องการของเด็กทั้งกายและใจ การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก การถ่ายทอดวัฒนธรรม ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และความหวังของสังคมตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาที่ได้อย่างรอบด้านคือกาย ใจ สังคมและปัญญา

ประภาภรณ์ จังพานิช (2553 : 4-5) การเลี้ยงดู หมายถึง การปฏิบัติของผู้ปกครองที่มีต่อเด็ก เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เด็กมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี การแนะนำสั่งสอน อบรมให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสมรวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ปลอดภัยให้กับเด็ก

สรันพร คันทรส (2552 : 13) การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง กระบวนการในการดูแลเอาใจใส่ การอบรมสั่งสอนให้รู้จักระเบียบวินัยของสังคม การปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม ความเชื่อ และจริยธรรมในการดำเนินชีวิต และก่อให้เกิดลักษณะและพฤติกรรมที่เป็นพื้นฐานของแต่ละบุคคลซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองในอนาคต

แดนชัย เทียนดำ (2553 : 17) การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การแนะนำสั่งสอนและประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมสติปัญญาและมีจิตใจที่เข้มแข็งตามวัย ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์และปกติสุข

จิระวรรณ เวชประชา (2553 : 16) การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูได้ดูแลเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนเด็ก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ต่าง ๆ รอบตัวที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับจะมี

ผลต่อเด็กทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เกรก (สมคิด อิศระวัฒน์. 2542 : 9-10 ; อ้างอิงมาจาก Craig, Grace J.

1979 : 91) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูคือกระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้ในการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และความหวังของสังคม ตลอดจนการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับ บทบาทของงานในสังคมนั้น ๆ ด้วย

จากความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่พ่อ แม่หรือผู้ปกครองได้ดูแลเอาใจใส่เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเด็กทั้งทางร่างกาย และจิตใจ การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก อบรมสั่งสอน การถ่ายทอดความรู้ ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม และประเพณีตนเป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและมีจิตใจที่เข้มแข็งตามวัย ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ และปกติสุข

1.2 รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู

นภาพรรณ ต่อชาว (2547 : 6) ได้กล่าวถึงรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู คือการ ที่เด็กรายงานว่าผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดกับตนเองปฏิบัติอย่างไรกับตนเองในการดูแล เอาใจใส่และการมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตัวทั้งทางด้าน การกระทำ การใช้คำพูดและด้านจิตใจ โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบได้แก่

1. รูปแบบการเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือการที่บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู ได้เอาใจใส่ให้เวลาและร่วมกิจกรรมต่างๆ แสดงความรักใคร่เข้าใจ และเป็นທີ່ปรึกษาได้
2. รูปแบบการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล คือการที่บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู ได้ชี้แจงเหตุผลกับลูกในทุก ๆ เรื่อง ลงโทษและชมเชยอย่างมีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นของลูก
3. รูปแบบการเลี้ยงดูแบบควบคุม คือการที่บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู ได้มีการออกคำสั่งและควบคุมพฤติกรรมของลูก ในทุก ๆ เรื่อง

เกษญาวัลย์ ตันริยงค์ (2550 : 4-5) ได้กล่าวถึงรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูคือการ ดูแลเอาใจใส่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยการให้ความอบอุ่นเป็นกันเอง ไม่เผด็จการกับลูก ให้ กำลังใจ เอาใจใส่ที่การทำความคิด เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในแนวทางที่ดี และสร้างแบบอย่างที่ดี เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่เด็ก โดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือการที่พ่อแม่ผู้ปกครองทำให้ เด็กทราบว่ารักและหวังดี ทำตนให้ใกล้ชิดสนิทสนมกับเด็ก ให้ความเอาใจใส่ เป็นที่ปรึกษาที่ดี ของเด็ก ปลอดภัยเมื่อเด็กมีทุกข์ ให้เด็กได้ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและไม่เผด็จการ

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล คือการที่พ่อแม่ผู้ปกครอง เน้นการให้รางวัลสนับสนุน แสดงความพอใจเมื่อเด็กทำความดี มากกว่าลงโทษเมื่อเด็กทำผิด

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2536 : 56-57) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูในสังคมไทยไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือการที่เด็กรายงานว่าพ่อแม่ของตนเห็นว่าตนเป็นคนดีมีคุณค่า แสดงความรักใคร่ตนเองอย่างชัดเจน และยอมให้ลูกร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และพ่อแม่เข้าใจความรู้สึกของตนเป็นอย่างดี

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม คือการที่เด็กรายงานว่าพ่อแม่ของตนตรวจตราควบคุมบังคับและลงโทษพฤติกรรมของตนมากน้อยเพียงใด

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล คือการที่เด็กรายงานว่าพ่อแม่ของตนได้แจกแจงเหตุผลต่าง ๆ แก่ตนในการสนับสนุนให้ตนกระทำสิ่งต่าง ๆ หรือห้ามปรามตนไม่ให้กระทำการใด ๆ

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิต คือการที่เด็กรายงานว่าผู้เลี้ยงดูใช้วิธีการตัดสิทธิ์อันเคยมีเคยได้ตามปกติของตน การลงโทษทางจิตนี้ได้ถูกศึกษาในฐานะที่เป็นลักษณะตรงกันข้ามกับการลงโทษทางกาย พบมากในครอบครัวฐานะปานกลางและสูงและพ่อแม่ผู้เลี้ยงดูใช้กับวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลายมากกว่าจะใช้กับเด็กโตหรือวัยรุ่นตอนต้น

โรเจอร์ (นิคยา กอบนิลพรรณ. 2548 : 22-23 ; อ้างอิงมาจาก Rogers. 1972 : 117) ได้แบ่งประเภทของการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy Parenting Style) คือวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ไม่ตามใจหรือเข้มงวดเกินไป มีเหตุผล ขอมรับความสามารถและความคิดเห็น ตลอดจนให้ความรักความเอาใจใส่เป็นกันเอง และให้ความร่วมมือตามโอกาสที่เหมาะสม

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง (Rejection Parenting Style) คือการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองถูกเกลียดชัง ไม่ได้รับการเอาใจใส่สนับสนุน หรือให้คำแนะนำเท่าที่ควรมักใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงปราศจากเหตุผล ไม่ให้ความสนิทสนมเป็นกันเองและปล่อยปละละเลยความเป็นอยู่

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองมากเกินไป (Overprotection Parenting Style) คือวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองไม่ได้อิสระ

เท่าที่ควร ไม่ได้ทำตามต้องการหรือทำอะไรด้วยตนเอง ต้องปฏิบัติตามวินัยที่พ่อแม่กำหนดไว้ ถูกควบคุมและอยู่ในสายตาหรือถูกคุ้มครองป้องกันให้ความช่วยเหลือตลอดเวลา

บัมรินด์ (คูลยา จิตตะย โสธร. 2552 : 174-176 ; อ้างอิงมาจาก Baumrind. 1971 : 58) ได้แบ่งประเภทของการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian Parenting Style) เป็นการที่พ่อแม่ใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดูให้เด็กทำตามความต้องการของตน ไม่มีการปรึกษาหารือกับเด็ก แสดงความไม่พอใจ ขอมรับเด็กน้อย ไม่ไว้วางใจ ห่วงเหิน ให้ความอบอุ่นน้อยและลงโทษในระดับสูง

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative Parenting Style) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ควบคุมสูง ให้เด็กทำตามที่พ่อแม่ต้องการ แต่มีการยอมรับในตัวเด็กสูงเช่นกัน มีการให้ความรักความอบอุ่นและให้เหตุผล

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissive Parenting Style) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ยอมรับเด็กมากให้ความอบอุ่นแต่ไม่มีการประเมิเด็ก ควบคุมเด็กน้อย ปล่อยให้เด็กเป็นไปตามที่เด็กต้องการ

จากรูปแบบการการอบรมเลี้ยงดูที่หลากหลาย จะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทของการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน และมีบางส่วนที่คล้ายคลึงกันและมีการเรียกชื่อที่แตกต่างกันไป ซึ่งพบว่ารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่โดยทั่วไป ไม่ได้ใช้เพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น แต่ได้มีการผสมผสานในหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน โดยอาจจะมีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการอบรมเลี้ยงดูมากกว่ารูปแบบอื่น ๆ ผู้วิจัยจึงสรุปรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy Parenting Style) คือวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ปฏิบัติต่อกันด้วยความยุติธรรม ไม่ตามใจหรือเข้มงวดเกินไป มีเหตุผล ขอมรับความสามารถและความคิดเห็น ตลอดจนให้ความรักความอบอุ่นเอาใจใส่เป็นกันเอง และให้ความร่วมมือในโอกาสต่าง ๆ ที่เหมาะสม

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissive Parenting Style) คือวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ปฏิบัติต่อกันโดยปล่อยให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ตามการตัดสินใจของเด็ก โดยไม่มีการกำหนดขอบเขต ใช้การลงโทษน้อย ให้ความรักความอบอุ่นและตอบสนองความต้องการของเด็กเสมอ พ่อแม่ให้คำปรึกษาหรือพยายามให้เหตุผลแต่ไม่มีอำนาจในการควบคุมพฤติกรรมของเด็ก ปล่อยให้เด็กเป็นไปตามที่เด็กต้องการ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองมากเกินไป (Overprotection Parenting Style) คือวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ปฏิบัติต่อลูกโดยไม่ให้อิสระเท่าที่ควร ไม่ให้ทำตามต้องการหรือทำอะไรด้วยตนเอง ต้องปฏิบัติตามวินัยที่พ่อแม่กำหนดไว้ ถูกควบคุมและอยู่ในสายตาหรือถูกคุ้มครองป้องกันให้ความช่วยเหลือตลอดเวลา

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบปฏิเสธทอดทิ้ง (Rejection Parenting Style) คือวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ปฏิบัติต่อลูกโดยการไม่ดูแลเอาใจใส่ แสดงความรู้สึกเย็นชา ไม่ให้คำแนะนำ หรือสนับสนุนเท่าที่ควร ใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงปราศจากเหตุผล ไม่แสดงออกถึงการให้ความรักความอบอุ่น ไม่ให้ความสนิทสนมเป็นกันเองและปล่อยปละละเลยความเป็นอยู่

1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดู

ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ซึ่ง รติชน พิรัชต์ (2543 : 25) ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้บรรลุตามความคาดหวังของพ่อแม่ว่า ไม่มีวิธีการเลี้ยงดูแบบใดที่ดีที่สุด เพราะวิถีชีวิตของแต่ละคนแต่ละครอบครัวนั้นแตกต่างกันในด้านจุดมุ่งหมาย ความเชื่อและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของแต่ละครอบครัวองค์ประกอบปัจจัยหลัก ที่ทำให้เกิดความแตกต่างของการอบรมเลี้ยงดูลูกมี ดังนี้

1. ปัจจัยด้านพ่อแม่ คืออาชีพของพ่อแม่ ประสบการณ์ชีวิตและความมุ่งหวังในความสำเร็จของพ่อแม่ เวลาว่างของพ่อแม่ที่มีให้ลูก ความเข้มแข็งทางจิตใจของพ่อแม่

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือฐานะของครอบครัว จำนวนลูกและสมาชิกในครอบครัว

กรมสุขภาพจิต (2548 : 11-15) ได้กล่าวถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ การอบรมเลี้ยงดูลูก ดังนี้

1. ปัจจัยด้านพ่อแม่ ประกอบไปด้วย ประสบการณ์ที่พ่อแม่ได้รับการเลี้ยงดูในวัยเด็ก จะทำให้พ่อแม่รู้ว่าควรหรือไม่ควรนำวิธีการใดมาเลี้ยงดูลูก ความรู้ของพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่เข้าใจพัฒนาการเด็กจะตอบสนองความต้องการของลูก ได้อย่างเหมาะสม ประสบการณ์และอายุและความพร้อม มีงานวิจัยพบว่าพ่อแม่อายุ 30 ปีขึ้นไปที่มีการศึกษาและ รายได้เลี้ยงครอบครัวจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลูกมากกว่าพ่อแม่วัยรุ่น กระบวนการคิด (Cognitive Process) ได้แก่ความเชื่อ ถ้าเชื่อว่าสามารถเป็นพ่อแม่ที่ดีได้ก็จะเลี้ยงดูได้ดี ทักษะคิด ถ้าพ่อแม่มีทักษะที่ดีต่อการเป็นพ่อแม่ จะสามารถทำหน้าที่เลี้ยงดูให้ดี ความสามารถในการ

ระบุเหตุผล(Attribution) คือความสามารถของพ่อแม่ในการเข้าใจและทำนายอารมณ์และพฤติกรรมลูกว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ความมั่นใจในความสามารถเป็นพ่อแม่ หากพ่อแม่มั่นใจก็จะสามารถจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ หากพ่อแม่มีความมั่นใจในความสามารถเป็นพ่อแม่ต่ำ มีแนวโน้มที่จะแปลพฤติกรรมลูกไปในทางลบ มองว่าเป็นความผิดของลูกที่ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้

2. ปัจจัยด้านครอบครัว ประกอบไปด้วย โครงสร้างครอบครัว เช่น ครอบครัวหย่าร้าง ครอบครัวที่มีพ่อเลี้ยง-แม่เลี้ยง หรือเลี้ยงบุตรบุญธรรม มักมีความยากลำบากในการเลี้ยงดูลูก ความสัมพันธ์ในครอบครัว สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการอบรมเลี้ยงดูคือความไม่ลงรอยกันภายในครอบครัว พ่อแม่มีรูปแบบการเลี้ยงดูที่แตกต่างกันจะทำให้ลูกสับสน แต่เด็กบางคนก็เรียนรู้ที่จะปรับตัวได้

3. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม อิทธิพลของสังคมไทยที่ต้องการเลี้ยงดูลูกคือเรื่องศาสนา ความเชื่อ ทัศนคติ เช่นค่านิยมของครอบครัวไทยลูกต้องกตัญญูพ่อแม่ พ่อแม่จึงคาดหวังว่าลูกต้องเลี้ยงดู ค่านิยมทางสังคมไทยสอนให้ลูกเคารพผู้ใหญ่ ต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ไม่แสดงอารมณ์ออกมา หรือความสำคัญของลูกชายผู้สืบสกุล เป็นต้น

4. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคม เช่น ความยากจนอาจทำให้เด็กมีปัญหา ด้านสุขภาพ ขาดโอกาสในการได้รับประสบการณ์ที่ดี สิ่งแวดล้อมถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แออัด มีปัญหายาเสพติดและอาชญากรรม ก็อาจส่งผลให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมที่ไม่ดีต่าง ๆ ได้

5. ปัจจัยด้านตัวเด็ก ได้แก่ อายุ พัฒนาการของเด็ก เพศและทัศนคติของพ่อแม่ต่อเพศของลูก ลำดับการเกิดพ่อแม่จะเลี้ยงลูกคนที่สองและสามด้วยความมั่นใจกว่าลูกคนแรก พื้นฐานทางอารมณ์ของลูก พฤติกรรมของเด็ก และเด็กที่ต้องการดูแลเป็นพิเศษ เช่นมีปัญหาหัวใจปัญญา เจ็บป่วยเรื้อรัง ซึ่งทำให้พ่อแม่ต้องทุ่มเทเวลาให้กับการดูแลลูก

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และปราณี สุทธิสุนทร (2550 : 114-116) แบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูออกได้เป็น 3 ปัจจัยหลัก คือ

1. ปัจจัยด้านตัวเด็ก ได้แก่เพศของเด็ก ลำดับการมีบุตร ลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็ก สุขภาพและความพิการ ซึ่งจะส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่-ลูกแตกต่างกันออกไปคือ เด็กหญิงมักจะสอนให้เรียบร้อยทำงานบ้าน ดูแลน้องส่วนเด็กชายถูกสอนให้เข้มแข็ง เก็บระเบิดอารมณ์ นอกจากนั้นบางครอบครัวพ่อแม่จะคาดหวังในลูกคนโตสูง ลูกคนเล็กมักได้รับการเอาอกเอาใจเป็นพิเศษ ในขณะที่ลูกคนกลางมักจะถูกละเลยหรือเด็กที่เลี้ยงยากมีปัญหาด้านสุขภาพ มักจะนำความหนักใจมาสู่พ่อแม่ ในขณะที่ลูกที่มีสุขภาพดีมี

หน้าตาสะสวยมักได้รับคำชมจากคนรอบข้าง เป็นที่ชื่นชมของพ่อแม่ก็จะได้รับการดูแลเอาใจใส่มากขึ้น

2. ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ความรู้ เจตคติ และทักษะของพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว สุขภาพของพ่อแม่และภาวะวิกฤตในครอบครัว รวมทั้งสถานะเศรษฐกิจและสังคมในครอบครัว พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูที่มีความรู้ความเข้าใจต่อพัฒนาการและความต้องการของเด็กตามวัย มีเจตคติที่ดีต่อการเลี้ยงดูถือว่าเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของตน มีความอดทนอดกลั้นต่อการทำหน้าที่นี้อย่างสมบูรณ์ ตลอดจนมีทักษะที่จะส่งเสริมและตอบสนองความต้องการของเด็ก แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดียอมทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้อย่างสมบูรณ์

3. ปัจจัยด้านสังคม เนื่องจากครอบครัวไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ครอบครัวย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ได้แก่ศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

จากปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่ผู้ปกครอง แบ่งออกเป็น 5 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านพ่อแม่ ประกอบไปด้วย ประสบการณ์ ความรู้ของพ่อแม่ รายได้และการมีปฏิสัมพันธ์กับลูก 2) ปัจจัยด้านตัวเด็ก ได้แก่เพศของเด็ก ลำดับการมีบุตร ลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็ก สุขภาพและความพิการ ซึ่งจะส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกแตกต่างกันออกไป 3) ปัจจัยด้านครอบครัว ประกอบไปด้วย โครงสร้างของครอบครัว เช่นครอบครัวหย่าร้าง ครอบครัวที่มีพ่อเลี้ยง-แม่เลี้ยง หรือเลี้ยงบุตรบุญธรรม ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว 4) ปัจจัยด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ประกอบไปด้วย ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา ย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูของพ่อแม่ เช่นค่านิยมของครอบครัวไทยถูกต้องกตัญญูพ่อแม่ พ่อแม่จึงคาดหวังว่าลูกต้องเลี้ยงดู ค่านิยมทางสังคมไทยสอนให้ลูกเคารพผู้ใหญ่ เป็นต้น 5) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น ความยากจนอาจทำให้เด็กมีปัญหา ด้านสุขภาพขาดโอกาสในการได้รับประสบการณ์ที่ดี สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แออัด มีปัญหาหาเสพติดและอาชญากรรม ก็อาจส่งผลให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมที่ไม่ดีต่าง ๆ ได้

สรุปว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด พุดคุยและสื่อสารที่ดี รับฟังความคิดเห็น ให้คำปรึกษา ชมเชย ให้กำลังใจ ปฏิบัติต่อลูกอย่างยุติธรรมไม่บังคับหรือตามใจมากเกินไป

2. คุณลักษณะในการดูแลสุขภาพและพัฒนาการตามวัย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สุรางค์ โค้วตระกูล (2554 : 35) ได้กล่าวถึง พัฒนาการมนุษย์ว่า หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์โดยธรรมชาติ เริ่มตั้งแต่ ปฏิสนธิและต่อเนื่องไปตลอดชีวิต เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้าน โครงสร้าง (Structure) และแบบแผน (Pattern) รวมทั้งการทำหน้าที่ (Function) ต่าง ๆ ของร่างกาย ในการแสดงความสามารถด้านต่าง ๆ โดยมีลักษณะที่แน่นอน มีแบบแผนที่สลับซับซ้อน ผสมผสานตามลำดับขั้นอย่างก้าวหน้า มีทิศทางและดำเนินไปอยู่ตลอดเวลา ซึ่งแบ่งได้ ดังนี้

2.1 ลักษณะของพัฒนาการ พัฒนาการของมนุษย์ทุกด้านมีความสัมพันธ์ที่ เกี่ยวข้องกันอย่างแน่นแฟ้น และมีทิศทางการพัฒนาที่แน่นอน คือ

2.1.1 พัฒนาการด้านร่างกาย (Physical development) เป็นการเปลี่ยนแปลง ลักษณะทางร่างกาย เริ่มต้นจากส่วนบนไปสู่ส่วนกลาง (Cephalo - caudal development) และจากแกนกลางไปสู่ส่วนข้าง (Proximal - distal development) สำหรับความสามารถทางการ เคลื่อนไหวของร่างกายจะพัฒนาจากทักษะการเคลื่อนไหวทั่วไปไปสู่ทักษะการเคลื่อนไหว แบบเจาะจง ซึ่งจะสังเกตได้อย่างชัดเจนในช่วงวัยเด็ก รวมทั้งการพัฒนาการรับรู้ผ่านประสาท สัมผัสทั้ง 5 และการใช้กล้ามเนื้อในการเคลื่อนไหวและทรงตัว และการพัฒนาลักษณะทางเพศ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงวัยรุ่น

2.1.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ (Emotional development) เป็นการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก จะพัฒนาจากการรับรู้ ความรู้สึกทั่วไป ไปสู่ความรู้สึกที่ละเอียดลึกซึ้ง จากการรับรู้ความรู้สึกของตนเองไปสู่การรับรู้ ความรู้สึกของผู้อื่นจนสามารถควบคุมการแสดงอารมณ์ได้

2.1.3 พัฒนาการด้านสังคม (Social development) เป็นการเปลี่ยนแปลง ความสามารถในการติดต่อและสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น จะพัฒนาจากความผูกพันใกล้ชิด พึ่งพาพ่อแม่ในครอบครัว เริ่มต้นแต่วัยทารกไปสู่การพึ่งตนเอง และการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในสังคมในวัยต่อ ๆ มา อันนำไปสู่การพัฒนบุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่

2.1.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา (Cognitive development) เป็นการ เปลี่ยนแปลงความสามารถทางการรู้คิดในการทำความเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ และความเป็นจริงของ โลกจะพัฒนาจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสและการรู้คิดเชิงรูปธรรม (Concrete thought) ไปสู่ความเข้าใจการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic thought) แล้วจึงรู้จักคิดเป็นนามธรรม (Abstract thought) รวมทั้งจากความคิดที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric thought) ไปสู่การใช้

ความคิดที่มีเหตุผลและการคิดอย่างสร้างสรรค์ในระยะต่อไป

พัฒนาการของมนุษย์ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์โดยธรรมชาติ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิและต่อเนื่องไปตลอดชีวิตมีแบบแผนที่สลับซับซ้อน ผสมผสานตามลำดับขั้น มีทิศทางพัฒนาที่แน่นอน ซึ่งแบ่งเป็นพัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านอารมณ์ และจิตใจ พัฒนาการทางด้านสังคม และพัฒนาการทางด้านสติปัญญา

2.2 การแบ่งระยะของพัฒนาการมนุษย์ นักจิตวิทยาพัฒนาการได้แบ่งระยะต่าง ๆ ของพัฒนาการมนุษย์โดยทั่วไปออกตามระดับอายุและวุฒิภาวะ (ประสาธ อิศรปริศา. 2538 : 25 - 26) ดังนี้

2.2.1 ระยะก่อนเกิด (Prenatal period) เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่งคลอด รวมเวลาประมาณ 280 วัน

2.2.2 ระยะวัยทารก (Infancy) เริ่มตั้งแต่เกิดถึงอายุ 2 ขวบ ในช่วงปีนี้เด็กจะมีการเจริญเติบโตด้านร่างกาย ด้านพัฒนาการทางสมอง และระบบประสาทอย่างรวดเร็ว สามารถรับรู้และเรียนรู้สิ่งรอบตัวผ่านประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์กับผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดในสภาพแวดล้อมที่อบอุ่นปลอดภัย

2.2.3 ระยะวัยเด็ก (Childhood) เริ่มตั้งแต่อายุ 3 – 12 ปี ในช่วงนี้เด็กมีการเจริญเติบโตต่อเนื่องจากในช่วงวัยทารก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของกระดูก กล้ามเนื้อ และการทำงานประสานกันของระบบต่าง ๆ เริ่มเห็นความแตกต่างระหว่างเพศ มีการแยกกลุ่มระหว่างเด็กเพศเดียวกัน เด็กเริ่มมีความสนใจและเข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวมากขึ้น สามารถช่วยเหลือตนเองได้ รู้จักใช้ภาษาในการสื่อความหมายมากขึ้น เด็กในวัยนี้สามารถแบ่งเป็น 3 ระยะย่อยคือ

- 1) ระยะวัยเด็กตอนต้น / ปฐมวัย (Early childhood) อายุ 2 – 5 ปี
- 2) ระยะวัยเด็กตอนกลาง (Middle childhood) อายุ 6 – 9 ปี
- 3) ระยะวัยเด็กตอนปลาย (Late childhood) อายุ 10 – 12 ปี

และระยะย่างเข้าสู่วัยรุ่น (Puberty) ซึ่งจะมีความแตกต่างของเด็กหญิงและเด็กชาย โดยเด็กหญิงจะย่างเข้าวัยรุ่นเมื่อมีอายุเฉลี่ย 12 ปี ขณะที่ชายจะอายุเฉลี่ย 14 ปี

2.2.4 ระยะวัยรุ่น (Adolescence) ตั้งแต่อายุ 13 – 20 ปี ช่วงนี้ ถือเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุดระยะหนึ่งของชีวิต ทั้งในด้านของร่างกาย อารมณ์-จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของระบบต่อมไร้ท่อและฮอร์โมนที่มีผลต่อพัฒนาการทางเพศและบุคลิกภาพ

ระยะนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะย่อย ได้แก่

- 1) ระยะวัยรุ่นตอนต้น (Early adolescence) อายุ 13-15 ปี
- 2) ระยะวัยรุ่นตอนกลาง (Middle adolescence) อายุ 15-18 ปี
- 3) ระยะวัยรุ่นตอนปลาย (Late adolescence) อายุ 18-20 ปี

ทั้งนี้ ในช่วงระยะวัยรุ่น เด็กบางคนอาจเข้าสู่ช่วงวัยนี้ก่อนหรือหลังอายุที่กำหนดได้ ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคลและการอบรมเลี้ยงดู

2.2.5 ระยะวัยผู้ใหญ่ (Adulthood) อายุ 20-40 ปี ในช่วงนี้เป็นวัยที่การเจริญเติบโตทางร่างกายลดน้อยลงจนถึงจุดคงที่ มีความพร้อมในความผู้ใหญ่ที่มีความสามารถทางสติปัญญา และการแสดงออกทางอารมณ์ ตลอดจนการเข้าสังคมกับผู้อื่น มีการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตน และสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทั้งในด้านการเลือกคู่ครอง การงาน การมีชีวิตครอบครัว การรวมกลุ่มทางสังคม และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รอบตัว

2.2.6 ระยะวัยกลางคน (Middle age) อายุ 40-65 ปี ในช่วงนี้ เป็นระยะเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่มีความมั่นคงในชีวิตพอสมควร มีหน้าที่การงานตำแหน่งสูงขึ้นเป็นหลักฐาน มีสถานภาพทางสังคมในระดับหนึ่ง มีครอบครัวที่ลูกเติบโตใหญ่ช่วยตนเองได้มากขึ้น เป็นช่วงระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก

2.2.7 ระยะวัยสูงอายุ (Old age) อายุ 65 ปีขึ้นไป หรือ หลังเกษียณอายุ จนกระทั่งสิ้นอายุขัย ในช่วงนี้ สภาพร่างกายจะเริ่มเสื่อมถอยและความสามารถในการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมก็ลดลง กระทบกระเทือนทางจิตใจได้ง่ายจากความรู้สึกว่าตนเองคือย ประสิทธิภาพ เป็นช่วงที่ค้นหาปรัชญาการดำเนินชีวิตในบั้นปลายของชีวิต และเตรียมตัวในการจากไปอย่างมีความสุข

การแบ่งระยะของพัฒนาการมนุษย์ สรุปได้ดังนี้ การแบ่งพัฒนาการของมนุษย์ตามอายุและวุฒิภาวะเป็นช่วง ๆ ได้ 7 ระยะ คือ 1) ระยะก่อนเกิด (Prenatal period) เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่งคลอด 2) ระยะวัยทารก (Infancy) เริ่มตั้งแต่เกิดถึงอายุ 2 ขวบ 3) ระยะวัยเด็ก (Childhood) เริ่มตั้งแต่อายุ 3-12 ปี 4) ระยะวัยรุ่น (Adolescence) ตั้งแต่อายุ 13-20 ปี 5) ระยะวัยผู้ใหญ่ (Adulthood) อายุ 20-40 ปี 6) ระยะวัยกลางคน (Middle age) อายุ 40-65 ปี และ 7) ระยะวัยสูงอายุ (Old age) อายุ 65 ปีขึ้นไป หรือ หลังเกษียณอายุจนกระทั่งสิ้นอายุขัย

2.3 พัฒนาการมนุษย์ของเด็กระดับประถมศึกษา (อายุ 6-12 ปี) จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประยุทธ์ ไทยธานี (2546 : 38-40) กล่าวว่า พัฒนาการมนุษย์ของเด็ก

ระดับประถมศึกษา คือพัฒนาการของเด็กช่วง ระยะเวลาวัยเด็กตอนกลาง (Middle childhood) อายุ 6-9 ปี กับระยะเวลาวัยเด็กตอนปลาย (Late childhood) อายุ 10 - 12 ปี มีลักษณะพัฒนาการที่สำคัญดังนี้

2.3.1 พัฒนาการด้านร่างกาย (Physical development) มีดังนี้โดยทั่วไป อัตราการเจริญเติบโตทางร่างกายของผู้เรียนระดับประถมศึกษาจะช้ากว่าระดับอนุบาล เด็กจะมีรูปร่างสูงและค่อนข้างจะผอมลงกว่าวัยอนุบาล ตอนแรก ๆ ของวัยนี้เด็กชายและเด็กหญิงจะมีขนาดเท่าๆ กันทั้งน้ำหนักและส่วนสูง แต่ตอนหลังระหว่างอายุ 12-13 ปี เด็กหญิงจะโตกว่าเด็กชาย เพราะเด็กหญิงจะเข้าสู่วัยแรกรุ่น (Puberty) เร็วกว่าเด็กชายราว ๆ 2 ปี พัฒนาการของกล้ามเนื้อกระดูกและประสาทจะเพิ่มขึ้น เด็กชายมีพัฒนาการของกล้ามเนื้อเร็วกว่าเด็กหญิง การใช้ทักษะของการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกล้ามเนื้อใหญ่ ๆ ใช้การได้ดีเมื่อมีอายุ 7 ปี การบังคับกล้ามเนื้อต่าง ๆ ทั้งใหญ่และย่อยจะดีขึ้น การประสานงานระหว่างมือและตาของเด็กจะดีขึ้น อ่าน เขียนและวาดรูปได้ดีขึ้น

2.3.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ (Emotional development) มีดังนี้ โดยทั่วไปเด็กวัยนี้เป็นเด็กที่เต็มไปด้วยความสนุกสนาน ร่าเริงกับการเล่นและรู้จักควบคุมอารมณ์ได้บ้างแล้ว แต่บางคนยังมีความกลัวอยู่มาก เช่น กลัวสัตว์ กลัวความมืด กลัวที่สูง กลัวฟ้าผ่า ฟ้าร้อง นอกจากนี้ยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเรียน และโกรธเวลาที่ถูกล้อ จนอาจมีการทะเลาะหรือชกต่อยกัน

2.3.3 พัฒนาการด้านสังคม (Social development) มีดังนี้ โดยทั่วไปเด็กในวัยนี้จะมีสังคมพิเศษเฉพาะของเด็ก มักจะรวมกลุ่มตามเพศ เพื่อนจะมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม เจตคติ และค่านิยมของเด็ก วัยนี้เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน ๆ ได้จะไม่มีปัญหาในการปรับตัวในวัยที่เป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนจึงสำคัญมาก

2.3.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา (Cognitive development) มีดังนี้ ตามทฤษฎีของ Piaget เด็กในวัยนี้จะอยู่ที่ขั้นคิดแก้ปัญหาเชิงรูปธรรม (Concrete Operational) ดังนั้นเด็กจะมีความสามารถคิดเหตุผลเชิงตรรกะได้ สามารถจะรับรู้สิ่งแวดล้อมได้ตามความเป็นจริง สามารถที่จะพิจารณาเปรียบเทียบโดยใช้เกณฑ์หลาย ๆ อย่าง โดยเฉพาะจัดของเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจการคงตัวของสสาร มีความเข้าใจการเปลี่ยนรูปร่างภายนอกของสสารไม่มีผลต่อสภาพเดิม นอกจากนี้ยังสามารถเปรียบเทียบสิ่งของว่ามากกว่า ใหญ่กว่า ยาวกว่าถ้าหากมีของจริงตั้งให้จัดลำดับ พัฒนาการทางด้านภาษาและการใช้สัญลักษณ์

เจริญก้าวหน้ามาก เด็กจะเริ่มเข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล และเข้าใจความหมายของบทเรียนทั้งทางคณิตศาสตร์ ภาษาและการอ่าน มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสามารถอธิบายได้ เด็กวัยนี้มักจะสนใจคำโคลงหรือกลอนที่สอดคล้องกัน หรือปัญหาต่าง ๆ ที่จะแก้ด้วยความคิด เหตุผล ถ้าแก้ได้ก็จะมีความภูมิใจ

พัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษาคือพัฒนาการระยะวัยเด็กตอนกลาง (Middle childhood) อายุ 6 - 9 ปี กับระยะวัยเด็กตอนปลาย (Late childhood) อายุ 10 - 12 ปี ซึ่งมีลักษณะพัฒนาการทางด้านร่างกายที่ช้ากว่าวัยเด็กตอนต้น พัฒนาการทางด้านอารมณ์และจิตใจเต็มไปด้วยความสนุกสนานร่าเริงกับการเล่น พัฒนาการทางด้านสังคม มักจะรวมกลุ่มกันตามเพศ เพื่อนจะมีความสำคัญและมีอิทธิพลมาก ส่วนพัฒนาการทางด้านสติปัญญา สามารถคิดเชิงตรรกะได้และสามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมได้ตามความเป็นจริง

สรุปการดูแลสุขภาพและพัฒนาการตามวัย หมายถึง การมีความรู้และเข้าใจในพัฒนาการของเด็ก พุดคุย หยอดล้อ และเล่นกับลูก ฝึกการพูด การฟัง การสังเกต และการวิเคราะห์ให้ลูก ดูแลสุขภาพและพาไปตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้ลูกออกกำลังกาย เล่นกีฬา หรือเล่นกลางแจ้ง

3. คุณลักษณะในด้านการสนับสนุนการศึกษาของลูก

จากการศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้การแบ่งคุณลักษณะและหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครองในด้านการศึกษาของลูก ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการพัฒนาให้พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นครูที่บ้าน ออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่โรงเรียน

3.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่

โรงเรียน

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” (Participation) ไว้หลายท่านถึงแม้ว่าจะเป็นคำที่ใช้กันมานานแล้ว แต่ความหมายของคำก็ยังไม่เป็นที่เข้าใจตรงกัน ชาร์ลิด และคณะ (Shadid and Others. 1982 : 33) ได้สรุปจากการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมจากสาขาวิชาต่าง ๆ ว่า ลักษณะของการศึกษาการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ไม่พิจารณาการมีส่วนร่วมในเชิงทฤษฎี แต่เป็นการศึกษารายละเอียดพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมในลักษณะประยุกต์กับบริบทของการมีส่วนร่วมนั้น ๆ เช่น ยาดาฟ (Yadav. 1980 : 87) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมมือด้วยความตั้งใจและสมัครใจ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือต้องมี

ความรู้สึกรู้ว่ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้ร่วมในการดำเนินงาน ได้ร่วมในการติดตามประเมินผล หรือได้ร่วมรับประโยชน์ แต่สหประชาชาติ (United Nations. 1981 : 5) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่าหมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนช่วยเหลือ และเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์จากผลอย่างเท่าเทียมกัน ส่วน ไวท์ (White. 1982 : 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล แต่หวัง (Whang. 1981 : 91-92) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง กระบวนการในการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่มเพื่อได้สะท้อนถึงความสนใจของตน หรือ เพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงานหรือทรัพยากรต่อสถาบัน/ระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา ส่วน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2545 : 25) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน โดยเริ่มจากการร่วมคิด การร่วมวางแผน การร่วมดำเนินและปฏิบัติงาน การร่วมมือกันพบปัญหาหรือเผชิญอุปสรรค พร้อมทั้งแก้ไขให้ลุล่วง การร่วมมือกันพบความสำเร็จ และ การร่วมกันชื่นชมยินดีภาคภูมิใจในความสำเร็จในงานนั้น ซึ่งต่างจาก อรพินท์ สฟ โชคชัย (2538 : 2) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปจะมีความหมายที่กว้างขวางสำหรับความหมายในเชิงการพัฒนามักจะหมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการเข้าร่วมมีบทบาทดำเนินงาน แต่การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้างกว่าอาจหมายถึง การเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยตรง ดูจลาห์ (Douglah. 1970 : 89-90) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมในบริบทที่ต่างกัน จะให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน แต่นักการศึกษาใช้คำนี้ในการอ้างอิงถึงการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรม หรือ โครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา

ส่วนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษานั้น นักการศึกษา เช่น โกรลนิก และ สโลว์เวซิค (Grolnick and Slowiaczek. 1994 : 238) ให้ความหมายว่า เป็นการอุทิศทรัพยากร โดยผู้ปกครองให้กับเด็ก แต่ ชัมซัน และ ยอนเน่ (ประดิษฐา จันทรไทย. 2532 : 10 ; อ้างอิงจาก Sumption and Yvonne. n.d.) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา คือ การที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในโรงเรียน โดยการสนับสนุนด้านความคิดเห็นตัดสินใจ สละแรงงาน และเวลาให้โรงเรียนในการวางแผน การกำหนดนโยบาย การติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียน การแก้ปัญหา พัฒนาสนับสนุนด้านการเงินและการประเมินผลการทำงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ 2) การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ แต่ กุลยา ดันดิผลาชีวะ (2551 : 30) ให้ความหมายว่า การมี

ส่วนร่วมของผู้ปกครองกับโรงเรียน หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกับครูและโรงเรียน ในการสร้างสรรค์และพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตและพัฒนาได้เต็มศักยภาพ

โดยสรุปความหมายของ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา โรงเรียน หมายถึง การที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรม หรือ โครงการที่มี วัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาหรือการเรียนรู้ให้กับลูกหลานหรือเด็กในอุปการะของตนกับ โรงเรียน อย่างตั้งใจและให้ความสำคัญในการร่วมเป็นอย่างดี

3.1.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่โรงเรียน

ทฤษฎีขอบเขตทับซ้อนของอิทธิพล (Overlapping Spheres of Influence Theory) เอปสไตน์ และคณะ (Epstein and others, 1997 : 71-78) และเปสไตน์ (Epstein, 1995 : 701-712) ได้เสนอทฤษฎีเพื่ออธิบายการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ของโรงเรียน ด้วยทฤษฎีขอบเขตทับซ้อนของอิทธิพล (Overlapping Spheres of Influence Theory) โดยมีแนวคิดหลักดังนี้ คือ หากมุมมองของนักการศึกษามองเด็กว่าเป็นนักเรียน นัก การศึกษานั้นก็จะมองครอบครัวแยกต่างหากจาก โรงเรียน นั่นคือ ครอบครัวก็จะถูกคาดหวังให้ ทำหน้าที่ไปตามลำพังและทำหน้าที่การจัดการศึกษาของเด็กไว้ให้โรงเรียน แต่หากนัก การศึกษามีมุมมองว่านักเรียนเป็น “เด็ก” นักการศึกษานั้นก็จะมองทั้งครอบครัวและชุมชนเป็น เสมือนหุ้นส่วน (Partners) กับ โรงเรียนในการจัดการศึกษาและพัฒนาเด็ก ความเป็นหุ้นส่วนจะ ตระหนักถึงการแบ่งปันความสนใจ ความรับผิดชอบ เพื่อเด็ก และจะทำงานร่วมกันริเริ่ม โครงการที่ดีกว่าเดิม และ โอกาสต่างๆ เพื่อเด็ก และความสำเร็จของความเป็นหุ้นส่วนนั้นก็คือ การดูแลเด็กซึ่งเป็นแนวคิดหลักพื้นฐาน

เมื่อผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาถึงขนาดเป็นหุ้นส่วนกับ โรงเรียนแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนและครูจะริเริ่มบรรยากาศ โรงเรียนเสมือนครอบครัว (Family-like school) มากขึ้น ๆ โรงเรียนเสมือนครอบครัวจะต้อนรับทุก ๆ ครอบครัว โรงเรียนเสมือน ครอบครัวจะกระตุ้นเตือนความเป็นปัจเจกบุคคลของเด็กแต่ละคน และทำให้เด็กแต่ละคนรู้สึก ว่าตนเองเป็นคนพิเศษ ในทำนองเดียวกัน ความเป็นหุ้นส่วนนี้ ผู้ปกครองก็จะริเริ่มบรรยากาศ ครอบครัวเสมือนโรงเรียน (School-like family) ครอบครัวเสมือน โรงเรียนจะกระตุ้นให้เด็กแต่ละ คนตระหนักว่าตนเป็นนักเรียน ครอบครัวจะเสริมแรง ความสำคัญของโรงเรียน การบ้าน และกิจกรรม ซึ่งสร้างทักษะ ความรู้สึกสำเร็จให้เด็ก ชุมชนรวมถึงกลุ่มของผู้ปกครองจะทำงาน ร่วมกัน ริเริ่มโอกาสการเรียนรู้เสมือนโรงเรียน เหตุการณ์ โครงการ ซึ่งเสริมแรง กระตุ้นเตือน

ให้รางวัลนักเรียนที่พัฒนาก้าวหน้าด้วยดี มีความคิดริเริ่ม เสียสละ ทำดี ชุมชนก็จะริเริ่มสร้างบรรยากาศ ชุมชนเสมือนครอบครัว (Family-like community) จัดตั้ง บริการ เหตุการณ์ เพื่อสนับสนุนเด็ก ครอบครัวก็จะมีจิตใจให้ชุมชน (Community-minded families) นักเรียนจะช่วยเพื่อนบ้านของเขาและครอบครัวอื่นๆ แนวคิด โรงเรียนชุมชนก็จะเกิดขึ้น เกิด โครงการ บริการ เพื่อเด็ก ผู้ปกครอง และคนอื่นๆ ตลอดเวลา ทั้ง ก่อน ระหว่าง และหลังจาก เวลาทำการปกติของโรงเรียน โรงเรียนและชุมชนก็จะพูดคุยถึง โครงการและบริการที่เป็น มิตรกับครอบครัว (Family friendly) เมื่อแนวคิดทั้งหมดนี้รวมเข้าด้วยกัน ก็จะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Communities) หรือ ชุมชนแห่งความดูแล (Care communities) คำต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีขอบเขตทับซ้อนของอิทธิพล

เอปสไตน์ (Epstein, 1995 : 701-708) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ และห้องปฏิบัติการทางการศึกษาเขตนอร์ทเวสต์ (John Hopkins University and Northwest Regional Educational Laboratory, 1997 : 1-8) ประกอบด้วย

1. การอบรมเลี้ยงดูในฐานะผู้ปกครอง (Parenting) หมายถึงความรับผิดชอบพื้นฐานของครอบครัว (Basic responsibilities of families) ได้แก่การจัดเตรียมที่อยู่อาศัย (Housing) สุขภาพ (Health) โภชนาการ (Nutrition) เครื่องนุ่งห่ม (Clothing) ความปลอดภัย (Safety) ทักษะของผู้ปกครอง (Parenting) สภาพบ้านที่สนับสนุนเด็กในสถานะนักเรียน

2. การอาสาสมัคร (Volunteering) หมายถึง การมีส่วนร่วมที่โรงเรียนและเพื่อโรงเรียน (Involvement at ant for the school) ได้แก่ การอาสาสมัครในโรงเรียน ชั้นเรียนการอาสาสมัครเพื่อโรงเรียนหรือชั้นเรียน การเป็นผู้ร่วมในทุกรการแสดง กีฬา เหตุการณ์ การมอบรางวัล การเฉลิมฉลอง และอื่นๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น

3. การเรียนรู้ที่บ้าน (Learning at home) หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านให้เหมาะสมหรือส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก

4. การตัดสินใจ (Decision Making) หมายถึง การมีส่วนร่วมหรือการเป็นผู้นำในองค์กรต่าง ๆ โดยการเป็นสมาชิก ผู้มีส่วนร่วม ผู้นำ หรือตัวแทน เป็นต้น

5. การร่วมมือกับชุมชน (Collaborating with Community) หมายถึง การเชื่อมโยง โรงเรียน นักเรียน และครอบครัวให้ไปช่วยชุมชน

วอลเลอร์ และวอลเลอร์ (Waller and Waller. 1998 : 324) ได้สรุปถึง
ตัวบ่งชี้ความสำเร็จของความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองและสถานศึกษาในการพัฒนา
ผู้เรียนไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. ด้านสภาพบรรยากาศของโรงเรียนที่มีความปลอดภัย ครูและ
นักเรียนมีความสุข ในการเรียนและการทำงานครูทุกคนให้การต้อนรับผู้ที่เข้ามาติดต่อกับ
โรงเรียนด้วยความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส
2. ด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ผู้ปกครองนักเรียนทุกคนรู้สึก
ว่าตนเองมีคุณค่า มีความสำคัญสำหรับครูและนักเรียนสามารถให้ความช่วยเหลือในการจัด
การศึกษาได้และรู้สึกว่า ครูทุกคนในโรงเรียนยินดีต้อนรับตลอดเวลา
3. โรงเรียนมีการสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้ปกครอง และวางแผน
การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนควบคู่กับการเรียนการสอนในชั้นเรียน
4. เกิดสภาพการณ์ในการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนอยู่
ตลอดเวลาทั้งใน โรงเรียนในชุมชน และที่บ้าน ทั้งในและนอกเวลาเรียน เมื่ออยู่นอก โรงเรียน
ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนได้ทำหน้าที่แทนครู
5. การจัดระบบและการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ให้
ผู้ปกครองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
สำหรับนักเรียน ตรงกันกับครู ทำให้การปฏิบัติหรือการให้คำแนะนำมีความสอดคล้องและ
เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
6. การตระหนักถึงความสำเร็จของนักเรียนที่ต้องเกิดจาก
กระบวนการเสริมแรงหรือการให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ และการกำหนดแนวทาง
ดำเนินการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างสอดคล้องกัน
7. การเชื่อมโยงระหว่างบ้านกับ โรงเรียนเป็น ไปอย่างเข้มแข็งโดย
ผู้ปกครองแสดง บทบาทในการจัดการเรียนรู้ ผู้ปกครองมีความมั่นใจว่าปัญหาทุกอย่างจะ
ได้รับความร่วมมือ และช่วยเหลือจาก โรงเรียน การประชุมพบปะระหว่างผู้ปกครองกับครู
เป็น ไปอย่างสร้างสรรค์ และนักเรียนได้รับการติดตามพฤติกรรมหรือความเจริญก้าวหน้าอยู่
ตลอดเวลา

รัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา (U.S. Department of Education.
2000 : 2) ได้ประกาศวิสัยทัศน์ทางการศึกษา ข้อ 8 ซึ่งก็มีเนื้อหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อ
แม่ ผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูในฐานะเป็นพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติของพ่อแม่กันอยู่แล้ว เน้นผู้ปกครองให้อบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดการ และการตรวจความพร้อมทางด้านร่างกายของเด็กเพื่อเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคมของเด็ก

2. การติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนี้สูงกว่าการอบรมเลี้ยงดูตามธรรมชาติ คือ การที่ผู้ปกครองมีเจตคติดีต่อโรงเรียนจึงมีการเน้นสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับโรงเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองมั่นใจว่าโรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้บริการเกี่ยวข้องจะเป็นผู้รับช่วงดูแลบุตรหลานของตนอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามหลักวิชาการ ในขณะเดียวกัน โรงเรียนจะทราบสภาพทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคมของเด็กอย่างถูกต้อง ความร่วมมือแบบนี้จะเน้นการส่งเสริมระบบการสื่อสารระบบผู้ปกครองกับโรงเรียน

3. งานอาสาสมัครเพื่อการศึกษา เพราะการดำเนินกิจกรรม การเรียนการสอนของโรงเรียน ไม่สามารถดำเนินงานเฉพาะโรงเรียนได้ หากแต่ต้องการสนับสนุนจากชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการบริจาคโดยตรง เนื่องจากต้องการความรู้เฉพาะทางและความเชี่ยวชาญต่าง ๆ

4. การจัดระบบการเรียนการสอนที่บ้าน เพราะสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะ พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวมีหน้าที่ให้คำแนะนำและปรึกษา และคอยช่วยเหลือเด็กเท่าที่จำเป็น ส่งผลให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดีมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ที่โรงเรียนมากขึ้น นอกจากนี้พ่อแม่ผู้ปกครองจะเป็นกำลังหลักในการอบรมเลี้ยงดูตามธรรมชาติแล้วหน้าที่หลักของผู้ปกครองอีกประการหนึ่งคือ การจัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้น บทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองจึงเป็นเสมือนครูและที่ปรึกษาเกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ของบุตรหลาน

5. การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน ถือเป็น การตัดสินใจครั้งยิ่งใหญ่ของผู้ปกครอง โดยเปลี่ยนสถานะจากการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของตนเองมาสู่การดำเนินงานอย่างจริงจังในโรงเรียน โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนซึ่งมีระดับตั้งแต่การเข้าร่วมประชุมครูผู้ปกครอง จนถึงการลงรับเลือกตั้งเป็นกรรมการสถานศึกษา โดยหวังว่าความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญของคนจะส่งผลให้การจัดทำ

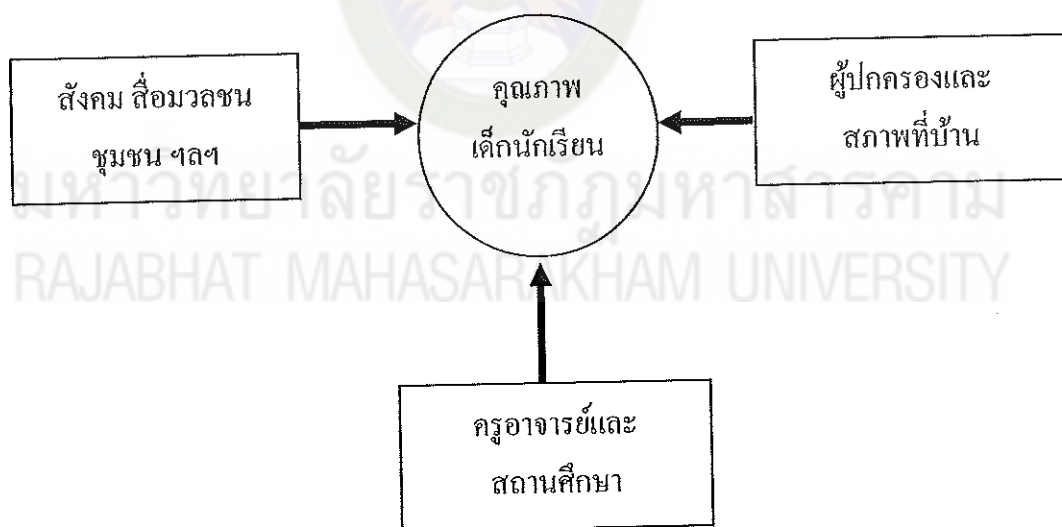
และดำเนินนโยบายของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

6. การเป็นผู้ประสานงานในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา คือ

ความพยายามในการเป็นผู้ประสานงานให้ โรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียนที่มีความเชื่อมโยงกัน โดยพยายามอุดช่องโหว่ในการบริหารงานของโรงเรียนด้วยการระดมบุคลากร เงินทุน วิทยากรใหม่ๆและระบบการบริหารงาน เพื่อช่วยให้โรงเรียนสามารถบริหารงานได้อย่างแท้จริง

แฟนทุสโซ ไทก์ และ ซาย (Fantuzzo, tigde and Childs. 2000 : 376-368) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน และ อธิบายเชื่อมโยงสนับสนุน องค์ประกอบหลัก การมีส่วนร่วมที่มีฐานมาจากบ้าน (home-base involvement) ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูในฐานะผู้ปกครอง และการเรียนรู้ที่บ้าน

ธีระ รุญเจริญ (2545 : 126-127) ได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง-ครอบครัว ครู - สถานศึกษา และชุมชน -สังคม เป็นองค์ประกอบ 3 ประการที่มีอิทธิพลต่อเด็กและทำให้เด็กนักเรียนมีคุณภาพ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 2 องค์ประกอบ 3 ประการที่มีอิทธิพลต่อเด็ก

ที่มา : ธีระ รุญเจริญ (2545 : 126)

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 203) มีแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครอง ในการพัฒนานักเรียนว่า การที่จะพัฒนาการศึกษาออกจากโรงเรียนแล้ว ยังจะต้องอาศัยชุมชน ผู้ปกครองที่จะต้องร่วมมือกับโรงเรียน ครอบครัว คือ ศูนย์การเรียนรู้ (Learning

Center) หากสามารถทำให้ทุกครอบครัวเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ได้สำเร็จ จะได้ศูนย์การเรียนรู้ในอุดมคติที่มีความรัก ความอบอุ่น ความหวังใจ และความหวังดี เป็นจุดเชื่อมโยงการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญที่สุด แล้วการที่จะทำให้สังคมไทยเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ ก็จะไม่ไกลเกินฝันอีกต่อไปเป็นยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตการเรียนรู้ในยุคใหม่นั้น มิได้เกิดขึ้นที่โรงเรียนหรือห้องเรียนเท่านั้น แต่เกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวางในสถานที่ต่าง ๆ แม้แต่ในบ้านก็จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ เพราะความรู้ต่าง ๆ สามารถเรียนรู้ได้เองในเวลารวดเร็ว เข้าใจง่าย โดยผ่านทางสื่อทันสมัยต่าง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ สื่อมัลติมีเดีย และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้การเรียนรู้ง่ายขึ้น น่าสนใจมากขึ้น และเกิดประสิทธิภาพได้มากขึ้นด้วย หากผู้ปกครองจัดบรรยากาศที่บ้านให้เกิดการเรียนรู้หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ก็จะทำให้เวลาที่เด็กอยู่นอกโรงเรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ เป็นการสร้างลักษณะนิสัยในการเรียนรู้ให้แก่เด็ก เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในที่สุด ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย และยังเป็นการศึกษาที่ผสมกลมกลืน ไปด้วยกับการดำเนินชีวิตอีกด้วยเป็นยุทธศาสตร์การระดมทรัพยากรทุกส่วนของสังคมเพื่อการจัดการศึกษาผู้ปกครอง คือ แหล่งทรัพยากรของโรงเรียน หากมีการจัดการและประสานงานที่เหมาะสมก็จะนำพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ออกมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุตรหลานและ โรงเรียนอันเป็นที่รักของพ่อแม่ ผู้ปกครองทุกคน

วัฒนา บุญญฤทธิ์ (2548 : 57-72) กล่าวถึง แนวคิดของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้

1. พ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิดชีวิต ทารกที่เกิดใหม่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ต้องพึ่งพาพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นระยะเวลายาวนาน การอบรมเลี้ยงดูลูกเป็น โอกาสให้พ่อแม่กับลูกคลุกคลีกัน ในแบบที่มีการให้และการรับ การคลุกคลีกันนี้ย่อมเกิดผลเป็นพิเศษในการสร้างความสัมพันธ์ พ่อแม่ คือ ต้นเหตุของความสุข และความทุกข์ทั้งปวงของเด็ก สายใยความรักความผูกพันระหว่างเด็กกับพ่อแม่เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง มั่นคง และยาวนาน เป็นพลังยิ่งใหญ่ที่ช่วยผลักดันให้การดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ ได้ ด้านการศึกษา ก็เช่นกัน ฉะนั้น หากได้นำเอาพลังความคิด ความเอาใจใส่ และความร่วมรับผิดชอบของผู้ปกครองมาสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้แล้ว ก็จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในตัวเด็กนักเรียนที่ยั่งยืน

2. พ่อแม่เป็นครูคนแรก บรรทัดฐานสังคมที่เป็นมาตรฐานการปฏิบัติตน ตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมี ในขณะที่ใดขณะหนึ่งนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่บุคคลรู้หรือเข้าใจได้เองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่บุคคลต้อง ได้รับคำแนะนำสั่งสอนจึงจะรู้ได้

คำแนะนำสั่งสอนหรือการจัดเถลาทางสังคม (Socialization) นี้เป็นการเรียนรู้ทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ พ่อแม่เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการให้การศึกษาแก่บุตรหลานของคุณคนแรกของเด็กก็คือ พ่อแม่ หากขาดการอบรมของพ่อแม่ก็ยากที่จะหาการอบรมอื่นใดมาทดแทนได้พ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดพ่อแม่ มีพลัง รวมทั้งความตั้งใจและความปรานีต่ออนาคตของลูกหลานของตนเอง เมื่อพิจารณาในเวทีของผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการพบว่า ครอบครัวอยู่ใกล้ชิดและล้อมรอบตัวเด็กนักเรียนมากที่สุด พ่อแม่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของเด็กนักเรียนพ่อแม่เป็นครูที่ดีที่สุดในโลกลักษณะเด่นในความเป็นครูของพ่อแม่ที่แตกต่างไปจากครูปกติหรือมากกว่าครูทั่วไป ประการที่ 1 พ่อแม่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความห่วงใยต่อลูก อย่างมากจนยากที่จะหาความรักของครูอาชีพมาทดแทนได้ ประการที่ 2 พ่อแม่เป็นครูตลอดชีวิต ที่ให้การอบรมสั่งสอนลูกได้ตลอดเวลา ครอบงำที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ และประการที่ 3 พ่อแม่เป็นครู 24 ชั่วโมง คือไม่ได้เป็นครูเฉพาะในเวลาราชการเหมือนครูอาชีพ

ลักษณะความเป็นครูของพ่อแม่ทั้ง 3 ประการนี้ เป็นคุณสมบัติของครูที่ดีที่สุดในโลกเป็นยุทธศาสตร์สังคมแห่งการเรียนรู้พ่อแม่ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้และการเสริมสร้างการเรียนรู้ ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

3.1.3 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่โรงเรียน ซึ่งแบ่งความสำคัญได้ ดังนี้

- 1) พ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิดชีวิต ทารกที่เกิดใหม่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ต้องพึ่งพาพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นระยะเวลายาวนาน จุมพล หนีมพาดิษ (2539 : 121) การอบรมเลี้ยงดูลูกเป็น โอกาสให้พ่อแม่กับลูกคลุกคลีกัน ในแบบที่มีการให้และการรับ การคลุกคลีกันนี้ย่อมเกิดผลเป็นพิเศษในการสร้างความสัมพันธ์ พ่อแม่ คือ ต้นเหตุของความสุขหรือความทุกข์ ทั้งปวงของเด็ก (กรมสุขภาพจิต. 2548 : 4) สายใยความรักความผูกพันระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง มั่นคง และยาวนาน เป็นพลังยิ่งใหญ่ที่ช่วยผลักดันให้การดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ประสบความสำเร็จได้ ด้านการศึกษาก็เช่นกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 ข : 3, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 ค : คำนำ) ฉะนั้น หากได้นำเอาพลังความคิด ความเอาใจใส่ และความร่วมรับผิดชอบของผู้ปกครองมาสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้แล้ว ก็จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในตัวเด็กนักเรียนที่ยั่งยืน
- 2) พ่อแม่เป็นครูคนแรก บรรทัดฐานสังคมที่เป็นมาตรฐานการปฏิบัติตนตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมีในขณะใดขณะหนึ่งนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่บุคคลรู้หรือ

เข้าใจได้เองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่บุคคลต้องได้รับคำแนะนำสั่งสอนจึงจะรู้ได้ พัทยา
 สายหู (2541 : 128 -147) กล่าวว่าคำแนะนำสั่งสอนหรือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)
 นี้เป็นการเรียนรู้ทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ ซึ่ง สุพัตรา สุภาพ (2531 : 95) กล่าวว่าพ่อแม่เป็น
 บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการให้การศึกษาแก่บุตรหลานของตน ส่วนจรรยา สุวรรณทัต
 (2545 : 8) กล่าวว่าครูคนแรกของเด็กก็คือแม่และหรือพ่อ และ รุ่ง แก้วแดง (2541 : 166) ได้
 กล่าวไว้ว่า หากขาดการอบรมของพ่อแม่ก็ยากที่จะหาการอบรมอื่นใดมาทดแทนได้

3) พ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด พ่อแม่ มีพลังรวมทั้ง
 ความตั้งใจและความปรารถนาที่อดทนของลูกหลานของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการ
 การศึกษาเอกชน. 2544 ข : 3 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 ค : คำนำ)
 เมื่อพิจารณานิเวศวิทยาของผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ พบว่า ครอบครัวอยู่ใกล้ชิดและล้อมรอบตัว
 เด็กนักเรียนมากที่สุด พ่อแม่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของเด็กนักเรียน
 รุ่ง แก้วแดง (2541 : 172-173) กล่าวว่า ลักษณะเด่นในความเป็นครูของพ่อแม่ที่แตกต่างไปจาก
 ครูปกติหรือมากกว่าครูทั่วไป ก็คือ 1) พ่อแม่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความห่วงใยต่อลูก
 อย่างมากจนยากที่จะหาความรักของครูอาชีพมาทดแทนได้ 2) พ่อแม่เป็นครูตลอดชีวิต ที่ให้
 การอบรมสั่งสอนลูกได้ตลอดเวลา ครอบคลุมทั้งที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ 3) พ่อแม่เป็นครู 24 ชั่วโมง คือ
 ไม่ได้เป็นครูเฉพาะในเวลาราชการเหมือนครูอาชีพ ลักษณะความเป็นครูของพ่อแม่ทั้ง 3
 ประการนี้ เป็นคุณสมบัติของครูที่ดีที่สุดในโลก

4) เป็นยุทธศาสตร์สังคมแห่งการเรียนรู้ พ่อแม่ผู้ปกครองมีบทบาท
 สำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้และการเสริมสร้างการเรียนรู้ ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และแหล่ง
 เรียนรู้อื่นๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 ค : 1, รุ่งเรือง สุขากิรมย์.
 2544 : 11) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาจะทำให้สังคมมีแหล่งการเรียนรู้
 เกิดขึ้นมากมายเพื่อทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมแห่งปัญญา ที่ผู้เรียนสามารถ
 แสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลา (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2544 ข : 11)
 เช่นเดียวกับแนวคิดของรุ่ง แก้วแดง (2541 : 172-174) ที่ว่าครอบครัว คือ ศูนย์การเรียนรู้
 (Learning Center) หากสามารถทำให้ทุกครอบครัวเป็นศูนย์การเรียนรู้ได้สำเร็จ จะได้ศูนย์การ
 เรียนในอุดมคติที่มีความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใย และความหวังดี เป็นจุดเชื่อมโยงการ
 ถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญที่สุด

5) เป็นยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิต พ่อแม่ผู้ปกครองนั้นมีความ
 ความสำคัญ พนม พงษ์ไพบูลย์ (2543 : 15) กล่าวว่าการศึกษาในยุคใหม่นั้น มิได้เกิดขึ้นที่

โรงเรียนหรือห้องเรียนเท่านั้น แต่เกิดขึ้น ได้อย่างกว้างขวางในสถานที่ต่าง ๆ แม้แต่ในบ้านก็ จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ เพราะความรู้ต่าง ๆ สามารถเรียนรู้ได้เองในเวลารวดเร็ว เข้าใจง่าย โดยผ่านทางสื่อทันสมัยต่างๆ เช่นคอมพิวเตอร์ สื่อมวลชน ฯลฯ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้การเรียนรู้ง่ายขึ้น น่าสนใจมากขึ้น และเกิดประสิทธิภาพได้มากขึ้นด้วย ในส่วนของ พรชัย ภาพันท์ (2547 : 20) กล่าวว่า หากผู้ปกครองจัดบรรยากาศที่บ้านให้เกิดการเรียนรู้หรือ เป็นแหล่งเรียนรู้ก็จะทำให้เวลาที่เด็กอยู่นอก โรงเรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา ทุกสถานที่เป็นการ สร้างลักษณะนิสัยในการเรียนรู้ให้แก่เด็กด้วย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543 : 1-15) ก็กล่าวถึงการศึกษาที่บ้านและชุมชนร่วมรับผิดชอบ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และจะเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในที่สุด ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย และยังเป็นการศึกษาที่ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตอีกด้วย

6) เป็นยุทธศาสตร์การระดมทรัพยากรทุกส่วนของสังคมเพื่อการจัดการศึกษาในการจัดการศึกษาแหล่งทรัพยากรที่สำคัญคือผู้ปกครอง ศิริจันทร์รัตน์ ทองปาน (2544 : 6) กล่าวว่าผู้ปกครอง คือแหล่งทรัพยากรของโรงเรียนหากมีการจัดการและ ประสานงานที่เหมาะสมก็จะนำพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ออกมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุตรหลาน และโรงเรียนอันเป็นที่รักของพ่อแม่ ผู้ปกครองทุกคน ส่วน Grolnick & Slowiazek (1994 : 238) ได้ให้นิยามของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือ การอุทิศทรัพยากรโดยผู้ปกครอง ประกอบกับครอบครัว ก็คือ ตัวแบบจำลองของชุมชนหรือสังคม ซึ่งณรงค์ เสังข์ประชา (2538 : 87) กล่าวว่า โดยธรรมชาติ ผู้ปกครองต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนที่โรงเรียนนั้น ๆ ตั้งอยู่ (Parents are a natural link to the communities) ส่วน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2537 : 271) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองว่าเป็นยุทธศาสตร์ในการระดมทรัพยากรทุกส่วนของสังคมเข้ามาช่วยในการจัดการศึกษา (All for Education) ได้โดยง่าย ซึ่งสุมน อมรวิวัฒน์ (2543 : 43) ได้กล่าวว่า การที่ผู้ปกครองส่งบุตรหลานมาให้เรียนที่โรงเรียนก็เท่ากับส่งแก้วตา ดวงใจ ของตนเองมาให้โรงเรียน

กรมวิชาการ (2545 : 47-63) ได้กล่าวถึงการจัดการคุณภาพในสถานศึกษา ในเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของครอบครัวและผู้ปกครอง ดังนี้

1. ด้านการวางแผนหลักสูตร ให้มีการร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษา ผู้เรียน และผู้ปกครองเพื่อสร้างความเข้าใจในหลักสูตร
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คณะกรรมการบริหารสถานศึกษาควรมีผู้แทนผู้ปกครอง ร่วมตัดสินใจในระดับสถานศึกษาต่าง ๆ

3. การจัดเวลาในการเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ต้องไม่รบกวนเวลาเรียน โดยใช้เวลานอก เพื่อการพบปะระหว่างครู ผู้ปกครองและนักเรียน

4. การส่งเสริมระเบียบวินัย ส่งเสริมและขอความร่วมมือ ให้ผู้ปกครองร่วมมือเกี่ยวกับระเบียบต่าง ๆ ของสถานศึกษา

5. การติดตามความก้าวหน้าทางการเรียน สรุปผลการปฏิบัติงานของผู้เรียนและรายงานให้ทุกคนทราบ โดยเฉพาะผู้ปกครองและชุมชน

6. การสนับสนุนด้านสุขภาพและการบริการสังคม ร่วมมือกับชุมชนและครอบครัวอื่น ๆ ให้การช่วยเหลือครอบครัวของผู้เรียนที่มีปัญหา การให้บริการทางสังคมและสุขภาพแก่ผู้เรียนและครอบครัว

7. การสนับสนุนแผนการเรียนรู้ สร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองเพื่อร่วมมือดูแลความก้าวหน้าของผู้เรียนและพัฒนาสถานศึกษา โดยให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมหลากหลายวิธีทั้งในและนอกห้องเรียน

8. ด้านการบริหาร เสนอให้กำหนดบทบาทของผู้ปกครองเป็นลายลักษณ์อักษร ชี้แจงให้เข้าใจการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมกับทีมบริหารสถานศึกษา

สรุปความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่โรงเรียน จะทำให้สังคมมีแหล่งการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมายเพื่อทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมแห่งปัญญา ที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองจึงเป็นยุทธศาสตร์ในการระดมทรัพยากรทุกส่วนของสังคมเข้ามาช่วยในการจัดการศึกษา (All for Education) ได้โดยง่าย เพราะ การที่ผู้ปกครองส่งบุตรหลานให้มาเรียนที่โรงเรียน ก็เท่ากับส่งแก้วตาดวงใจของตนเองมาให้โรงเรียน

3.1.4 กฎหมายที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีหลักการสำคัญประการหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา ก็คือ การให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 จ : คำนำ) นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 6-33) ยังได้บัญญัติสาระที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการจัดและพัฒนการศึกษาไว้หลายมาตรา ดังต่อไปนี้

1. หลักการจัดการศึกษา

มาตรา 8 (2) บัญญัติว่า ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา

มาตรา 9 (6) บัญญัติว่า ให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล

ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

3. หน้าที่ของบิดา มารดา ผู้ปกครอง

มาตรา 11 บัญญัติว่า บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 และตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนให้ ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว

4. หน่วยจัดการศึกษา

มาตรา 12 บัญญัติว่า นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

5. สิทธิที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองได้รับ

มาตรา 13 บัญญัติว่า บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ดังต่อไปนี้ 1) การสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล 2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด 3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา ตามที่กฎหมายกำหนด และ มาตรา 18 (3) บัญญัติว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดใน ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่น

6. แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 23 บัญญัติว่า การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม

กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน 3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา 4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง 5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

7. กระบวนการเรียนรู้

มาตรา 24 (6) บัญญัติว่า ให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

8. หลักสูตร

มาตรา 27 วรรคสอง บัญญัติว่า ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวชุมชน สังคม และประเทศชาติ

9. ความเข้มแข็งของชุมชน

มาตรา 29 บัญญัติว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆเพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความ ต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

10. การส่งเสริมหน่วยจัดการศึกษา

มาตรา 38 บัญญัติว่า ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ให้มี

คณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจหน้าที่ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา ในรูปแบบที่หลากหลาย

11. การบริหารการศึกษา

มาตรา 38 วรรคสอง บัญญัติว่า คณะกรรมการการศึกษาเขต

เขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู ผู้นำทางศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

12. การบริหารสถานศึกษา

มาตรา 40 บัญญัติว่า ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น

พื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษาและสถานศึกษาอาชีวศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

สรุปพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติเกี่ยวข้องกับความร่วมมือของผู้ปกครอง ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษา มาตรา 8 (2) การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา มาตรา 9 (6) หน้าที่ของบิดา มารดา ผู้ปกครอง มาตรา 11 หน่วยจัดการศึกษา มาตรา 12 สิทธิที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองได้รับ มาตรา 13 และ มาตรา 18 (3) แนวการจัดการศึกษา มาตรา 23 กระบวนการเรียนรู้ มาตรา 24 (6) หลักสูตร มาตรา 27 ความเข้มแข็งของชุมชน มาตรา 29 การส่งเสริมหน่วยจัดการศึกษา มาตรา 38 การบริหารการศึกษา มาตรา 38 วรรคสองและ มาตรา 40 ซึ่งกำหนดและส่งเสริมให้ผู้ปกครอง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3.1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่

โรงเรียน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 223-231) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาคำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะและเงื่อนไข รวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจากประสบการณ์ในชุมชน และศึกษาเรื่องนี้โดยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methodology) โดยการสัมภาษณ์ระดับลึก (Indept-interview) การจัดกลุ่มสนทนา (Focus group discussion) การสังเกตและการจดบันทึก (Observation and field-note) ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความสัมพันธ์กันในลักษณะของการมีส่วนร่วมจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดการรวมตัวในการเข้าเป็นหุ้นส่วนกันและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์

ศักดิ์ชัย ชัยวิรัตน์ (2542 : 96-97) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กประถมศึกษาโรงเรียนบ้านประดู่ป่า อำเภอเมืองลำพูน พบว่าผู้ปกครองสามารถมีส่วนร่วมได้เกือบทุกคนในการเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตขึ้นในสังคม โดยการตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อบรมระเบียบสังคมเบื้องต้น ได้แก่ การปลูกฝังคุณลักษณะและอุปนิสัยที่ดี การอบรมมารยาททางสังคม และทัศนคติที่ดีในการดำรงชีวิต ส่งเสริมความสนใจของเด็ก โดยจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวขึ้น ผู้ปกครองสามารถช่วยให้เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญาสูงขึ้นเต็มศักยภาพ การศึกษาจึงไม่ใช่หน้าที่ของบุคลากรภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก โดยเฉพาะพ่อแม่ผู้ปกครอง มีส่วนในการเสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดี ด้วยการให้ความรักความอบอุ่น ให้ความสนใจ คอยเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือเด็กทุกโอกาส

สุวัช พานิชวงษ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี พบว่าปัจจัยด้านสถานภาพของผู้ปกครอง คือ วุฒิการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วม และเจตคติต่อการมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านพฤติกรรม และด้านอาชีพ ส่วนปัจจัยด้านสถานภาพของผู้ปกครองด้านอาชีพของผู้ปกครองนั้น มีความสัมพันธ์ทางลบกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านความรู้ และด้านพฤติกรรม ส่วนตัวแปรจำนวนบุตรและตำแหน่งทางสังคมในท้องถิ่น พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน

มณฑิเยน ทุมพันธ์ (2546 : 63) ได้ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยที่ใช้การบ้านแบบมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ปกครองที่ใช้การบ้านแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมหลังการทดลองอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบกับระดับการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมในภาพรวมก่อนและหลังแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามข้อมูลพื้นฐานได้แก่ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ และอาชีพของผู้ปกครอง ไม่แตกต่างกัน

เกตุสุเดช กำแพงแก้ว (2547 : 197) ได้ศึกษากิจกรรมรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนอัสสัมชัญแผนกประถม พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและควรนำไปปฏิบัติได้แก่ 1) ผู้ปกครองควรดูแลเด็กให้ทำการบ้านอย่างสม่ำเสมอ 2) ผู้ปกครองควรให้ข้อมูลหรือเชื่อมโยงแหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ของชุมชนให้โรงเรียน 3) ผู้ปกครองควรสังเกตความสามารถหรือความสนใจของเด็กอยู่เสมอ 4) ผู้ปกครองควรฝึกให้เด็กเป็นนักสังเกตและคิดวิเคราะห์

ฉันทนา บุญส่ง (2544 : 90) ได้ศึกษาถึงรูปแบบความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว ซึ่งในสังคมไทยมีระบบเครือญาติ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในสังคม ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้หลากหลาย โดยไม่จำเป็นต้องใช้สื่อและแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่ทันสมัย เหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้ว แหล่งการเรียนรู้ในสังคมไทยที่สำคัญ เช่นสภาพแวดล้อมในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อโรงเรียนร่วมมือกับครอบครัวตามรูปแบบที่นำเสนอนี้ จะมีการร่วมมือกันจัดหาสื่อและแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการ ในการเรียนรู้ของเด็กได้ดี ทั้งเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัย และแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่มากในสังคมไทย

รัตนา ดวงแก้ว (2551 : 75-78) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อการมีส่วนร่วมระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครองและสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การที่พ่อแม่ผู้ปกครองตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนของลูกนั้นขึ้นอยู่กับความเชื่อมั่นว่าตนเองมีความสามารถที่จะช่วยให้ลูกประสบความสำเร็จในการเรียน เป็นประเด็นหลักและยังขึ้นอยู่กับกรณีเครือข่ายทางสังคมกับพ่อแม่ผู้ปกครองอื่น ๆ ที่มีลูกเรียนอยู่ในโรงเรียนเดียวกันด้วย การตัดสินใจนี้ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับพื้นฐานการศึกษาหรือทัศนคติต่อการศึกษของผู้ปกครองมากนัก

2. พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการมีส่วนร่วมในการเรียนของลูกแบบเดิม ๆ คือ กระตุ้นให้กำลังใจ สร้างแรงบันดาลใจ และส่งเสริมให้ลูกได้เรียนพิเศษด้านวิชาการจากแหล่งต่าง ๆ นอกห้องเรียน ส่วนการมีส่วนร่วมกิจกรรมด้านวิชาการกับ

โรงเรียนมีน้อยมากแสดงให้เห็นว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองคนไทยยังเห็นว่าบทบาทหน้าที่ของครอบครัวและโรงเรียนต่อการเรียนของลูกควรแยกจากกัน

3. การที่จะกระตุ้นพ่อแม่ผู้ปกครองให้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองที่จะช่วยเหลือการเรียนของลูกได้นั้น เกี่ยวข้องกับทัศนคติต่อการศึกษา การมีเครือข่ายทางสังคมและพื้นฐานการศึกษาของพ่อแม่ ผู้ปกครอง

4. พื้นฐานการศึกษาของพ่อแม่ผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายทางสังคม พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่ว่าจะมีการศึกษาระดับใดก็สามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมกับพ่อแม่ผู้ปกครองอื่นในโรงเรียนเดียวกันได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการเรียนของลูกมากขึ้น

5. พ่อแม่ผู้ปกครอง ไม่ต้องการไปก้าวก่ายบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีความไว้วางใจ และเคารพนับถือครู ด้วยเหตุผลนี้ทำให้ผู้บริหารและครูไม่พยายามที่จะกระตุ้น สนับสนุนให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีบทบาทอย่างสำคัญร่วมกับทางโรงเรียน

อำพล สกุตสัมพันธศรี (2555 : 80-81) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนแปลงยาวพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 พบว่า ด้านสุขภาพ อันดับที่ 1 คือ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมคือการอบรม สั่งสอน ให้คำปรึกษา แก้ไขปรับปรุง พัฒนาพฤติกรรมนักเรียนให้ประพฤติปฏิบัติตนมีทักษะในการดำรงชีวิตที่ดี ปลูกฝังในสิ่งที่ดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน อันดับที่ 2 คือ ดูแลหรือพาไปพบแพทย์เมื่อมีอาการเจ็บป่วย หรือตรวจสุขภาพ ส่วนด้านครอบครัว ข้อที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมคือการอบรมสั่งสอนนักเรียนให้รู้จักประหยัด อดออมปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้จ่ายอย่างประหยัด แนะนำนักเรียนให้รู้จักการป้องกันอุบัติเหตุ

คัมเมอร์ และ เฮย์เนส (Comer and Haynes. 1991 : 271-276) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียน : วิธีนิเวศวิทยา พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมีความหมายต่อการเรียนของเด็กในโรงเรียนมาก ถ้าการมีส่วนร่วมนี้มีส่วนในกระบวนการของการศึกษา ผู้ปกครองสามารถช่วยเหลือโรงเรียนได้มาก โดยเฉพาะความรู้ทางด้านวิชาชีพ และทักษะต่าง ๆ โรงเรียนควรออกแบบให้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกที่สนับสนุนการพัฒนาการของเด็กโดยรวม ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับ 1 เป็นระดับที่อ่อนไหว (Sensitive) และ วิกฤติ

(Critical) ที่สุดมีผู้ปกครองเพียง 5-6 คนเท่านั้นที่ถูกเลือกให้เป็นตัวแทนในคณะกรรมการวางแผนและบริหารจัดการโรงเรียน ระดับ 2 ผู้ปกครองที่มีส่วนร่วมในระดับนี้ จะมีส่วนร่วมในโรงเรียนและหรือห้องเรียนในกิจกรรมในแต่ละวัน และหรือในองค์กรผู้ปกครองที่มีในโรงเรียน ระดับ 3 ผู้ปกครองที่เข้าร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น

คูทส์ (Coots. 1998 : 498-520) ได้วิจัยและทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวและเด็กกับรูปแบบของพ่อแม่ในการเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมการศึกษาของเด็ก อายุ 7-8 ปี พบว่า ข้อมูลข่าวสารและบทบาทของโรงเรียนมีความสัมพันธ์มากที่สุดต่อตัวแปรการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

เอปสไตน์ (Epstein. 1995 : 701-705) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในด้านการศึกษาของพ่อแม่ผู้ปกครองและครอบครัว พบว่า การมีส่วนร่วมที่มีฐานมาจากบ้าน ได้แก่ ความเป็นผู้ปกครอง และการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่บ้าน การมีส่วนร่วมที่มีฐานมาจากโรงเรียน ได้แก่ การสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน และการเป็นอาสาสมัครเพื่อพัฒนาการศึกษา และการมีส่วนร่วมจากการประชุมร่วมกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน ได้แก่ การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน และการเป็นผู้ประสานงานในการระดมทรัพยากร

หลุยส์ (Louise. 1998 : 4551-A) ได้ศึกษาความพึงพอใจของพ่อแม่และครอบครัวในการมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรม พบว่า พ่อแม่ผู้ปกครองต้องการมากกว่าการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเท่านั้น คือ ต้องการเข้าไปเป็นส่วนในการช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมกัน พ่อแม่มีความคาดหวังที่จะร่วมให้คำแนะนำแก่บุตร สิ่งที่พ่อแม่สามารถช่วยได้มากที่สุดคือ การให้ความรู้เฉพาะทาง ทักษะการประเมินผล

บริตติงแฮม (Brittingham. 1998 : 1406 -A) ได้ศึกษา ลักษณะของการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ พบว่า ผู้ปกครองมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่จะทำให้ห้องเรียนมีคุณภาพและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ครูจะต้องประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองเข้าใจว่าจะจัดการเรียนการสอนอย่างไร และผู้ปกครองจะเข้าร่วมในการจัดการศึกษาอย่างไร ซึ่งสิ่งที่ผู้ปกครองและชุมชนจะต้องตระหนักคือการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมด้านสังคม อารมณ์ และความก้าวหน้าทางด้านวิชาการของเด็ก

คาว์ (Crowe. 2000 : 132) ได้ศึกษาการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง เพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือในการเรียนของเด็กอย่างมีคุณภาพ พบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะส่งผลให้นักเรียนมี

ผลสำเร็จทางการเรียนสูงขึ้น ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา การแสดงออก เพิ่มศักยภาพด้านต่างๆ ของนักเรียน เช่นด้านสังคม ลดความก้าวร้าว ร่วมมือกับทางโรงเรียน เปิดโอกาสให้พ่อแม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการเรียนของลูก

แฟนทุซโซ,ไทก์ และ ชาซด์ส (Fantuzzo, Tighe and Childs. 2000 : 367-374) ได้ทำการศึกษา เรื่อง แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของครอบครัว : การประเมินพหุระดับของการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการศึกษาของวัยรุ่นตอนต้น พบว่า ปัจจัยของการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 3 โครงสร้าง ได้แก่ การมีส่วนร่วมที่มีฐานมาจากโรงเรียน การมีส่วนร่วมที่มีฐานมาจากบ้าน และการประชุมร่วมกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน

สมิท (Smith. 2000 : 251) ได้ศึกษาการให้กำลังใจและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่ส่งผลให้เด็กที่มีปัญหาผลการเรียนดีขึ้น พบว่า จากการตรวจสอบสภาพการเรียนของเด็กที่มีปัญหาทางการเรียน สิ่งแวดล้อมของทางโรงเรียน และพ่อแม่ผู้ปกครองที่บ้านที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับลูก ส่งผลให้เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนประสบความสำเร็จทางการเรียนมากขึ้น ซึ่งพ่อแม่เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนจะมีการตอบสนองกับทางโรงเรียนในระดับสูง ส่วนเด็กปกติจะมีการตอบสนองในระดับปานกลางและปกติ

3.2 การจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้าน

พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญต่อการเรียนของนักเรียน การให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผู้ปกครองสามารถช่วยเหลือลูกหลานในเรื่องการเรียนการสอนได้ โดยให้ความสนใจในความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่บ้านและที่โรงเรียน จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพ่อแม่ ด้านการศึกษาและเรียนรู้ของลูกที่บ้าน พอสรุปได้ ดังนี้

3.2.1 ความหมายการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้าน

การเรียนรู้ที่บ้านคือกิจกรรมที่ผู้ปกครองได้จัดให้กับนักเรียน ซึ่งการเรียนรู้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านและคล้ายกัน อารี พันธุ์มณี (2546 : 86) และกาญจนา คุณารักษ์ (2543 : 168) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือการฝึกหัด ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ด้วย ในส่วนของสภาพแวดล้อมที่บ้านนั้น จรรยา สุวรรณทัต (2545 : 11) กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดตัวเด็กมากที่สุดก็คือบ้าน ถ้าผู้ปกครองได้ทำให้บ้านเป็นที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ เด็กก็จะเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น ส่วนการศึกษาของ เอปสไตน์ (Epstein. 1995 : 701-705) การจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านให้เหมาะสมหรือส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

สรุปการเรียนรู้ที่บ้านคือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยพ่อแม่ผู้ปกครองได้จัดให้กับนักเรียนหรือร่วมกันกับนักเรียนจัดขึ้นที่บ้าน เช่นการให้ความรัก ความอบอุ่น เสริมสร้างกำลังใจ ให้มีเวลาอ่านหนังสือ ทำการบ้าน จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียน อบรมให้รู้จักรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีเหตุผล ปลูกฝังสิ่งดีงาม รับฟังความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ลูกได้ค้นพบศักยภาพที่มีอยู่ และจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านให้เหมาะสม

3.2.2 ความสำคัญของการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้าน

ความสำคัญของการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้านนั้น ได้มีผู้ที่กล่าวถึงไว้ ดังนี้

เอปสไตน์ (Epstein. 1995 : 706) ได้กล่าวถึงผลที่พ่อแม่ผู้ปกครองได้รับจากการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้าน คือ 1) ผู้ปกครองได้เรียนรู้วิธีสนับสนุน กระตุ้น และช่วยนักเรียนที่บ้านทุกปี 2) ผู้ปกครองมีการพูดคุยปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องโรงเรียน การเรียน และการบ้าน 3) ผู้ปกครองเข้าใจหลักสูตรในแต่ละปีและสิ่งทีเด็กได้เรียนในแต่ละวิชา 4) พ่อแม่ผู้ปกครองได้แสดงความชื่นชมต่อทักษะการสอนของครู 5) ผู้ปกครองตระหนักว่าเด็กเป็นผู้เรียนรู้ตลอดเวลา

ส่วนผลที่ได้รับต่อครูนั้น 1) ครูได้ปรับปรุงการมอบหมาย การบ้านอยู่เสมอ 2) ครูได้เคารพในเวลาของครอบครัว 3) ครูได้ตระหนักว่าต้องช่วยเหลือ และเสริมแรงการเรียนรู้ของเด็ก โดยเฉพาะครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัวที่มีการศึกษาน้อย ครอบครัวที่ต้องทำงานทั้งพ่อและแม่ 4) ครูได้แสดงความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมหรือการสนับสนุนของครอบครัว

สภาพแวดล้อมมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุดก็คือบ้าน อีแวนเทียร์ (Evanthia. 1996 : 435-438) กล่าวว่าครอบครัวแต่ละครอบครัวจึงจัดเป็นสภาพแวดล้อมสำคัญต่อการพัฒนาและการเจริญเติบโตของเด็ก ครอบครัวจึงมีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาเด็ก ทั้งทางความคิด การกระทำ และการเติบโตของเด็ก

เฉลิมชัย วาสะสิริ (2533 : 17-18) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญ ของพ่อแม่ผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนี้

1. บิดามารดาเป็นผู้มีส่วนร่วมสร้างความอบอุ่น ความรัก ความมั่นคงและเสริมสร้างกำลังใจให้บุตรและนักเรียนในปกครอง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบิดามารดาจะเสริมสร้างสนับสนุนเรื่องการศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มความสามารถ

2. ถ้าเป็นไปได้การเลือกทำเลสำหรับที่อยู่อาศัยในบริเวณที่สงบ
เงียบ ปราศจากสิ่งรบกวน จัดหาห้องส่วนตัวให้สมาชิกในครัวเรือนเพื่อให้มีสมาธิในการศึกษา
เล่าเรียนที่บ้านของนักเรียน

3. ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน คอยดูแลให้เด็กได้มีเวลา
ทำงานที่ครูมอบหมายให้อย่างสม่ำเสมอ โดยไม่ให้งานบ้านแก่นักเรียนมากเกินไปจนไม่มี
เวลาทบทวนบทเรียน

4. ปกครองด้วยความยุติธรรม ไม่บังคับหรือตามใจมากเกินไป
และคอยแนะนำให้รู้จักคบเพื่อนที่ดี

5. เอาใจใส่ดูแลสุขภาพของนักเรียน เมื่อเจ็บไข้ไม่สบายต้องรีบพา
ไปปรึกษา

6. หาหนังสือดีมีประโยชน์ให้อ่าน แนะนำให้เลือกอ่านหนังสือที่
ดีมีคุณค่า

7. ให้ลูกหรือนักเรียนในปกครองมีเงินใช้จ่ายอย่างพอเพียง และมี
เครื่องใช้สำหรับเล่าเรียนครบทุกอย่าง

ประมวลุ ดิคคินสัน (2539 : 36-37) ได้กล่าวถึงบทบาทของพ่อแม่
ผู้ปกครองในการรับผิดชอบและส่งเสริมลูก ดังนี้

1. จัดสนองความจำเป็นของลูกในด้านพัฒนาการทางร่างกาย ทาง
สังคมและอารมณ์ ให้ดีที่สุดในที่ลูกมีความสามารถพัฒนา

2. ดูแลให้ลูกได้ไปโรงเรียนสม่ำเสมอและตรงต่อเวลา

3. เป็นผู้เริ่มติดต่อกับทางโรงเรียนทันทีในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ

ความก้าวหน้าทางวิชาการและ/หรือทางสังคมของลูก

4. ทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้งว่าโรงเรียนมุ่งหวังให้เด็กทำอะไร ทำ
อย่างไรและเหตุใดจึงให้ทำเช่นนั้น

5. ไม่เปรียบเทียบลูกของเรากับคนอื่น แต่ให้เด็กแข่งขันกับตนเอง

6. หุ่นหลังและให้กำลังใจลูกของเราอยู่เสมอ

7. เมื่อคาดหวังให้เด็กทำอะไร ต้องเผชิญความจริง ไม่ตั้งความหวัง

ไว้สูงเกินขีดความสามารถของเด็กวัยหนึ่ง ๆ

8. ช่วยแนะนำเมื่อเด็กเลือกกิจกรรมหรือเลือกวัสดุที่จะทำงานเพื่อ
สร้างทักษะว่าจะอะไรน่าจะทำให้เขาสำเร็จเป็นขั้น ๆ

9. ตระหนักรู้ในคุณค่าของลูก (จงสนับสนุนลูกของท่าน เพราะท่านเป็นแบบอย่างอันสำคัญที่สุดในชีวิตของลูก)

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2541 : 77) กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ที่บ้านของเด็กที่ได้รับจากจากพ่อแม่ผู้ปกครองว่า ความสามารถในการเรียนรู้และทักษะหลาย ๆ ด้านของเด็กขึ้นอยู่กับโอกาสที่เด็กจะได้รับจากผู้ปกครองที่จะจัดสภาพแวดล้อมที่ดีแก่เด็ก ความสามารถในการเรียนรู้ ความเชื่อมั่นในตนเอง และเจตคติ สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่เด็กจะเรียนรู้จากพ่อแม่ผู้ปกครอง และมีอิทธิพลต่อเด็กไปตลอดชีวิต

กลุ่มงานปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 72) ได้สรุปและสังเคราะห์ กิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่บ้าน ดังนี้

ด้านพ่อแม่ผู้ปกครอง 1) จัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้เอื้ออำนวยต่อกระบวนการเรียนรู้และการคิดสร้างสรรค์ได้ด้วยตนเอง 2) ถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมตามศักยภาพ

ด้านโรงเรียน 1) ให้ความรู้เรื่องการจัดสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็ก 2) จัดกิจกรรมการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมเพื่อให้เด็กได้แสดงออก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2544 ข : 26-27) ที่เสนอ กิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้ที่บ้าน ดังนี้

1. การให้ความรัก โดยการเอาใจใส่ดูแล ให้ความสบาย และความปลอดภัย มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

2. การให้ลูกได้มีเวลาส่วนตัวที่จะทำในสิ่งที่เขาสนใจและแสดงออกอย่างหลากหลาย

3. การให้อิสระทางความคิด การพูดและการกระทำแก่เด็กอย่างเหมาะสม

4. แสดงความสนใจหรือชื่นชมในสิ่งที่ลูกนำเสนอหรือการค้นพบสิ่งต่าง ๆ แก่ลูกตามควรแก่กรณี

5. มีการอดทนในการรับฟังความคิดเห็นและผลงาน โดยการหลีกเลี่ยงการลงโทษที่ถูกไม่เข้าใจความคิดของตน

6. เสริมสร้างให้ลูกมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพึงพอใจ และให้การยกย่อง หรือเลือกดูรายการ โทรทัศน์ที่มีประโยชน์

7. อ่านหนังสือให้ลูกฟังหรือเลือกดูรายการ โทรทัศน์ที่มีประโยชน์ โดยให้คำนึงถึงวัยและพัฒนาการเป็นหลัก รวมทั้งให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ลูก

8. กระตุ้นและฝึกทักษะพื้นฐานให้ลูกในแง่มุมต่าง ๆ อยู่เสมอ

9. ปรับสภาพแวดล้อมที่บ้าน รวมทั้งจัดหาอุปกรณ์การเรียนเพื่อให้ลูกได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด

10. ตั้งคำถามและฝึกการค้นหาคำตอบด้วยเหตุผลบ่อย ๆ

11. พาลูกไปชมนิทรรศการ กิจกรรม และสถานที่สำคัญ ๆ

12. ฝึกสร้างนิสัยที่ดีให้แก่ลูก เช่น ฝึกให้มีความรับผิดชอบ รู้จักความอดทน รู้จักความสำเร็จและความผิดพลาด มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักคุณค่าแท้ และคุณค่าเทียมของสิ่งต่าง ๆ

13. ตรวจสอบและพัฒนาสุขภาพของลูกอย่างสม่ำเสมอ

14. สนทนาร่วมกับลูก โดยคำนึงถึงความสนใจของลูกเป็นหลัก รวมทั้งอธิบายความหมายของสิ่งต่าง ๆ ด้วยภาษาง่าย ๆ สั้น ๆ

15. เป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูก

16. ให้ความร่วมมือกับครูในการส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะครูของลูก อย่างสม่ำเสมอ ให้ข้อเสนอแนะต่อโรงเรียน เป็นต้น

17. ส่งเสริมให้ลูกเป็นของตัวเอง รู้จักคิดวางแผน และตัดสินใจด้วยตนเอง

18. จัดเตรียมห้องหรือส่วนหนึ่งของห้องไว้เป็นสัดส่วนรวมทั้งจัดหาเครื่องเล่น และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ไว้ให้ลูก

19. เอาใจใส่คำถามและคำตอบของลูกด้วยความอดทน จริงใจที่สุดเท่าที่จะทำได้

20. เชื่อและศรัทธาว่าลูกมีความรู้สึกที่ดี

จรรยา สุวรรณทัต (2545 : 12) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านให้เหมาะสมหรือส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก เป็นกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่สำคัญอีกกิจกรรมหนึ่ง นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 (6) กำหนดว่า

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ที่มีการประสานร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

บุษบา สามย่าน (2552 : 77) ได้กล่าวถึงบทบาทของพ่อแม่กับการศึกษาและการเรียนรู้ของลูกว่า พ่อแม่คือครูคนแรกของลูก พ่อแม่ต้องไม่ลืมบทบาทนอกจากเป็นพ่อแม่ก็ต้องเป็นครูคอยสอน ควรแบ่งเวลามาดูแลลูกในการปูพื้นฐาน เช่น ทำสิ่งแวดล้อมรอบตัวของลูกเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้สนุก การหัดอ่านหัดเขียนก็ควรเริ่มจากภาพที่ดูสวยงาม เมื่อถึงเวลาเด็กเรียนก็ควรแบ่งเวลามาสอนการบ้าน อธิบายในเรื่องที่ลูกไม่เข้าใจให้เข้าใจอย่างใจเย็น ข้อแตกต่างระหว่างความเป็นพ่อแม่กับครูคือพ่อแม่มีความรักเอ็นดูมากกว่า และลูกจะอ่อนพ่อแม่ได้แต่จะอ่อนคุณครูไม่ได้ พ่อแม่เวลาสอนลูกจะต้องสอนแบบเอาจริง ตัดความใจอ่อนเพราะความรักความเอ็นดูที่เป็นทุนเดิมออกให้หมดก่อน

สรุปความสำคัญของการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้านนั้น ครอบครัวพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดจุดเริ่มต้นของแต่ละชีวิต พ่อแม่จึงเป็นครูคนแรกและครูที่ดีที่สุดในโลกของลูก เป็นครูตลอดเวลาและตลอดชีวิตของลูก เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดรอบตัวเด็ก เป็นผู้ชี้โลกกว้าง เป็นผู้สร้างภูมิคุ้มกันทั้งร่างกายและจิตใจ พ่อแม่ผู้ปกครองมีหน้าที่เตรียมความพร้อมให้ลูก จัดบรรยากาศที่บ้านให้เกิดการเรียนรู้ ทุกเวลา ทุกสถานที่ ให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลา ปลูกฝังนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับลูก และเป็นยุทธศาสตร์ในการระดมทรัพยากรทุกส่วนของสังคมเพื่อการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้านจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง

3.2.3 รูปแบบของการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้าน

ธีรภัทร์ เจริญดี (2542 : 15-16) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้าน ซึ่งบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองต่อการพัฒนาสติปัญญา โดยเชื่อว่าการศึกษาในวัยเรียนผู้ปกครองควรจัดให้เพิ่มเติมที่บ้าน พ่อแม่ควรเป็นครูคนแรกของลูก ความรักของพ่อแม่เป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ของการศึกษาในระยะแรกของเด็กที่บ้าน พ่อแม่สามารถใช้ความรักเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความกล้าซึ่งจะเพิ่มความองงามทางสติปัญญา งานที่เด็กทำในหน้าที่ประจำวันภายในบ้าน เด็กจะเรียนรู้ขณะทีกิน เล่น ช่วยเหลืองาน และร่วมกิจกรรมในครอบครัว เครื่องใช้และของเล่นภายในบ้านจะถูกนำเอามาเป็นอุปกรณ์การสอนให้กับเด็ก พ่อแม่ควหาโอกาสสอนลูกโดยวิธีการที่ไม่ต้องมีแบบแผน เพียงแต่ใช้เวลาอยู่กับลูกให้มากขึ้น อย่างบังคับให้เด็กเรียนสอน

เมื่อความสนใจของเด็กอยู่ในระดับสูง และหยุดสอนเมื่อความสนใจของเด็กลดลง อีกทั้งควรให้การเสริมแรงที่เหมาะสม

เคย์ Kay (1984 : 81-84) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษาสำหรับการเรียนรู้ที่บ้านหรือครอบครัว โดยใช้แผนภาพ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 3 กระบวนการทางการศึกษาสำหรับการเรียนรู้ที่บ้านหรือครอบครัว
ที่มา : Kay (1984 : 81) Social psychology in the 80s.

จากกระบวนการนี้จะเป็นหลักในการเลือกพิจารณากิจกรรมต่างๆ ในครอบครัวที่สามารถที่จะเปลี่ยนสภาพความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับเด็กได้ บ้านจะสามารถจัดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทั้งด้านวิชาการและอาชีพให้เด็ก บ้านเป็นแหล่งเร้าใจทำให้เกิดความสนใจและตั้งใจเรียน บ้านเป็นทั้งแหล่งสนับสนุนให้ข้อมูล ความคิด เป็นผู้เชี่ยวชาญได้ จากกระบวนการข้างต้นครอบครัวจะดำเนินการตามแบบ ต้องมีการวางแผนและกำหนดทิศทางการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์สูงสุดในการทำกิจกรรมร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 5-7) ได้รายงานการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ไว้ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูในฐานะพ่อแม่ ซึ่งมีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูลูกตามธรรมชาติอยู่แล้ว ดังนั้นบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครอง จึงเน้นให้การเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดอาหาร อาหารเสริม และการตรวจความพร้อมทางด้านร่างกาย

ของเด็กเพื่อเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านให้เอื้ออำนวยต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจและสังคมของเด็ก

2. การสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาในระดับสูงกว่าการอบรมเลี้ยงดูตามธรรมชาติ คือการที่พ่อแม่และผู้ปกครองมีเจตคติที่ดีต่อผู้ให้บริการจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลาน เพื่อให้พ่อแม่ผู้ปกครองมั่นใจว่าสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้บริการที่เกี่ยวข้องจะเป็นผู้รับช่วงดูแลบุตรหลานของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักวิชาการ ในขณะที่เดียวกัน โรงเรียนจะทราบสถานะทางด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ สังคมและอารมณ์ของเด็กอย่างถูกต้อง

3. งานอาสาสมัครเพื่อการศึกษา ดำเนินการภายใต้การรื้อฟื้นคติดต่อกลุ่มเป้าหมายว่า กิจกรรมของโรงเรียนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่บ้าน เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน เช่นพ่อแม่และผู้ปกครองสามารถเป็นผู้ช่วยเด็กในการทำการบ้าน การฝึกการอ่านและทักษะในการคำนวณ หากผู้ปกครองรายใดสามารถอุทิศเวลาตามระยะเวลาที่แน่นอนในกิจกรรมข้างต้นได้ โรงเรียนจะจัดหาสถานที่ เช่นห้องพักรูหรือห้องสมุด ให้ผู้ปกครองนั้นๆ ดำเนินกิจกรรมดังกล่าว เป็นการอุทิศร่างกาย แรงใจ เพื่อช่วยปฏิบัติงานของโรงเรียน โดยไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย

4. การจัดระบบการเรียนการสอนที่บ้าน หน้าที่หลักของผู้ปกครองอีกประการหนึ่งคือ การจัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก เริ่มจากขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมประจำครอบครัว การแสวงหาและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การพัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคล ให้สอดคล้องตรงกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการ บทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองจึงเหมือนครู ผู้เชี่ยวชาญสอนและที่ปรึกษาเกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ของบุตรหลานของตนเอง

5. การรวมกลุ่มของผู้ปกครองเพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อตอบสนองการจัดระบบการสอนที่บ้าน การฟื้นฟูความรู้ ทักษะและความชำนาญของผู้ปกครองในการอ่าน และการคำนวณเพื่อเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดให้เด็กในปกครองของตน ผู้ปกครองในระแวกเดียวกันจะรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรู้ตนเองและช่วยกันถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุตรหลานของตนเองด้วย เช่น กลุ่มช่วยสอนอ่านเขียนในระแวกที่อยู่อาศัย เป็นต้น

เชื้อ สาริมาณ (2527 : 21-22) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้ปกครองว่า ควรส่งเสริมการเรียนของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยจัดให้มีเวลาดูหนังสือ ทำการบ้าน เตรียมสอบ จัดหาอุปกรณ์การเรียนให้ครบ ให้เดินทางไปโรงเรียนทันเวลา ใช้เวลาว่างให้เป็น

ประโยชน์ให้รางวัลในการเรียน

พรพรรณ พิพิทกุลชัยพล (2528 : 42-44) ได้กล่าวถึงบทบาท

ผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาบุตรหลานของตน ดังนี้ 1) พ่อแม่ผู้ปกครองช่วยรับผิดชอบในการให้ความรู้ ความเข้าใจร่วมกับโรงเรียน โดยเปิดโอกาสให้ได้ทำการบ้าน หรือทำการเพาะปลูกที่บ้าน เอาใจใส่แนะแนวและคอยกระตุ้นการเรียนของนักเรียน 2) สนับสนุนการฝึกมารยาทที่นักเรียนได้รับการศึกษาจากโรงเรียน เช่นฝึกพูดจาให้สุภาพ 3) สนับสนุนและร่วมมือกับโรงเรียนในการฝึก เอาใจใส่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของนักเรียน และให้ได้ออกกำลังกายตามสมควร

อรุณี หรดาล (2536 : 70-71) กล่าวถึง บทบาทของผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมส่งเสริมด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียน ให้แก่เด็กที่บ้าน ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กรู้จักคิด รู้จักแสวงหาความรู้จากสิ่งรอบตัว

2. สนทนาซักถามเด็กเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ทำในโรงเรียนเพื่อเป็นแนวทางในการเสริมความรู้และประสบการณ์ให้เด็กที่บ้าน

3. ผู้ปกครองที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน หรือการประกอบอาชีพที่เด็กมีความสนใจเป็นส่วนมาก ช่วยเป็นวิทยากรให้กับทางโรงเรียน

พนิจดา วีระชาติ (2542 : 9-10) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้ปกครองการมีส่วนส่งเสริมพัฒนาการด้านการเรียนของเด็ก ดังนี้

1. เอาใจใส่ดูแลความประพฤติของนักเรียน ให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายของโรงเรียน

2. ให้การสนับสนุนส่งเสริมเอาใจใส่ในการเรียนของนักเรียน

3. ให้ความรัก ความอบอุ่น และเอาใจใส่ดูแลนักเรียน

4. ปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อมั่นให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของ

โรงเรียนและสังคม

5. เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

6. ส่งเสริมให้เด็ก ได้ใช้ชีวิตที่ถูกต้องและเหมาะสม

กลุ่มงานปฏิบัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 ข : 72) ได้สรุปและสังเคราะห์กิจกรรมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้ที่บ้านให้กับลูก ดังนี้

1. สร้างสัมพันธ์ภาพ หรือบรรยากาศที่ดีในครัวเรือน ทำครอบครัวให้อบอุ่น มีความรักเอื้ออาทรอย่างทั่วถึง

2. ให้ลูกรับประทานอาหารเช้าที่มีคุณค่าต่อร่างกาย และฝึกให้ออกกำลังกายอย่างเหมาะสม

3. ตรวจสอบและพัฒนาสุขภาพของลูกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้

4. สังเกตแวວความสามารถและความสนใจของลูก

5. อ่านหนังสือให้ลูกฟังและเลือกดูรายการ โทรทัศน์ที่มีประโยชน์พร้อมลูก

6. เล่นกับลูกเพื่อฝึกการพูด การฟัง การสังเกต และการวิเคราะห์

7. จัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้เอื้ออำนวยต่อกระบวนการเรียนรู้และการคิดสร้างสรรค์ ได้ด้วยตนเอง

8. ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมตามศักยภาพ

สุวัช พานิชวงษ์ (2546 : 22-24) กล่าวถึงบทบาทของพ่อแม่ ที่เกี่ยวกับการศึกษาของลูก ดังนี้ การเข้ามีส่วนร่วมทางวิชาการของผู้ปกครอง โดยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กที่บ้าน ช่วยกระตุ้นพัฒนาการด้านต่าง ๆ ในเด็ก ช่วยเรื่องการบ้านและแนะแนว เป็นผู้ช่วยครูในลักษณะอาสาพิเศษ เป็นวิทยากรช่วยสอนทักษะด้านต่าง ๆ ประสานกับผู้ปกครอง และชุมชนซึ่งมีแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพ สถานประกอบการ แหล่งศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัตติความเป็นมาของชุมชน วิถีดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

สิริฉัฐ ปิยะมิ่ง (2547 : 12) กล่าวถึง บทบาทของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาแก่ลูก ดังนี้ การสอนให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรมในการแสวงหาความรู้ การถ่ายทอดความรู้และทักษะในการอาชีพ การรู้จักเครื่องมือและใช้เครื่องมือต่างๆ ในชีวิตประจำวัน การให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และประสบการณ์ต่าง ๆ ของการใช้ชีวิตในครอบครัว การสร้างนิสัยความเอาใจใส่ผู้อื่น การสร้างความสงบสุขแก่สังคม

ศกาวรรณ นันทวิจิต (2549 : 26) กล่าวถึง บทบาทของพ่อแม่ที่เกี่ยวกับการศึกษาของลูก ดังนี้

1. บทบาทของครอบครัวในการให้การศึกษาทางสังคมครอบครัวถือเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม แต่มีบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่สำคัญในการเตรียมความ

พร้อม หรือเตรียมตัวเด็กให้สามารถเผชิญกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคม และครอบครัวยังมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดู จัดเวลาจิตใจ พัฒนานุคลิกภาพ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนหล่อหลอมให้เด็กเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

2. บทบาทของครอบครัวในการจัดการศึกษาตามกฎหมายอาจกล่าวได้ว่ามีการกำหนดบทบาทของครอบครัวในการจัดการศึกษาไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งกำหนดไว้ในหมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา มาตรา 10-14

นฤภัค ฤชาทิพย์ (2554 : เว็บบไซต์) กล่าวถึง คุณลักษณะของพ่อแม่ที่เกี่ยวกับการศึกษา ในการดูแลลูกให้มีคุณภาพผู้สูงส่ง โดยหน้าที่สำคัญของพ่อแม่คือ เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก ให้ความรักความอบอุ่นเลี้ยงดูลูกให้เหมาะสมกับช่วงวัย ดูแลลูกให้มีสุขภาพแข็งแรง มีความปลอดภัย ให้การศึกษาแก่ลูก อบรมสั่งสอนให้ลูกมีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

The Asianparent Thailand Team (2556 : เว็บบไซต์) กล่าวถึง บทบาทและคุณลักษณะของพ่อแม่ที่เกี่ยวกับการศึกษาในการเสริมพลังการเรียนรู้ของลูก ดังนี้

1. ให้ลงมือปฏิบัติ เพื่อเปิดโอกาสให้ทั้งตัวคุณเองและลูกได้เพิ่มพูนทักษะต่าง ๆ ที่บ้านให้ลูกช่วยงานที่บ้านดังนี้

1.1 งานในครัว เช่น แกะผักกาดออกจากต้น หั่นผัก ตวงเครื่องปรุง อ่านและทำตามขั้นตอนในการปรุงอาหาร การเอาจานเก็บเข้าที่ที่จะช่วยให้เด็กได้หัดแยกประเภทและจัดวางงานให้ซ้อนกันตามขนาด รวมทั้งแยกแยะเครื่องใช้ต่าง ๆ บนโต๊ะอาหาร

1.2 งานบ้าน การเก็บกวาดบ้าน การซักผ้า การพับผ้าเป็นการสอนให้เด็กรู้จักแยกประเภทสิ่งของที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

1.3 งานสวน การกวาดใบไม้และการทำสวนช่วยให้เด็กได้รู้จักใบไม้ และต้นไม้นชนิดต่าง ๆ รวมถึงรู้วิธีการปลูกและดูแลต้นไม้

2. ผู้โลกกว้างพาลูกไปทำกิจกรรมกลางแจ้ง

2.1 สำรวจสนามหญ้าและที่อื่น ๆ รอบตัวว่ามีแมลงอะไรอยู่บ้าง สะสมใบไม้และทำป้ายบอกไว้ด้วยว่าเป็นใบของต้นอะไร ลูกจะได้รู้จักต้นไม้ที่มีในย่านที่อาศัยอยู่ ปลูกดอกไม้ ผักและหรือสมุนไพร เพื่อสอนให้ลูกรู้ว่าอาหารมาจากไหน ไปตกปลา สอนให้ลูกก่อไฟและหัดทำอาหารบนกองไฟ ดูดาวและช่วยกันมองหาดาวเคราะห์ กลุ่มดาวที่

มองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ไปเก็บผลไม้ แล้วอาจนำมาแปรรูป เช่น นำมาคอง ทำเป็นแยม หรือผลไม้กวน ช่วยลูกค้นหาสิ่งที่น่าสนใจ

2.2 พาไปพิพิธภัณฑ์และงานแสดงศิลปะต่าง ๆ แล้วพูดคุยกันเกี่ยวกับสิ่งที่ได้พบเห็น

2.3 พาลูกไปเข้าร่วมกิจกรรมหรืองานที่จัดขึ้นโดยร้านขายอุปกรณ์ทำงานฝีมือต่าง ๆ เพื่อให้ลูกได้มีประสบการณ์ในการสร้างชิ้นงานโดยใช้ไม้ การทาสี การทำงานประดิษฐ์โดยใช้ดิน กระดาษ และสื่ออื่น ๆ ประดิษฐ์

2.4 ซื้อกล้องถ่ายรูปในราคาไม่แพงให้ อนุญาตให้ใช้ได้ถ้าต้องการ และซื้อคู่มือถ่ายภาพสำหรับเด็ก เพื่อให้ได้เรียนรู้เทคนิคในการถ่ายภาพ

2.5 พาไปชมและเล่นกีฬาชนิดต่าง ๆ อย่างบังคับให้ลูกเล่นกีฬาชนิดใดชนิดหนึ่ง แต่ให้ลูกเลือกเองว่าอยากเล่นอะไร

3. การปลูกฝังความรักที่จะเรียนรู้ให้ลูก เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ ด้วยการสร้างและหยิบยื่นโอกาสให้ลูก ได้ทำในสิ่งต่าง ๆ ที่ลูกต้องการทั้งในด้านของอารมณ์ความรู้สึกหรือสติปัญญา การทำให้ลูกได้รู้ทั้งจากคำพูดและการกระทำ ว่าการศึกษาของลูกมีความสำคัญสำหรับพ่อแม่และลูก การเช็กกระเป๋าหนังสือของลูก ตามถึงการทำการบ้านทุกวัน เด็กเรียนรู้จากสิ่งที่เขาพบเห็นในชีวิต ถ้าคุณกระตือรือร้นให้ความสนใจกับการเรียนรู้ลูกก็จะเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน การสร้างรากฐาน การเรียนรู้ลูก ด้วยความสนใจและความปรารถนาที่จะเรียนรู้จะช่วยให้เด็ก มีทัศนคติในการเรียนรู้ตลอดไป

3.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้าน

เจริญ สิริวัฒนภักดี (2538 : 56-57) ได้ศึกษา การเอาใจใส่ของผู้ปกครองต่อการเรียนของลูกและบรรยากาศวิชาการภายในบ้าน ผู้ปกครองและนักเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าสิ่งที่ผู้ปกครองปฏิบัติมากที่สุดในขณะที่อยู่ที่บ้าน ได้แก่ การส่งเสริมให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้ความสำคัญกับความรู้เพิ่มเติม การจัดหาอุปกรณ์การเรียน การเอาใจใส่สอบถามเรื่องการเรียนรู้ การหยอกล้อ การชมเชย และการปฏิบัติต่อลูกอย่างยุติธรรม

พินพา ตาบี (2540 : 98-102) ได้ศึกษาความต้องการของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าบทบาทและความสำคัญของบ้านเป็นพื้นฐานให้การศึกษาอบรมเด็ก พ่อแม่ผู้ปกครองมีบทบาทตอบสนองความต้องการทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ผู้ปกครองต้องการร่วมเป็นวิทยากร

พิเศษ สนับสนุนอุปกรณ์การสอน แหล่งความรู้ สถานประกอบการ ต้องการให้ครูแนะนำ การสอนการบ้าน การสอนอ่าน การสอนเขียน การสอนคณิตศาสตร์ และชี้แจงเกี่ยวกับการ วัดประเมินผลให้ผู้ปกครองเข้าใจ นอกจากนี้ยังต้องการให้ครูเยี่ยมบ้านนักเรียน ต้องการร่วม ประชุมปรึกษารื้อเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียนรวมถึงการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้วย

กวิน เสือสกุล (2546 : 44) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ร่วมจัดการศึกษาของผู้ปกครองโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าการนำผู้ปกครองเข้า มามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยใช้บ้านเป็นสถานที่ดำเนินการ จะช่วยพัฒนาทักษะต่าง ๆ ในการสอนเด็กให้แก่ผู้ปกครอง และยังเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก ซึ่ง ครูและผู้ปกครองต้องมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน

สว่างจิต ใ้วบุญงาม (2548 : 115 -118) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่า สถาบันครอบครัวมี บทบาทที่สำคัญในการจัดการศึกษาให้กับเด็ก ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญคือ 1) การให้การอบรมให้รู้ ระเบียบวินัย แบบแผน และกฎเกณฑ์ของสังคม 2) การให้การศึกษอบรมให้มีจริยธรรมที่ดี งาม 3) การให้การศึกษอบรมและฝึกอาชีพ เช่นอาชีพที่พ่อแม่ทำอยู่มักถ่ายทอดประสบการณ์ ให้กับลูกเพื่อเป็นวิชาชีพติดตัว

ขนิษฐา เปรมพงษ์ (2550 : 67-69) ได้ศึกษา การศึกษาบทบาทการมี ส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุตรหลาน โรงเรียนเครือคณะภคินีพระ หลุทัยของพระเยซูเจ้าแห่งกรุงเทพฯ พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการเสริมประสบการณ์แก่ นักเรียน การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก ผู้ปกครองได้จัดหาหนังสือ ภาพให้เด็กดูมากที่สุด ด้านการมีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ให้สอดคล้องกับสิ่งที่เด็กเรียนรู้ จากโรงเรียนและการเรียนรู้ของเด็กที่บ้าน ผู้ปกครองได้ดูแลการทำกรบ้านมากที่สุด การมี ส่วนร่วมในการเสริมพัฒนาการด้านร่างกายของเด็ก ผู้ปกครองส่งเสริมให้เด็กออกกำลังกาย และเล่น มากที่สุด การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคมของ เด็ก ผู้ปกครองได้ส่งเสริมให้เด็กมีวินัยในตนเอง มากที่สุด การมีส่วนร่วมในการส่งเสริม พัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็ก ผู้ปกครองสนใจการอ่านการเขียนของลูก มากที่สุด

กัลลาฮาน (Callahan. 1982 : 131-141) ได้ศึกษาผลการอบรมพ่อแม่ ของนักเรียนที่มีปัญหาการทำกรบ้าน ได้ชี้ให้เห็นว่า ในครอบครัวที่พ่อแม่ให้การสนับสนุน อย่างจริงจังนั้น นักเรียนจะทำกรบ้านได้อย่างสมบูรณ์และมีคุณภาพ

บาร์นส์ (Barnes. 1995 : 3152-A) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของผู้ปกครองนักเรียน พบว่า การมีส่วนร่วมกับการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยอุดมคติแล้วผู้ปกครองต้องการมีบทบาทที่โรงเรียนหรือในชั้นเรียน แม้ว่าจริง ๆ แล้วการมีส่วนร่วมของพวกเขาไม่เป็นไปตามอุดมคติดังกล่าว และได้พบว่าผู้ปกครองต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนที่บ้านด้วย

อิกเคิลส์ และ ฮาโรลด์ (Eccles & Harold. 1993 : 558-585) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียนในเด็กวัยรุ่นตอนต้น พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษามี 5 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยผู้ปกครอง ครอบคลุม ได้แก่ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ระดับรายได้ทรัพยากรการเงินของผู้ปกครอง เพศของผู้ปกครอง อายุของผู้ปกครอง จำนวนเด็กในการดูแลของผู้ปกครอง สถานภาพการสมรสของผู้ปกครอง สภาพการทำงานของผู้ปกครอง สุขภาพจิตของผู้ปกครอง 2) ปัจจัยชุมชน ได้แก่ ความสามัคคีในชุมชน การสนับสนุนทางสังคมของชุมชน โครงสร้างโอกาส บรรทัดฐานของชุมชน ภัยอันตรายของชุมชน การควบคุมทางสังคมของชุมชน แบบอย่างในชุมชน 3) ปัจจัยเด็ก ได้แก่ อายุของเด็ก เพศของเด็ก ผลงานในอดีตของเด็ก ทักษะของเด็ก พรสวรรค์ของเด็ก ความสนใจของเด็ก บุคลิกภาพของเด็ก 4) ปัจจัยครู ได้แก่ อายุของครู เพศของครู อายุงานของครู 5) ปัจจัยโรงเรียน ได้แก่ ระดับการศึกษาที่โรงเรียนสอน แหล่งทรัพยากรของโรงเรียน บรรยากาศของโรงเรียน ขนาดของโรงเรียน การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองของโรงเรียน โครงการพิเศษ และงานวิจัยยังพบอีกว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาส่งผลต่อผลลัพธ์ของเด็ก (Child Outcome)

เกลล์ (Gail. 1981 : 231) ได้ทำการวิจัยโดยใช้ชื่อโครงการว่า Mother Start ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะให้พ่อแม่มีความรู้สึกว่าคุณเป็นผู้มีอิทธิพลสำคัญต่อการเรียนของลูก ใช้ระยะเวลา 3 ปี โดยให้ครูที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับทารกและเด็กอนุบาล 6 คน ออกไปเยี่ยมแม่ 11 คน ซึ่งมีลูกอายุระหว่าง 2-3 ปี กิจกรรมที่ใช้คือเมื่อคณะกรรมการออกไปเยี่ยมแม่ที่บ้านก็จะพูดคุยเกี่ยวกับการเลี้ยงดู แนะนำให้แม่ใช้ภาษาที่ลูกต้องการกับลูก จัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมโดยให้แม่มีส่วนร่วมด้วยและให้หนังสือและวัสดุต่าง ๆ เช่น ดินน้ำมัน กระดาษสี ไข่ให้แม่เล่นกับลูกที่บ้าน นอกจากนี้ถ้ามีโอกาสจะเชิญแม่มาเยี่ยมที่โรงเรียน เพื่อให้มีโอกาสร่วมทำงานกับลูกที่ห้องเรียน และให้แม่มีส่วนร่วมรับผิดชอบกิจกรรมที่จัดในโรงเรียน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การจัดโปรแกรมให้ความรู้ด้วยวิธีการเยี่ยมบ้าน (Home Visiting) มีผลเป็นอย่างมากในการช่วยให้พ่อแม่และลูกมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น และจะช่วย

ส่งเสริมการเรียนรู้ของบุตรหลานได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

เคฟ และ วูล์ฟ (ฉลอง กงเจริญ. 2545 : 41 ; อ้างอิงมาจาก Dave.

1963 ; Wolf. 1964) ได้ทำการศึกษาและวัดองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมในบ้าน ด้วยการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ขององค์ประกอบกับผลการเรียนและสติปัญญาของเด็ก ซึ่งคาดว่าจะมีความสัมพันธ์อย่างมากกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก คือ 1) ลักษณะทางภาษาคือคุณภาพและมาตรฐานของภาษาที่พ่อแม่พูดรวมทั้งระดับมาตรฐานของภาษาที่พ่อแม่คาดหวังที่จะให้เด็กพูด 2) บรรยากาศทางวิชาการ คือความเอาใจใส่ใคร่รู้ในวิทยาการต่าง ๆ และความสนใจต่อการจัดหากิจกรรมเพื่อช่วยเสริมการใช้ปัญญาของเด็ก 3) การช่วยเหลือด้านวิชาการ คือการให้คำแนะนำช่วยแก้ปัญหา เกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงวิชาการแก่เด็ก 4) แรงกระตุ้นเพื่อความสำเร็จ คือความมุ่งหวัง แรงปรารถนาของพ่อแม่และการให้กำลังใจ เพื่อให้ลูกประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมภายในบ้าน คือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในบ้านเพื่อให้เด็กเกิดการสำรวจและเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในโลกกว้าง 6) ลักษณะนิสัยในการทำงาน คือลักษณะการจัดการภายในบ้านที่จะช่วยให้เด็กรู้จักใช้เวลาศึกษาได้อย่างเพียงพอ พ่อแม่จะต้องมีเวลาและจัดเวลาพูดคุยกับลูกในแต่ละวัน

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของพ่อแม่ผู้ปกครองในการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้าน ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์ เพื่อหาคุณลักษณะของพ่อแม่ผู้ปกครอง ได้ดัง ตารางที่ 1

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ 1 การตั้งเครื่องที่ดูแลลักษณะและบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองในการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ของลูกที่บ้าน

แหล่งข้อมูล	Evantia (1996)	Barnes (1995)	Epstein (1995)	Bell (1992)	Kay (1984)	Callahan (1982)	Gall (1981)	Wolf (1964)	Dave (1963)	นฤมล ฤทธิพิชญ์ (2554)	บุษบา ตามปาน (2552)	ภาววรรณ นันทวีชัย (2549)	สว่างจิต ไทวณิชงาม (2548)	ศิริณัฐ ปิยะมั่ง (2547)	สุวิธ พานิชงาม (2546)	กวิณ เสือสกุล (2546)	จรรยา สุวรรณาค (2545)	กลุ่มงานปฏิรูปการศึกษา สกศ. (2544)	ศษ. (2544)	สกศ. (2543)	พินิจา วิรัชกุล (2542)	ชยงศุ พราหมวงศ (2541)	พิมพ์ภา กาญ (2540)	ประวัญย์ คุณกลิ่นสิน (2539)	เจษฎ์ สิริพัฒน์พันธ์ (2538)	อรุณี พรรคกุล (2536)	เฉลิมชัย วาศศิริ (2533)	พรวรรณ พุทธิพิชญ์กุล (2528)	เชื้อ สารงาม (2527)	กวางมณี			
คุณลักษณะและบทบาท	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
1. ด้านการอบรมเลี้ยงดู	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
2. ด้านการดูแลสุขภาพ และพัฒนาการตามวัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
3. ด้านการจัดการบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของบ้านที่ส่งเสริมการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
4. ด้านการสร้างระเบียบวินัย ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงาม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
5. ด้านการสอน การถ่ายทอดความรู้และจัดการเรียนรู้ที่บ้าน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
6. ด้านการประสานความร่วมมือ สร้างเครือข่ายกับผู้ปกครองอื่น ๆ ชุมชนและโรงเรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ในการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะและบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของลูกที่บ้าน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์คุณลักษณะที่สอดคล้องกัน โดยพิจารณาจากความถี่ของจำนวนแหล่งข้อมูลที่กล่าวอ้างถึงที่มีปริมาณตั้งแต่กึ่งหนึ่งของแหล่งข้อมูลขึ้นไป ได้ดังนี้ 1) ด้านการอบรมเลี้ยงดู 2) ด้านการดูแลสุขภาพ และพัฒนาการตามวัย 3) ด้านการจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมของบ้านที่ส่งเสริมการเรียนรู้ 4) ด้านการสร้างระเบียบวินัย ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม 5) ด้านการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ และจัดการเรียนรู้ที่บ้าน และ 6) ด้านการประสานความร่วมมือ สร้างเครือข่ายกับครอบครัวอื่นๆ ชุมชนและโรงเรียน

ซึ่งจากการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับคุณลักษณะของพ่อแม่ผู้ปกครองในด้านการศึกษาของลูกทั้งสองด้าน คือการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่โรงเรียนและการจัดการศึกษาและเรียนรู้ที่บ้านที่สอดคล้องกัน ผู้วิจัยสรุปเป็นคุณลักษณะของผู้ปกครองที่จะพัฒนาในการเป็นครูที่บ้านได้ 6 ด้าน ดังกล่าว เมื่อผู้วิจัยศึกษาถึงคุณลักษณะในแต่ละด้าน สามารถสรุปออกเป็นองค์ประกอบย่อยของคุณลักษณะในแต่ละด้านได้ ดังนี้

1. คุณลักษณะด้านการอบรมเลี้ยงดู

1.1 การเอาใจใส่ ดูแลให้ความสบาย และปลอดภัย (พนิชดา วีรชาติ. 2542 : 9-10, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 5-7, สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 : 26-27, นฤภัค อุทธาทิพย์. 2554 : เว็บไซต์)

1.2 การร่วมพูดคุย สนทนา และสื่อสารที่ดี กับลูก (Gall. 1981 : 231, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 : 26-27, The Asianparent Thailand Team. 2556 : เว็บไซต์)

1.3 การเอาใจใส่คำถามคำตอบของลูก อธิบาย เรื่องที่ลูกไม่เข้าใจอย่างใจเย็น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 ข : 26-27, บุษบา สามย่าน. 2552 : 77)

1.4 การชมเชยให้กำลังใจ ชื่นชมเมื่อลูกประสบความสำเร็จ (เจื้อ สารีมาน. 2527 : 21-22, ประมวญ ดิฉินสัน. 2539 : 36-37)

1.5 การให้อิสระทางความคิด การพูดและการกระทำต่อเด็กอย่างเหมาะสม (Evanthia . 1996 : 435-438, ประมวญ ดิฉินสัน. 2539 : 36-37)

1.6 การปฏิบัติต่อลูกอย่างยุติธรรมไม่บังคับหรือตามใจมากเกินไป (เฉลิมชัย วาสะศิริ. 2533 : 17-18, เจริญ ศิริพัฒนาพันธ์. 2538 : 56-57, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 ข : 26-27)

2. คุณลักษณะด้านการดูแลสุขภาพและพัฒนาการตามวัย

2.1 การมีความรู้และเข้าใจในพัฒนาการเด็ก (ประมวญ ดิคคินสัน.

2539 : 36-37, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 ข : 72, สุวัช พานิชวงษ์.

2546 : 22-24)

2.2 การเล่น พูดคุยและหยอกล้อกับลูก (Gall. 1981 : 231, เจริญ
ศิริพัฒนาพันธ์. 2538 : 56-57, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 72, ฉลอง
คงเจริญ. 2545 : 41)

2.3 การส่งเสริมให้ลูกออกกำลังกาย เล่นกีฬา หรือเล่นกลางแจ้ง
(พรพรรณ พิพิทกุลชัยพล. 2538 : 42-44, The Asianparent Thailand Team. 2556 : เว็บไซต์)

2.4 การดูแลสุขภาพและพาไปตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ (เฉลิมชัย
วาสะสิริ. 2533 : 17-18, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 ข : 6-27, สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 ค : 72, นฤภัค ฤทธาทิพย์. 2554 : เว็บไซต์)

2.5 การฝึกการพูด การฟัง การสังเกต และการวิเคราะห์ให้ลูก (Gall.
1981 : 231, พรพรรณ พิพิทกุลชัยพล. 2528 : 42-44, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ. 2544 ค : 72)

3. คุณลักษณะด้านการจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมของบ้านที่ส่งเสริม
การเรียนรู้

3.1 การสื่อสารในครอบครัวด้วยถ้อยคำสุภาพ (พรพรรณ
พิพิทกุลชัยพล. 2528 : 42-44, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 5-7,
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 ข : 26-27, ฉลอง คงเจริญ. 2545 : 41)

3.2 การตั้งคำถาม และฝึกค้นหาคำตอบด้วยเหตุผลบ่อย ๆ (สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 : 26-27, ฉลอง คงเจริญ. 2545 : 41, The Asianparent
Thailand Team. 2556 : เว็บไซต์)

3.3 การให้ลูกฝึกอ่าน ทำการบ้าน และทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ
(เฉลิมชัย วาสะสิริ. 2533 : 17-18, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
2543 : 5-7, สุวัช พานิชวงษ์. 2546 : 22-24)

3.4 การจัดเตรียมห้องหรือบางส่วนของห้อง ให้เป็นสัดส่วนรวมทั้ง
จัดหาอุปกรณ์ เครื่องเล่น และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ (เฉลิมชัย วาสะสิริ. 2533 :
17-18, Epstein. 1995 : 701-705, เจริญ ศิริพัฒนาพันธ์. 2538 : 56-57, สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 ข : 26-27, จรรยา สุวรรณทัต. 2545 : 12)

4. คุณลักษณะด้านการการสร้งระเบียบวินัย ปลุกฝ้งคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม

4.1 การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก (ประมวญ ดิฉคินสัน. 2539 : 36-37, พนิจดา วีรชาติ. 2542 : 9-10, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 ข : 26-27, นฤภค ฤทธาทิพย์. 2554 : เว็บไซต์, อำพล สกุลสัมพันธ์ศรี. 2555 : 80-81)

4.2 การฝึกให้ลูกมีความเชื่อมั่นในตนเอง (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2541 : 77, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 ข : 26-27)

4.3 การฝึกให้ลูกรับผิดชอบ รู้จักอดทน รู้จัก ความสำเร็จและผิดพลาด (ประมวญ ดิฉคินสัน. 2539 : 36-37, พนิจดา วีรชาติ. 2542 : 9-10, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2544 : 26-27)

4.4 การเอาใจใส่ดูแลเรื่องความประพฤติ ฝึกเรื่องมารยาท และการเข้าสังคม (พนิจดา วีรชาติ. 2542 : 9-10, สว่างจิต ใ้ควบุญงาม. 2548 : 115-118, นฤภค ฤทธาทิพย์. 2554 : เว็บไซต์)

4.5 การส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (Kay. 1984 : 81-84, เชื้อ สาริมาณ. 2527 : 21-22, เจริญ ศิริพัฒนาพันธ์. 2538 : 56-57)

5. คุณลักษณะด้านการสอน การถ่ายทอดความรู้ และจัดการเรียนรู้ที่บ้าน

5.1 การสอนด้วยความเต็มใจ ไม่ดูค่า และไม่บังคับให้เรียน (พรพรรณ พิพิทกุลชัยพล. 2528 : 42-44, พนิจดา วีรชาติ. 2542 : 9-10)

5.2 การสอนโดยวิธีการไม่ต้องมีแบบแผน แต่มีเวลาให้กับลูก (ผกาพรรณ นันทวิจิต. 2549 : 26)

5.3 การสอนการบ้าน อ่านหนังสือให้ลูกฟัง (Callahan. 1982 : 131-141, สุวัช พานิชวงษ์. 2546 : 22-24)

5.4 การเอาใจใส่ คอยกระตุ้น และสนทนาเรื่องการเรียนที่โรงเรียน เพื่อเสริมความรู้และประสบการณ์ที่บ้าน (Kay. 1984 : 81-84, Epstein. 1995 : 701-705, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 5-7)

5.5 การถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์ และทักษะในอาชีพได้ (Kay. 1984 : 81-84, สิรินันท์ ปิยะมิ่ง. 2547 : 12)

6. คุณลักษณะด้านการประสานความร่วมมือ สร้างเครือข่ายกับผู้ปกครอง
อื่น ๆ ชุมชน และโรงเรียน

6.1 การอาสาสมัครทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์สนับสนุนกิจกรรม
ของโรงเรียน เช่น เป็นวิทยากรพิเศษ จัดหาสื่ออุปกรณ์หรือทุนการศึกษา (สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 5-7, พิมพ์ ตามี. 2540 : 98-102)

6.2 การร่วมประชุม ติดต่อสื่อสาร กับคณะครูผู้ปกครองอื่น ๆ ในการ
แก้ปัญหาของนักเรียน (เฉลิมชัย วาสะศิริ. 2533 : 17-18, ประมวญ ดิಕ್ಕินสัน. 2539 : 36-37,
สุวัช พานิชวงษ์. 2546 : 22-24)

6.3 การประสานแหล่งค้นคว้า แหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพ และภูมิปัญญา
ท้องถิ่น (จรรยา สุวรรณทัต. 2545 : 12, สิริธัญ ปิยะมิ่ง. 2547 : 12)

6.4 การรวมกลุ่มหรือสร้างเครือข่ายผู้ปกครองเพื่อพัฒนาตนเอง
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 5-7, สุวัช พานิชวงษ์. 2546 : 22-24)

การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

1. แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

แนวความคิดในเรื่องการเรียนรู้หรือการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่นั้น ประกอบด้วย
แนวคิดทั้งด้านปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีอิสระในทางความคิด
และการตัดสินใจ อีกด้านหนึ่งคือความเชื่อทางจิตวิทยาเกี่ยวกับลักษณะของผู้ใหญ่ การจัดการ
เรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ความเชื่อพื้นฐานหรือปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ คือความสูงและความ
พอใจของคนเรา ซึ่งคนเรานั้นจะมีความสุขได้ก็เนื่องจากเป็นคนที่คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และ
สามารถตัดสินใจได้

เกียรดิชัย พงษ์พานิช (2518 : 15-17) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้เรียนที่
เป็นผู้ใหญ่ว่ามีความแตกต่าง จากเด็ก ดังนี้

1. การเข้าใจตนเอง ผู้ใหญ่มีความเป็นตัวของตัวเอง รู้ตนเองว่าอยู่ใน
สถานภาพใดในสังคมเมื่อมาเรียน จึงไม่ต้องการให้ผู้สอนตักเตือนว่ากล่าว คำหยาบ แต่หาก
ต้องการการยอมรับจากกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน และให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการ
การเรียนรู้

2. ประสบการณ์ ผู้ใหญ่มีอาชีพมีความรู้เรื่องชีวิตมากกว่าเด็กๆ เข้าใจปัญหาต่าง ๆ ได้เร็วจัดเป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง และสามารถนำประสบการณ์เดิมสัมพันธ์กับประสบการณ์ใหม่ เพื่อให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้

3. ความพร้อมที่จะเรียน ผู้ใหญ่ต้องการเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาของตน

4. เป้าหมายของการเรียนรู้ ผู้ใหญ่มาเรียนเพื่อตอบสนองความต้องการแก้ปัญหาในปัจจุบัน ดังนั้นการจัดการศึกษาควรมุ่งมั่นจัดหลักสูตรที่เน้นปัญหาต่างๆ ที่เป็นจริงให้ผู้เรียนนำความรู้และทักษะ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน (2553 : 122-124) ได้สรุปแนวคิดพื้นฐานด้านการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ความเชื่อด้านพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) เป็นทฤษฎีที่อธิบายการเรียนรู้ว่า พฤติกรรมของคนเกิดจากการเร้า ของสิ่งเร้าคนที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า ถ้าปราศจากสิ่งเร้าก็จะไม่เกิดการตอบสนอง เช่น ครูจัดสื่ออุปกรณ์ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นขั้นตอน มีการเสริมแรงเป็นระยะ ๆ ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และปรับพฤติกรรมในทางที่พึงประสงค์

2. ความเชื่อด้านมนุษยนิยม (Humanism) มนุษยนิยม ทฤษฎีที่เป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมในการศึกษานอกระบบเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า พฤติกรรมเป็นผลจากจิตใจของมนุษย์ ซึ่งมีความต้องการ มีการจูงใจมีเสรีภาพสามารถเลือกกระทำ ได้ การเรียนรู้จึงเกิดจากการเลือกสรรของผู้เรียนเอง ผู้เรียนจะไม่เลือกเรียนสิ่งที่ไม่มีความหมายสำหรับตนเอง ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงต้องให้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและจูงใจผู้เรียน

3. ความเชื่อตามทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Theory) นักจิตวิทยาคลุ่มนี้เน้นในเรื่องการแก้ปัญหาต้องการหยั่งเห็น (Insight) การเรียนการสอนจึงต้องเน้นให้ผู้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ เพราะจะสามารถทำให้มองเห็นวิธีแก้ปัญหาได้ การเรียนรู้จะเกิดการหยั่งเห็นของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะมองเห็นสถานการณ์ทั้งหมดและมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของสถานการณ์นั้น และจะคิดได้เองว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร การจัดการเรียนการสอน จึงต้องจัดให้ผู้เรียน เรียนจากส่วนรวมมาหาส่วนย่อย และให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เรียน

4. ความเชื่อด้านหลักวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ (Andagogy) หลักวิชาการศึกษาผู้ใหญ่มีความเชื่อว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไม่เหมือนกับเด็ก เพราะจะมีความแตกต่างกัน

ทั้งมโนทัศน์ของผู้เรียนประสบการณ์ผู้เรียน ความพร้อมของผู้เรียนและแนวทางในการเรียนรู้ ซึ่งหลักวิชาการดังกล่าวแล้ว จะเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องธรรมชาติของผู้เรียนเป็นวิธีการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมได้แสดงออกและแนะนำตนเอง

5. ความเชื่อเรื่องคิดเป็น เป็นแนวคิดของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ นักการศึกษาไทย ซึ่งได้แนวคิดมาจากหลักปรัชญาทางพุทธศาสนาที่ว่า การดับทุกข์ได้จะต้องรู้สาเหตุของความทุกข์นั้น ๆ โดยมีองค์ประกอบของการคิดสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

5.1 ความรู้ที่เป็นความรู้ด้านวิชาการ (Academic Knowledge)

5.2 ความรู้ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม (Knowledge of Society and Environment)

5.3 ความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Knowledge of Self)

โรเจอร์ (Rogers. 1965 : 38-39) ได้นำทฤษฎีการบำบัดโดยให้คนไข้เป็นศูนย์กลาง (Theory of Client-centered Therapy) ไปประยุกต์ใช้ในเรื่องการเรียนการสอน โดยเน้นให้ผู้เรียนรับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง จัดเป็นวิธีการเรียนการสอนที่ถือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Approach) ครูเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ระหว่างครูกับผู้เรียน แนวคิดตามทฤษฎีของ Rogers ที่น่าสนใจ ดังนี้

1. เราไม่สามารถสอนผู้อื่นได้โดยตรง เพียงแต่ช่วยอำนวยความสะดวกให้การเรียนรู้ของเขาดีขึ้น
2. ผู้เรียนจะเลือกเรียนในสิ่งที่มีความหมายและส่งเสริมโครงสร้างของตัวเอง
3. ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องในการจัดระบบใหม่ของผู้เรียน มีแนวโน้มที่จะถูกขัดขวาง
4. การเรียนรู้ในเรื่องที่ขัดแย้งหรือไม่ลงรอยกับความคิดของผู้เรียนสามารถทำได้โดยหาทางลดความตึงเครียดหรือความกังวลในตัวผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงจึงจะเกิดขึ้นได้
5. การเรียนรู้จะได้ผลมากที่สุดถ้าลดการข่มขู่ และมาสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองระหว่างการเรียน

6. เพื่อที่จะให้การเรียนรู้เกิดผลจะต้องใช้วิธีการให้ผู้เรียนเป็น

ศูนย์กลาง

จากแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้น กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะต้องมาจากสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ ดังนี้ 1) การเรียนรู้จะเริ่มที่ผู้เรียน และจากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ 2) ความก้าวหน้าของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียน 3) เวลาที่เหมาะสมที่สุดของการเรียนรู้ คือเวลาที่บุคคลต้องการสิ่งนั้น 4) การเรียนรู้จะต้องมีจุดมุ่งหมาย ดังนั้นจะต้องมีระบบและมีความหมาย 5) ความพึงพอใจจะต้องเกิดขึ้นในขณะที่เรียน 6) สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เน้นการฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนต้องกระทำด้วยตนเอง

2. หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไว้หลายท่านผู้วิจัยได้นำเสนอ ตามความคิดเห็นของแต่ละบุคคล ดังนี้

อรพรรณ สมานทรัพย์ (2530 : 20) ได้กล่าวถึงหลักการที่จะทำให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ที่ดี ดังต่อไปนี้

1. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีถ้าเขามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การจัดให้ผู้ใหญ่ได้มีส่วนร่วม ได้มีความรับผิดชอบ เช่น การจัดให้มีการอภิปรายหรือเทคนิคอื่น ๆ ที่ผู้ใหญ่ได้ทำงานเป็นทีมเป็นกลุ่มจะช่วยให้เขาก้าวหน้าในการเรียนมากขึ้น
2. จัดอุปกรณ์การสอน (หนังสือเรียน) ที่ช่วยให้เขาสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน จริง ๆ ของเขา เด็ก ๆ เรียนสำหรับอนาคต เรียนวันนี้เพื่อจะไปใช้ในเมื่อโตขึ้น ผู้ใหญ่ต้องการความรู้ที่สามารถใช้ได้ทันที
3. ผู้ใหญ่จะรับรู้ได้เร็วกว่า ถ้าหากว่าความรู้ส่วนใหญ่ที่สอดคล้องกับความเชื่อเก่าของเขามีอยู่แล้ว ผู้ใหญ่ที่มาเรียนจะมีความคิดเก่า ๆ มีทัศนคติ และค่านิยมของตนเองอยู่แล้ว ไม่ว่าเขาจะพูดออกมาหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นผู้ใหญ่อาจจะไม่ยอมรับความคิดใหม่ ๆ ที่ค้านกับทัศนคติหรือค่านิยมเก่า ๆ ที่มีอยู่แล้วนั้น
4. จะต้องศึกษาความต้องการพื้นฐานของผู้ใหญ่เพื่อจะได้นำไปเป็นแนวทางในการจัดหาประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้แก่เขาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผู้ใหญ่ที่มีพื้นฐานทางการศึกษาน้อย ๆ มักจะไม่มั่นใจในตนเองและคิดว่าตนเองเรียนไม่ไหว ความเชื่อในทำนองนี้จะเห็นจากทัศนคติของเขาต่อการเรียนและต่อตัวเขาเอง เขาไม่แน่ใจ ไม่มั่นใจ จะต้อง

ช่วยสร้างความอบอุ่น และความมั่นใจให้แก่เขาก่อนที่เริ่มต้นเรียน มิฉะนั้นเขาอาจจะประสบความล้มเหลว หรือท้อแท้ใจก่อนเริ่มเรียนเสียเลยก็ได้

5. จะต้องช่วยกันสร้างความสำเร็จในบทเรียนขั้นต้นให้แก่ผู้ใหญ่ที่มีพื้นฐานการศึกษาน้อย ๆ ก่อนที่จะเริ่มบทเรียนใหม่ ๆ ต่อไป ความรู้ที่ว่าทำอะไรสำเร็จนั้นจะช่วยให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในขั้นต่อไปฉับไฉน ความล้มเหลวขั้นแรกจะทำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้และล้มเหลวในขั้นต่อไปด้วย

6. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่เขาสนใจมากที่สุด ให้เขาได้ก้าวหน้าไปตามอัตราความสามารถของตนเอง กับช่วยให้เขาสามารถหาคำตอบต่าง ๆ ด้วยตนเอง ผู้ใหญ่ที่ไม่ชอบการใช้อำนาจ การบังคับให้เขาเรียนในสิ่งที่เขาไม่สนใจ ผู้สอนควรทำหน้าที่เป็นวิทยากรช่วยนำในการอภิปราย ปัญหาของนักศึกษา ผู้สอนไม่ใช่ผู้ให้คำตอบทุกอย่าง และไม่ควรรพยายามต่อ โดยเฉพาะการค้นหาคำตอบในสิ่งที่ตนไม่รู้หรือ ไม่แน่ใจจะเสียหายมากหากยอมรับว่าไม่รู้แล้วร่วมกันศึกษาหาแหล่งข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง

7. นักศึกษาผู้ใหญ่เคยมีประสบการณ์ที่ไม่ดีในโรงเรียนมาก่อน จึงควรสร้างประสบการณ์ที่เรียนสบาย ๆ อย่าให้เขารู้สึกขี้ระอຍในประสบการณ์เก่า ๆ ที่ผ่านมา การทำแบบฝึกหัดซ้ำ ๆ ซาก ๆ โดยเฉพาะที่ขัดต่อความรู้จะไม่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อะไรเลย นอกจากทำให้เขาารู้สึกเบื่อหน่ายอย่างที่เขาเคยผ่านมาแล้ว

8. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีจุดหยุดนิ่ง การเรียนรู้ของผู้ใหญ่อาจก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ ในระยะแรก ๆ และจะไปถึงจุดที่จะรู้สึกว่าการที่ไม่ก้าวหน้าไปเลย จุดนี้เราเรียกว่าจุดหยุดนิ่ง ผู้สอนควรจะเข้าใจให้แก่ผู้เรียนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความท้อแท้ เพราะการถึงจุดหยุดนิ่งเป็นของธรรมดาในการเรียน จากนั้นก็จะมีกรก้าวหน้าไปตามปกติ

9. ควรมีการทบทวนถึงวัตถุประสงค์ในการเรียนเสมอว่า เราเรียนไปทำไม และขณะนี้ได้ก้าวหน้าไปสูเป้าหมายมากน้อยแค่ไหนแล้ว ควรช่วยให้ผู้เรียนรู้ว่าเขาควรปฏิบัติอย่างไร และมีขั้นตอนอะไรในการเรียนเพื่อบรรลุเป้าหมายการเรียนของเขาเพราะถ้าหากผู้เรียนเกิดความสับสนในการเรียนหรือหลงเป้าหมายเดิม เขาจะท้อใจหรือหมดความสนใจไปเลย

นิตยา กันตะวงษ์ (2542 : 59) ได้สรุปแนวคิดของนักการศึกษา ที่กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. ความมุ่งหมาย หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนหวังไว้ว่าจะได้รับ เช่น ความสนใจจากผู้อื่น ความพอใจ เป็นต้น

2. ความพร้อม หมายถึง ความสามารถที่จะเรียนรู้ ความพร้อมจะขึ้นอยู่กับระดับวุฒิภาวะและสติปัญญา

3. สภาพแวดล้อม หมายถึง วัตถุ สิ่งของ และบุคคลอื่นที่แวดล้อมตัวผู้เรียน

4. การแปลความหมาย หมายถึง การที่ผู้เรียนพึงเล็งความสนใจไปยังสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมเขาอยู่ พิจารณาเกี่ยวโยง ไปถึงประสบการณ์ที่ผ่านมาและเลือกวิธีการตอบสนองที่คาดว่าจะได้ผลดังความมุ่งหมาย

5. การตอบสนอง หมายถึง การกระทำตามวิธีการที่คาดว่าจะได้ผลดีที่สุดในสถานการณ์นั้น ๆ

6. ผลที่ตามมา เป็นผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการตอบสนอง ผลที่เกิดขึ้นนี้อาจจะตรงกับความคาดหวัง หรือตรงข้ามกับความคาดหวังก็ได้

7. ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง ความผิดหวังจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียน ไม่สามารถจะสนองความต้องการ ได้ หรือการกระทำนั้นไม่บรรลุผลสำเร็จตามความคาดหมาย ซึ่งผู้เรียนอาจจะลองใช้วิธีอื่น ๆ ที่คิดว่าตนประสบผลสำเร็จหรือผู้เรียนอาจจะเลิกล้มความมุ่งหมายเดิมก่อนก็ได้

สวัตน์ วัฒนวงศ์ (2551 : 17) กล่าวว่า การเรียนรู้ในสถานการณ์หนึ่งๆ อาจเกิดขึ้นได้มากกว่าหรือดีกว่าในอีกสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งในเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับ หลักการและทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning : Theory) อันเป็นแนวทางที่นักการศึกษาและวิทยาการศึกษาค้นคว้าจะได้นำมาซึ่ง องค์ประกอบหรือหลักการ 10 ประการ ที่จะมีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning) และจะเป็นการช่วยให้การศึกษาค้นคว้าประสบความสำเร็จด้วยดี ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เหล่านั้นมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างมากในการเรียนรู้และการศึกษาค้นคว้าผู้ใหญ่ โดยจะคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ควรพิจารณาและให้ความสำคัญกับแรงจูงใจในการเรียน (Motivation to Learn) นั่นคือบุคคลจะเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากมีความต้องการในการเรียนสิ่งนั้นๆ
2. สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ (Learning Environment) ต้องมีความสะดวกสบายเหมาะสม ตลอดจนได้รับความไว้วางใจและการให้เกียรติผู้เรียน
3. ควรคำนึงถึงความต้องการในการเรียน ของแต่ละบุคคล และรูปแบบของการเรียนรู้ (Learning Styles) ที่มีความหลากหลาย

คุณค่า

4. ต้องคำนึงถึงความรู้เดิม และประสบการณ์ (Environment) อันมี

ในการเรียนรู้

5. ควรได้พิจารณาถึงการดูแลให้มีความสำคัญกับเนื้อหาและกิจกรรม

6. ให้มีความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาที่สอดคล้องกับความจริง (Realistic Problems) และนำการเรียนรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหา

7. ต้องให้การเอาใจใส่กับการมีส่วนร่วมทั้งทางด้านสติปัญญา และทางด้านร่างกายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

8. ควรให้มีเวลาอย่างพอเพียง ในการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ข้อมูลใหม่

การฝึกทักษะใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

9. ให้โอกาสในการฝึกภาคปฏิบัติจนเกิดผลดี หรือจนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ได้

10. ให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพ หรือสมรรถภาพในการเรียนรู้ จนกระทั่งเขาได้แลเห็นถึงความก้าวหน้าที่สามารถบรรลุเป้าหมายได้

เชิรศรี วิวิศรี (2534 : 138-139) ได้กล่าวถึงหลักการให้ความรู้แก่ผู้ใหญ่ มีหลักการสำคัญที่จะต้องพิจารณาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

1. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ (Motivation) แรงจูงใจเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วในผู้ใหญ่เพียงแต่เรายังไม่รู้จักใช้ให้เหมาะสมเท่านั้น

2. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ (Capacity) บุคคลจะมีความสามารถแตกต่างกัน และความสามารถในการเรียนรู้จะเพิ่มมากขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้น

3. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีต (Past experiences) ผู้ใหญ่จะนำประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกันมาใช้ในการเรียนรู้ของตน

4. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้เรียน จะเรียนได้ดีก็ต่อเมื่อได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ปฏิบัติให้เกิดจริงซึ่งก่อความสนใจในการจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

5. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีเมื่อเขาสนใจและมีความต้องการที่จะเรียน

6. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีเมื่อสิ่งที่เรียนนั้นมีความจำเป็นและเป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้ได้ทันที

7. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีเมื่อบทเรียนนั้นสัมพันธ์กับสภาพปัญหาที่มีอยู่จริง
ในสังคม การได้มีโอกาสฝึกฝนแก้ปัญหา (Problem solving) จะทำให้การเรียนรู้เพิ่มพูนขึ้น

8. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดี เมื่อได้ใช้ความรู้ความสามารถ ความถนัด และ
เวลาของตนอย่างเต็มที่

9. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีในบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่เป็นกันเอง และมี
อิสระเสรีในการกระทำ

10. การสอนที่สอดคล้องกับลักษณะที่สำคัญเฉพาะของผู้ใหญ่ จะทำ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

11. ประสิทธิภาพของการเรียน ขึ้นอยู่กับการประเมินผลการเรียนอย่าง
สม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบว่าก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายมากน้อยแค่ไหน ควรปรับปรุง
อย่างไรเป็นการทบทวนวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ด้วย

12. ผู้ใหญ่ต้องการแนะแนวมิใช่การสอน บอกให้จำหรือทำ
แบบทดสอบ

13. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่สามารถเพิ่มพูนขึ้นจากความคิดใหม่ๆ ความ
หลากหลาย ความท้าทาย และมีโอกาสศึกษาด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้ผู้เรียนอยากรู้
มากขึ้น

14. การเรียนการสอนผู้ใหญ่ ควรใช้วิธีการหลายรูปแบบตามเหมาะสม
ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และควรเป็นการสร้างความสำเร็จในการเรียนให้กับผู้เรียนที่มีพื้น
ฐานความรู้น้อย เพื่อสร้างความภูมิใจมั่นใจในการศึกษาบทเรียนที่ยากต่อไป

โรเจอร์ (Rogers. 1990 : 41-43) ได้เสนอแนวคิดในการจัดกระบวนการ
เรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่นั้น ควรต้องมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุน จัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้
เหมาะสมเพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกสบายให้ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพของ
ตนเอง และมีความเป็นอิสระในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศการเรียนรู้จึงต้องดำเนินการ ดังนี้
1) จัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสม สนับสนุนการเรียนรู้ 2) กำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจน
3) จัดหาทรัพยากรในการเรียนรู้ให้เหมาะสม 4) สร้างความสมดุลระหว่างความรู้กับอารมณ์
5) จัดให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนโดยไม่ครอบงำ

แม็คเคลแลนด (McClelland. 1978 : 83) ได้พัฒนาทฤษฎีศาสตร์สำหรับการ
ช่วยให้ผู้ใหญ่พัฒนาตนเอง และประสบผลสำเร็จอย่างสูง ซึ่งเขาเรียกว่า “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์”
(Achievement Motives) ซึ่งแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งหนึ่ง

สิ่งใดให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยความพยายามที่จะบรรลุถึงมาตรฐานอันดีเลิศ มีความสบายใจ เมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อพบความล้มเหลว และได้อธิบายถึงลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงไว้ดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีความพยายามบากบั่นกระทำกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จมากกว่าที่จะกระทำเพื่อหลีกเลี่ยงความล้มเหลว 2) จะเลือกทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถของตนเองให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นการกำหนดเป้าหมายการทำงานจึงไม่ยากหรือ่ายต่อความสำเร็จเกินไป 3) เป็นผู้ที่มีความคิดว่า งานทุกอย่างจะสำเร็จก็เพราะความตั้งใจจริงของตนเองเท่านั้น มิใช่เพราะโอกาสอำนวยให้ 4) การกระทำกิจกรรมใดๆ นั้น มุ่งหวังเพื่อให้บรรลุมาตรฐานของตนเอง ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่รางวัลหรือชื่อเสียง

คิวด์ (Kidd. 1973 : 76-78) ได้เสนอว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับภาระงาน ความเป็นอยู่ บทบาท และภารกิจของบุคคลนั้นๆ ลักษณะของกิจกรรมที่เหมาะสมตอบสนองความต้องการของผู้ใหญ่ และสามารถเรียนรู้ได้ดี ได้แก่

1. เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนองความต้องการของผู้ใหญ่โดยตรง กล่าวคือเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับงานอาชีพ ซึ่งหมายถึงทักษะความรู้ และเจตคติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในอาชีพ

2. เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกว่าตนเองประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

3. เป็นกิจกรรมที่ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาหรือกำหนดเวลาให้เหมาะสมกับวัย เพราะการเร่งในเรื่องเวลาทำให้ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ลดน้อยลง

4. เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับปัญหาแวดล้อมในชีวิตประจำวันของผู้ใหญ่และผู้ใหญ่เห็นว่าจำเป็น สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

5. เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้เหตุผลมากขึ้น

6. เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่ต้องใช้พลังกำลังมาก โดยเฉพาะผู้ใหญ่

ในวัยกลางคน

7. เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับปัญหา และการเปลี่ยนแปลงของชีวิตในแต่ละช่วงวัย

ไอเมลต์ (Imel. 2008 : เว็บไซท์) ได้วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แล้วนำมาสรุปเป็นหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ตั้งแต่การวางแผนการเรียนรู้ และการปฏิบัติตามแผนการเรียนรู้ (Involve learners in planning and implementing learning activities)

2. ใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นทรัพยากรการเรียนรู้ที่สำคัญ (Draw upon learners' experiences as a resource)

3. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง (Cultivate self-direction in Learners)

4. สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ (Create a climate that encourages and supports learning)

5. สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน เมื่อเริ่มกระบวนการเรียนรู้ (Foster a spirit of collaboration in the learning setting)

6. ใช้การเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย (Use small groups)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัย ได้สรุปเป็นแนวความคิดการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ได้ดังนี้

1) มีการกำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียน ได้รู้ว่าสิ่งที่เรียนรู้นั้นเป็นเรื่องอะไร สอดคล้องกับความต้องการของตนเองมากน้อยเพียงใด ถ้าไม่สอดคล้องจะได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม 2) มีการเตรียมความพร้อมของผู้ใหญ่ ทั้งด้านสติปัญญา ความสนใจและความรู้พื้นฐานจะทำให้เกิดการเรียนรู้ง่ายขึ้น 3) การจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ควรแบ่งเป็นกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างทั่วถึง 4) ใช้ประสบการณ์ของผู้ใหญ่เป็นทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้ 5) จัดหาทรัพยากรในการเรียนรู้ที่เหมาะสม และสร้างบรรยากาศที่จะส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ 6) กิจกรรมที่จัดต้องไม่มีข้อจำกัดด้านเวลา หรือควรจัดเวลาให้เหมาะสมกับวัย 7) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับปัญหาในชีวิตประจำวัน

3. ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

ได้มีผู้นำเสนอเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ไว้หลายแนวทาง ผู้วิจัยขอนำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ที่เป็นที่ยอมรับไว้ดังนี้

วูคิลพล สกอลเกียรติ (2546 : 272) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นภาระสำคัญที่นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องรับผิดชอบ ในการจัดการเรียนรู้ทั้งที่เป็นการศึกษา การฝึกอบรมและการพัฒนา เพื่อให้บุคลากรสามารถนำไปพัฒนาตนเอง สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต และนำไปปรับใช้กับ

ชีวิตประจำวัน ในสังคม และในองค์กรได้ ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) เป็นทฤษฎีที่ช่วยให้นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เข้าใจถึงความต้องการในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

วาทิสักดิ์ โภชนกุล (2550 : เว็บไซค์) ได้กล่าวถึงความเชื่อเบื้องต้นของทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) ซึ่งเป็นศาสตร์และศิลป์ในการช่วยเหลือให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ ดังนี้

1. บุคคลมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง (Unique) นั่นคือ บุคคลมีความแตกต่าง (Individual differences)

2. คนต้องการพัฒนาไปในทางที่ดีตามศักยภาพ (Potential) ของตน

3. การเรียนรู้เป็นกระบวนการภายในของผู้เรียน (Internal process)

บุคคลภายนอกเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ตัวผู้เรียนรับผิดชอบกระบวนการเรียนรู้โดยสิ้นเชิง

4. บุคคลต้องการชี้นำตนเอง (Self-directing)

สรรรักษ์ ห่อไพศาล (2551 : เว็บไซค์) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่มีการเรียนรู้แบบชี้นำตนเองว่า ควรมีลักษณะ 9 ประการ ดังนี้

1. มีความเข้าใจถึงความแตกต่างของบุคคลในด้านความคิด และทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างการเรียนโดยผู้สอนเป็นผู้ชี้นำ ไม่ขึ้นกับผู้ใด และเป็นผู้ที่สามารถควบคุมและนำตนเองได้

2. มีแนวคิดว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ขึ้นกับผู้ใด และเป็นผู้ที่สามารถควบคุม และนำตนเองได้

3. มีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์อันดีกับเพื่อน เพื่อที่จะให้บุคคลเหล่านั้นเป็นผู้สะท้อนให้ทราบถึงความต้องการในการเรียนรู้ การวางแผนการเรียนของตนเอง รวมทั้งการช่วยเหลือผู้อื่น ตลอดจนการได้รับความช่วยเหลือกลับจากบุคคลเหล่านั้น

4. มีความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยการร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

5. มีความสามารถในการกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้จากความต้องการ ในการเรียนรู้ของตนเอง โดยเป็นจุดมุ่งหมายที่สามารถประเมินผลสำเร็จได้

6. มีความสามารถในการเชื่อมความสัมพันธ์กับผู้สอนเพื่อขอความช่วยเหลือ หรือขอคำปรึกษา

7. มีความสามารถในการแสวงหาบุคคล และแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

8. มีความสามารถในการเลือกแผนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ-โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ มีความคิดริเริ่ม และมีทักษะการวางแผนอย่างดี

9. มีความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำผลจากข้อมูลที่ค้นพบไปใช้อย่างเหมาะสม

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (2552 : เว็บไซต์) ได้เสนอแนะแนวทางในการเรียนรู้ของผู้เรียนผู้ใหญ่ไว้ดังนี้ 1) ปฐมนิเทศหรือให้การอบรมผู้สอนผู้ใหญ่ สภาพการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่แตกต่างจากเด็ก ซึ่งผู้สอนควรได้รับการฝึกอบรม นิเทศให้เข้าใจถึงความแตกต่าง รวมทั้งคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลัก และช่วยให้ผู้ใหญ่เรียนมากกว่าการมุ่งสอนเนื้อหาวิชาการ 2) หลักสูตรการเรียนการสอนควรมุ่งเน้นประโยชน์ การนำไปใช้จริง เนื่องจากผู้ใหญ่มีแนวโน้มยึดการแก้ปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชาการ 3) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ควรยึดปัญหาเป็นหลักและกระบวนการแก้ปัญหาเป็นหลัก

โนลส์ (Knowles. 1978 : 36-37) ได้สรุปทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ (Modern Adult Learning Theory) ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าสิ่งที่เรียนตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา
2. ผู้ใหญ่จะเรียน ได้ดีถ้าหากสิ่งที่เรียนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเขา หรือถือเอาผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ (Life-centered)
3. เนื่องจากผู้ใหญ่มีประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงควรที่จะเปิด โอกาสให้ผู้ใหญ่วิเคราะห์ประสบการณ์ต่างๆ ที่ตั้งสมมา
4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ผู้สอนจึงเป็นเพียงผู้ร่วมเรียนหรือร่วมสืบค้นเท่านั้น (Mutual Inquiry)
5. ควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เนื่องจากเมื่อคนเรามีอายุมากขึ้นจะเกิดความแตกต่างระหว่างบุคคลมากขึ้นด้วย

วัตต์สัน (Watson. 1979 : 22-25) ได้รวบรวมและขยายความเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ โดยได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีลักษณะสำคัญ 14 ประการ ดังนี้

1. พฤติกรรมที่ได้รับการผลักดันหรือยกย่องชมเชย (Reinforcement) จะช่วยทำให้เกิดพฤติกรรมนั้นซ้ำขึ้นอีก
2. แรงผลักดันที่ได้ผลในการเรียนรู้จำเป็นต้องคิดตามอย่างใกล้ชิดคือยกย่องหรือชมเชยทันทีที่พฤติกรรมเกิดขึ้น ดีกว่าที่จะให้แรงผลักดันหลังจากพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นนานแล้ว
3. การฝึกฝนทำกิจกรรมซ้ำ ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ก้าวหน้าในการเรียนนั้นยังไม่พอ จะต้องให้ผู้เรียนทราบและเข้าใจในการประเมินตนเองว่า ก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด ด้วยซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน ก้าวหน้าได้ดีกว่า
4. การข่มขู่หรือการลงโทษผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะมีผลตรงข้ามกับการให้รางวัล คืออาจเกิดพฤติกรรมตอบสนองตามที่ผู้สอนต้องการหรือไม่ต้องการก็ได้ ทั้งยังกลับทำลายบรรยากาศหรือความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนอาจหยุดเรียนไปเลย
5. ความพร้อม (Readiness) จะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย ผู้สอนจะต้องสร้างหรือคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ความพร้อมทางสติปัญญา ความพร้อมในการเข้าใจ และสนใจที่จะเรียน ความพร้อมในด้านพื้นฐานความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์เดิม
6. ความรู้สึกพอใจจากผลสำเร็จเป็นแรงผลักดันซึ่งมีผลต่อเนื่องทำให้ผู้เรียนเกิดกำลังใจ และความเชื่อมั่นว่าสามารถที่จะเรียนต่อได้
7. ผู้เรียนจะตั้งใจเรียนดีตามความหวังว่าเขาสามารถบรรลุเป้าหมายของเขาได้ผู้สอนจะต้องไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนนั้นยากเกินไปจนหมดหวังหรือยากเกินไปจนไม่เห็นความสำคัญ
8. การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนจะช่วยเพิ่มแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียนมากยิ่งขึ้น
9. ความล้มเหลวในการเรียน เป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้า ผู้สอนจะต้องช่วยสร้างความสำเร็จในการเรียนขั้นต้นให้แก่ผู้เรียน โดยการเริ่มต้นจากสิ่งที่ยังไปหายาก
10. การสร้างความคิดรวบยอด (Concept) จำเป็นต้องยกตัวอย่างมากมาย แต่พยายามให้ใช้ประสบการณ์เดิมจะช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น
11. การทบทวนจะช่วยเพิ่มความทรงจำของผู้เรียน ผู้สอนควรจัดให้มีการทบทวนเป็นขั้นตอนหรือทบทวนทันทีหลังจากจบเรื่องหนึ่งๆ จะช่วยให้เกิดความทรงจำ

และกันลืมได้ดี

12. ความรู้ใหม่ๆ ที่เขากับทัศนคติ ค่านิยม หรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียนจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย และรวดเร็ว

13. การสอนในสิ่งซึ่งเป็นความต้องการของผู้เรียน และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ทันที จะ ได้ผลทางการเรียนรู้มาก

14. การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนเป้าหมายของการศึกษา และมีเครื่องมือสามารถที่จะประเมินผลตนเองว่าได้ก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายมากน้อยเท่าใด จะช่วยให้การเรียนรู้ราบรื่นและสะดวกมากขึ้น

จากทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ผู้วิจัยสรุปได้ ดังนี้ 1) ความต้องการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนเล็งเห็นว่า การเรียนรู้นั้นเกิดประโยชน์ต่อชีวิตจริง และตระหนักว่าการเรียนรู้สามารถตอบสนองความต้องการ และความสนใจของตนเองได้ 2) การเรียนรู้ต้องยึดหลักที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพ และมีความโน้มเอียงที่จะใส่ใจใฝ่รู้ ขวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถรับผิดชอบพฤติกรรมของตนเอง และถือว่าตนเองเป็นคนที่มีค่า 3) การจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ การยอมรับฟัง ยอมรับในการแสดงออก ยอมรับทัศนคติและความรู้สึกนึกคิด จะช่วยให้ผู้เรียน ได้เข้าใจถึงจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ได้ 4) ประสบการณ์ของผู้เรียนนั้นทำให้ผู้ใหญ่มีความแตกต่างระหว่างบุคคล ยิ่งอายุมาก ประสบการณ์ก็จะยิ่งแตกต่างมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ควรคำนึงถึงทั้งในด้านของความแตกต่างระหว่างบุคคล และข้อดีของการมีประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งง่ายต่อการจัดการเรียนรู้

การศึกษาและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ที่ผู้วิจัย ได้ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เอกสารเพื่อที่จะนำเอาสิ่งที่ค้นพบจากการศึกษาไปใช้กับการพัฒนาผู้ปกครองให้เป็นครูที่บ้าน ซึ่งผู้ปกครองที่ร่วมพัฒนาในครั้งนี้คือผู้ใหญ่ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างจากผู้เรียนที่เป็นเด็ก

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D)

1. ความหมาย ความสำคัญ การวิจัยและพัฒนาการศึกษา

การวิจัยและพัฒนาการศึกษา โดยพื้นฐานการวิจัย (Research Based Education Development) เป็นกลยุทธ์หรือวิธีการสำคัญหนึ่งทีนิยมใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการศึกษา โดยเน้นหลักเหตุผลและตรรกวิทยา เป้าหมายหลัก คือ ใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา (Education Product)

วิโรจน์ สารรัตนะ (2553 : 94-96) ได้ให้ความหมายและความสำคัญของ การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา (R&D) ว่ามีความแตกต่างจากการวิจัยทางการศึกษาประเภท อื่น ๆ อยู่ 2 ประเภท คือ

1. เป้าประสงค์ จุดมุ่งหมาย (Goal) การวิจัยทางการศึกษามุ่งค้นคว้าหา ความรู้ใหม่โดยการวิจัยพื้นฐานหรือมุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยการวิจัยประยุกต์ แต่การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษามุ่งพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา แม้ว่าการวิจัยประยุกต์ทางการศึกษาหลายโครงการก็มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา เช่น การวิจัยประยุกต์ทางการศึกษาสำหรับการสอนแต่ละแบบแต่ละผลิตภัณฑ์เหล่านี้ได้ใช้สำหรับการ ทดสอบสมมุติฐานของการวิจัยแต่ละครั้งเท่านั้น ไม่ได้พัฒนาไปสู่การใช้สำหรับ สถานศึกษาทั่วไป

2. การนำไปใช้ (Utility) การวิจัยทางการศึกษา มีช่องว่างระหว่าง ผลการวิจัยกับการนำไปใช้จริงอย่างกว้างขวาง คือ ผลการวิจัยทางการศึกษาจำนวนมากอยู่ในตู้ ไม้ได้รับการพิจารณานำไปใช้ นักการศึกษาและนักวิจัยจึงหาทางลดช่องว่างดังกล่าว โดยวิธีที่ เรียกว่า " การวิจัยและพัฒนา" อย่างไรก็ตามการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา มิใช่สิ่งที่ทดแทน การวิจัยทางการศึกษา แต่เป็นเทคนิควิธีที่จะเพิ่มศักยภาพของการวิจัยทางการศึกษาให้มีผลต่อ การจัดการทางการศึกษา คือ เป็นตัวเชื่อมเพื่อแปลง ไปสู่ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่ใช้ประโยชน์ ได้จริงในโรงเรียนทั่วไป ดังนั้น การใช้กลยุทธ์การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาเพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการศึกษาจึงเป็นการใช้ผลจากการวิจัยทางการศึกษา (ไม่ว่าจะเป็นการ วิจัยพื้นฐาน หรือการวิจัยประยุกต์) ให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

2. รูปแบบของงานวิจัยและพัฒนา

วิชิต สุรัตน์เรืองชัย (2550 : 2-9) ได้แบ่งรูปแบบของงานวิจัยและพัฒนา ออกเป็น 4 ลักษณะ โดยแต่ละประเภทมีธรรมชาติและเป้าหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้นการ พัฒนาโจทย์วิจัยของงานทั้ง 4 ลักษณะจึงแตกต่างกัน ดังนี้

1. งานวิจัยเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นการวิจัยที่มีการตั้ง โจทย์การวิจัยเพื่อ แก้ปัญหาให้แก่ผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย โดยตรง ดังนั้นประเด็นวิจัยจึงถูกตั้งขึ้นตามความ ต้องการของผู้ใช้ข้อมูล และดำเนินการวิจัยโดยนักวิจัยกระบวนการพัฒนา โจทย์วิจัยมักเป็น แบบระดมความคิด โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วม ทั้งในส่วนของผู้ใช้ข้อมูล ผู้ประกอบการ นักวิจัย และผู้ที่ได้รับผลกระทบ เมื่อได้กรอบการวิจัยแล้ว จึงประกาศเชิญชวน ให้นักวิจัยได้ยื่นข้อเสนอ โครงการวิจัยตามกรอบที่ได้ระบุไว้แล้ว โดยในขั้นแรกแนะนำให้

เสนอเป็นเอกสารเชิงหลักการก่อน เมื่อได้ปรับแต่งแนวคิดได้ตรงกันแล้ว จึงพัฒนาไปสู่การเขียนข้อเสนอโครงการฉบับเต็มต่อไป ประเด็นวิจัยสำหรับโครงการประเภทนี้คือปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัจจุบันของเรื่องนั้นๆ และการวิจัยดังกล่าวจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงไป

2. งานวิจัยเพื่อเตรียมรองรับปัญหาในระยะปานกลางถึงระยะยาว เป็นงานวิจัยที่เตรียมความพร้อมสำหรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยปัญหาดังกล่าวยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้นการกำหนดกรอบการวิจัยหรือตั้ง โจทย์วิจัย จะต้องอาศัยความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องอย่างมาก โจทย์การวิจัยอาจมาจากนักวิจัยหรือผู้ที่เกี่ยวข้องหรือจากการระดมความคิดก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ต้องมีหลักฐานยืนยันแนวคิดนั้นๆ อย่างชัดเจนและรัดกุมว่ามีโอกาสเป็นไปได้สูงที่เรื่องดังกล่าวจะเป็นปัญหาสำคัญในอนาคตทั้งระยะใกล้และไกล

3. งานวิจัยและพัฒนาซึ่งนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม หรือเป็นการวิจัยเพื่อให้ได้ทางเลือกใหม่ในการพัฒนา โจทย์ของงานวิจัยประเภทนี้มักถูกกำหนดโดยนักวิจัยหรือผู้ที่เชี่ยวชาญในวงการนั้น ๆ การพัฒนาโครงการประเภทนี้ จำเป็นต้องมีหลักฐานยืนยันแนวคิดอย่างชัดเจน รวมทั้งต้องชี้ให้เห็นความสำคัญและความเป็นไปได้ในเรื่องที่จะวิจัยอย่างชัดเจนนอกจากนี้ต้องมีการคำนึงถึงความเป็นไปได้ ในการขยายผลงานวิจัยดังกล่าว ไปสู่การใช้ประโยชน์ในแง่มุมต่าง ๆ ด้วย

4. งานขยายผลการวิจัย เป็นกระบวนการจัดการปลายทางเพื่อหาข้อมูลบางประการหรือสนับสนุนกิจกรรมบางอย่างเพื่อให้ผลงานที่ได้จากการวิจัย ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง ลักษณะงานประเภทนี้อาจไม่ใช่งานวิจัยอย่างแท้จริงตามความเข้าใจของบุคคลทั่วไป อย่างไรก็ตามบางกรณีการดำเนินงานเช่นนี้อาจมีความจำเป็นในการผลักดันให้ผลงานถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างจริงจัง

3. ประโยชน์ของการวิจัยและพัฒนา

วัฒนา บันเทิงสุข (2546 : 118-128) ได้วิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชากดบเต่าจังหวัดระยอง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาปัญหา หารูปแบบและข้อสรุปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพร ประเด็นของการศึกษาเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การฟื้นฟู การอนุรักษ์ และกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ดำเนินการผลิตด้วยกระบวนการดังกล่าวสามารถดำเนินการบริหารจัดการพัฒนางานได้อย่าง

ต่อเนื่อง ส่งผลให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างงาน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ยุพา พิริยะชัยวรสกุล (2543 : 86-87) ได้ทำการวิจัยเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพืชสมุนไพร ร่วมกับการใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ทางกายภาพชีวภาพเนื้อหายากกับชีวิต เรื่องสมุนไพร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลของการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่องสมุนไพรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ ควรนำหลักการวิจัยปฏิบัติการมาใช้ในกิจกรรม เพราะนักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้นกล้าแสดงความคิดเห็น เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้จากการกระทำจริง สามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล รู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เรียนรู้อย่างมีความสุข ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ส่วนสมบัติ ท้ายเรือคำ (2552 : 147-162) ได้วิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาหลักสูตรการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนสำหรับครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งอาศัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าไปพัฒนาทุกขั้นตอน กลุ่มผู้ร่วมพัฒนาหลักสูตรคือครูผู้สนใจและสมัครใจ ผลการวิจัยพบว่า การประเมินรายงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนของครูที่ร่วมพัฒนาหลักสูตรแต่ละคนมีความถูกต้องเหมาะสม โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ครูที่ร่วมพัฒนาหลักสูตรยังมีความมั่นใจว่าสามารถทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนต่อไปได้และสามารถสร้างเครือข่ายนักวิจัยในโรงเรียนได้

4. กระบวนการวิจัยและพัฒนา

สุพักตร์ พิบูลย์ และคณะ (2552 : 35-38) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยและพัฒนา ว่าการวิจัยและพัฒนาเริ่มด้วยระบบของการวิเคราะห์สภาพปัญหาให้ชัดเจน แล้วเข้าสู่ระยะของการพัฒนาทางเลือก หรือวิธีการใหม่ๆ ซึ่งระยะของการพัฒนาทางเลือกจะมีขั้นตอนคล้ายคลึงกับการวิจัยโดยทั่วไป แต่เป็นการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมให้ได้มาตรฐานก่อนที่จะทำการทดลองใช้ในสภาพจริง เพื่อตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรม โดยทั่วไปการวิจัยและพัฒนาต้นแบบ จะมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ 1 พัฒนาต้นแบบ เช่น เป็นการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม อุปกรณ์ หรือรูปแบบการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ทดลองใช้นวัตกรรม

ขั้นที่ 3 สรุปผลการทดลอง เขียนรายงาน

ในการสร้างต้นแบบนวัตกรรม นักวิจัยและพัฒนาจะต้องตรวจสอบและปรับปรุงต้นแบบนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะของ R&D ดังนี้ ต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม (Review literature) สร้างต้นฉบับนวัตกรรม (D1 = Development ครั้งที่ 1) ตรวจสอบประสิทธิภาพในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (R1 =Research ครั้งที่ 1) ปรับปรุงต้นฉบับ (D2) ทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น (R2) ดำเนินการจนได้ต้นแบบนวัตกรรมที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

ในการวิจัยในครั้งนี้ เริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้ปกครองที่ให้เป็นครูที่บ้าน แล้วสอบถามความต้องการพัฒนาบทบาท (ร่าง)รูปแบบการพัฒนา นำรูปแบบที่ได้เสนอผู้เชี่ยวชาญยืนยันและรับรองรูปแบบ จากนั้นทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง สรุปผลการทดลองและเขียนรายงาน ซึ่งจะได้อารมณ์ (นวัตกรรม) การพัฒนาผู้ปกครองให้เป็นครูที่บ้าน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ

1. ความหมายการวิจัยโดยใช้รูปแบบ

จากการศึกษาเอกสาร ได้มีผู้กล่าวถึงรูปแบบและการวิจัยโดยใช้รูปแบบไว้ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 98) ได้กล่าวถึงการวิจัยโดยใช้รูปแบบว่า เป็นการวิจัยแนวใหม่ที่กำลังได้รับความสนใจมากขึ้น เพราะการวิจัยโดยใช้รูปแบบจะให้ได้ความรู้ที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นการวิจัยที่ช่วยพัฒนาความรู้มีความชัดเจนเป็นระบบ

ทิสนา เขมมณี (2545 : 1-4) ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่ารูปแบบไว้ว่า รูปแบบ (Model) เป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไคอะแกรมหรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองหรือบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

รัฐกรณ์ คิดการ (2551 : 15-22) อธิบายความหมายของคำว่า รูปแบบ (Model) หมายถึง ชุดของความสัมพันธ์จะเป็นเชิงปริมาณหรือคุณภาพก็ได้ ซึ่งจะแสดงให้เห็นความหมายเกี่ยวพันของลักษณะที่แท้จริงของสิ่งที่เราเกี่ยวข้องกับคำว่า รูปแบบ โดยมโนทัศน์ของคำจะมีความหมายอย่างน้อย 3 อย่าง

1. ในทางสถาปัตยกรรมหรือทางศิลปะ จะ หมายถึง หุ่นจำลอง
2. ในทางคณิตศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ จะหมายถึง สมการ

3. ในทางศึกษาศาสตร์ จะหมายถึง ความสัมพันธ์ของตัวแปร กรอบของความคิด หรือ การแทนความคิดออกเป็นรูปธรรม

สไตเนอร์ (Steiner, 1990 : 148) กล่าวว่า รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2

ประเภทคือ รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical model or model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลองและรูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical model or model-for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลอง เป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

จอยส์ (Joyce, 1996 : 386-387) กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมา ซึ่งสามารถพิสูจน์ ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้
  2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์นั้นได้
  3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะหาความรู้
  4. รูปแบบควรจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationship)
- สรุปการวิจัยโดยใช้รูปแบบ (Model) คือ โครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยสามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่าง ๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ

2. วิธีการวิจัยโดยใช้รูปแบบ

การวิจัยโดยใช้รูปแบบ บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 100-101) จำแนกออกได้เป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ในขั้นแรกผู้วิจัยจะต้องสร้างหรือพัฒนารูปแบบการสอนขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมุติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิด รูปแบบการสอนที่มีผู้คิดค้นไว้ แล้วพิจารณาว่าการที่จะสามารถจัดการเรียนการ

สอนให้บรรลุอย่างที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพจะต้องดำเนินการเช่นไรบ้าง มีขั้นตอนอย่างไร มีองค์ประกอบหรือกิจกรรมใด เขียนรูปแบบออกมา องค์ประกอบหรือกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นจะต้องผ่านการพิจารณากลับกรอง เลือกรื้อฟื้นด้วยความมั่นใจว่ามีความจำเป็นต่อการบรรลุผลอย่างมาก ควรมีทฤษฎี แนวความคิด และ/หรือผลการวิจัยยืนยันในผลขององค์ประกอบหรือกิจกรรมดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของรูปแบบ หลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นแรกแล้ว จำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่ ในขั้นนี้บางครั้งจึงใช้คำว่า การทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบและอิทธิพลหรือความสำคัญของกลุ่มองค์ประกอบหรือกลุ่มตัวแปรในรูปแบบ ผู้วิจัยอาจปรับปรุงแบบใหม่โดยคัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่พบว่ามีอิทธิพลหรือมีความสำคัญน้อยออกจากรูปแบบของคน ซึ่งจะทำให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

คีฟีย์ (Keeves. 1988 : 67) ซึ่งกล่าวถึงหลักการกำกับรูปแบบไว้ 4 ประการคือ 1) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็ยังมีประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ 2) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ 3) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้การอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย 4) นอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่เราากำลังศึกษาดูด้วย

มาตี ธรรมศิริ (2549 : 135-137) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบ องค์การเรียนรู้ โดยผ่านหน่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในฐานะส่วนขยายของอุดมศึกษา โดยใช้ หลักสูตร 6 หลักสูตร คือ ทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล การสร้างพลังอำนาจในพนักงาน การคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา การพัฒนาความเป็นผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนา ทักษะการคิดและบทบาทผู้นำในการกระตุ้น ช่วยเหลือ และปลุกฝังทักษะ ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาขึ้นในภาพรวม

ถิฎญาพัชญ์ ปลายักทอง (2551 : 125-128) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2 ด้วยการวิจัยและพัฒนา วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อตรวจสอบยืนยันนิยาม องค์ประกอบ พฤติกรรมบ่งชี้ในแต่ละ องค์ประกอบ และแนวทางในการพัฒนาความสามารถในการเผชิญอุปสรรคโดยผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการเรียนรู้และเครื่องมือประกอบการเรียนรู้ ซึ่งได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการเรียนรู้ โดยการทำการศึกษานำร่อง ขั้นตอนที่ 4 ประเมินประสิทธิผล ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนรู้มีความเหมาะสม สามารถเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญอุปสรรคได้ในระดับมาก

ศศิพันธ์ ศิริธาดากุลพัฒน์ (2551 : 138 -143) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ ด้วยการวิจัยและพัฒนา วิธีการดำเนินการวิจัยมี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างโครงร่างรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ นักเรียน ช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษ โดยการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 ศึกษา นำร่องรูปแบบการเรียนการสอน ขั้นตอนที่ 3 ทดสอบประสิทธิผลของรูปแบบ ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษได้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) และรูปแบบ สรุปได้ว่า เป็นการพัฒนาด้านแบบนวัตกรรมให้ได้มาตรฐานก่อนที่จะทำการทดลองใช้ในสภาพจริง เพื่อตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรม มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ ขั้นที่ 1 พัฒนาด้านแบบ เช่น เป็นการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม อุปกรณ์ หรือรูปแบบการบริหารจัดการ ขั้นที่ 2 ทดลองใช้นวัตกรรม ขั้นที่ 3 สรุปผลการทดลอง

เขียนรายงาน การสร้างต้นแบบนวัตกรรม จะต้องตรวจสอบและปรับปรุงต้นแบบนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะของ R&D ต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม (Review literature) สร้างต้นฉบับนวัตกรรม (D1=Development ครั้งที่ 1) ตรวจสอบประสิทธิภาพในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (R1 =Research ครั้งที่ 1) ปรับปรุงต้นฉบับ (D2) ทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น (R2) ดำเนินการจนได้ต้นแบบนวัตกรรมที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนรูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical model or model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลองและรูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical model or model-for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลอง เป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน การสร้างรูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้างแต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ (Intensive knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมติฐานและหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น และนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบหาคุณภาพต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาผู้ประกอบการในการเป็นครูที่บ้าน โดยเริ่มต้นจากการศึกษาคุณลักษณะของผู้ประกอบการในการเป็นครูที่บ้าน รูปแบบการพัฒนาผู้ประกอบการ และสุดท้ายทดลองใช้และศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาผู้ประกอบการในการเป็นครูที่บ้าน เพื่อที่พัฒนาผู้เรียนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข